

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

**Doklady kožedělné výroby v nálezech
z Hradce Králové**

Jakub Šír

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Šír**
Osobní číslo: **H08099**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Doklady kožedělné výroby v nálezích z Hradce Králové**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Anotace: V práci budou shromážděny doklady kožených předmětů pocházejících z archeologických výzkumů v Hradci Králové, bude proveden jejich technologický rozbor a roztřídění do jednotlivých skupin podle funkce, a to včetně jejich bližších nálezových okolností. Na tomto základě budou zařazeny do bližších nálezových okolností časových a prostorových (datování, městská parcela). Budou využity analogie předmětů získané na dalších středověkých lokalitách. Stručná osnova: 1) Úvod 2) Dějiny bádání 3) Katalog nálezů (verbální, kresby, fotografická dokumentace) 4) Srovnávací materiál z jiných nálezů 5) Kožedělné doklady z hradecké sbírky v kontextu obdobného materiálu na našem území 6) Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

RICHTER, M. - VOKOLEK, V. Hradec Králové. Slovanské hradiště a počátky středověkého města. Hradec Králové - Praha. 1995. **FROLÍK, J. - SIGL, J.** Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života. Chrudim. 1998. **PETRÁŇ, J.** et al. Dějiny hmotné kultury I(1), I(2). Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1985. **PETRÁŇ, J.** et al. Dějiny hmotné kultury II(1), II(2). Praha: Karolinum. 1995 - 1997.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jiří Sigl

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2012

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 11. 1. 2012

Jakub Šír

SOUHRN

V práci budou shromážděny doklady kožených předmětů pocházejících z archeologických výzkumů v Hradci Králové, bude proveden jejich technologický rozbor a rozřídění do jednotlivých skupin podle funkce, a to včetně jejich bližších nálezových okolností. Na tomto základě budou zařazeny do bližších nálezových okolností časových a prostorových (datování, městská parcela). Budou využity analogie získané na dalších středověkých lokalitách.

KLÍČOVÁ SLOVA

kůže – archeologie – švec – středověk – Hradec Králové

ABSTRACT

Documents of leather objects coming from the archeological research in Hradec Kralove will be collected in my bachelor thesis. Their technological analysis and classification to particular groups by their function, including their searching circumstances, will be carried out. On this basis, they will be filed into the further searching circumstances of time and space (dating, citys parcela). Analogies acquired in ohter medieval localities will be used at that.

KEY WORDS

leather – archeology – shoe-maker – Middle Ages – Hradec Kralove

Rád bych poděkoval všem, kteří přispěli ke vzniku této práce. Jmenovitě děkuji PhDr. Jiřímu Siglovi za vedení práce a veškeré odborné konzultace, dále také PhDr. Janu Frolíkovi, CSc., za cenné rady a informace související s daným tématem. Poděkování směřuji rovněž na Archeologické oddělení do Muzea východních Čech v Hradci Králové Mgr. Radkovi Bláhovi a PhDr. Jiřímu Kalferstovi za jejich ochotný přístup a poskytnutí cenných studijních materiálů. Poděkování zasílám také do Národního muzea Ing. Martině Ohlídalové za obětavou pomoc a provedenou analýzu usní, dále pracovníkům ze Západočeského muzea a NPÚ v Plzni.

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Dějiny bádání	11
2.1	Významná muzea a badatelé	11
2.2	Badatelé v českém prostředí	13
2.3	Významní badatelé v zahraničí.....	16
3	Pohled do historie koželužství	17
3.1	Pravěk	17
3.2	Starověk	20
3.3	Středověk	23
3.3.1	6. - 9. století.....	23
3.3.2	10. – 12. století	24
3.3.3	13. – 15. století	24
3.3.4	Druhy kožedělných řemesel ve středověku.....	25
3.4	Novověk.....	31
4	Hypotéza o středověké koželužně v Hradci Králové	32
5	Doklady ševcovského řemesla ve středověku z Hradce Králové	33
5.1	Charakteristika souboru	36
6	Archeologické výzkumy v Hradci Králové	37
6.1	Hradec Králové, Malé náměstí, č. p. 9 - 1970	37
6.2	Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143/144 - 1971.....	38
6.3	Hradec Králové, V kopečku, č. p. 81 – 2001.....	40
6.4	Hradec Králové, Šatlava – 2005	41
6.5	Hradec Králové - Jižní terasy – 2009	42
6.6	Hradec Králové - Velké náměstí – 2010	42
7	Katalog nálezů	44
7.1	Nálezové soubory – Hradec Králové, Malé náměstí, č. p. 9, 1970	44
7.2	Nálezové soubory – Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144, 1971	45
7.3	Nálezové soubory – Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81, 2001.....	62
7.4	Nálezové soubory – Hradec Králové, Šatlava, 2005	63
7.5	Nálezové soubory – Hradec Králové, Jižní terasy, 2009.....	64
7.6	Nálezové soubory – Hradec Králové, Velké náměstí, 2010.....	64
7.7	Hradec Králové – Muzejní expozice	65
7.8	Shrnutí:	66
8	Srovnávací materiál z jiných nalezišť	69
8.1	Chrudim	69
8.2	Plzeň	70
8.3	Most	72
8.4	Uherské Hradiště	73
8.5	Shrnutí	75
9	Kožedělné doklady z hradecké sbírky v kontextu obdobného materiálu na našem území.....	76
9.1	Obuv	77
9.2	Rukavice	79
9.3	Pochvy na nože.....	80

9.4	Kožené mošny a tašky	80
10	Závěr	82
11	Summary	83
12	Seznam použité literatury.....	84
12.1	Literatura	84
12.2	Internetové zdroje	85
13	Seznam příloh	86
14	Přílohy.....	89
14.1	Plán naleziště	89
14.2	Katalog nálezů z Hradce Králové	94
14.3	Fotografická dokumentace	98
14.4	Kresebná dokumentace	129
14.5	Zpráva o výsledku průzkumu archeologických nálezů z usní z Hradce Králové	139
14.6	Ostatní přílohy	157

1 Úvod

Práce nese název *Doklady kožedělné výroby v nálezech z Hradce Králové*. Téma práce jsem si zvolil především z toho důvodu, že Hradec Králové je mé rodné město, ve kterém bydlím od svého narození. Rozmanitá historie města mi je velmi blízká. Dalším důvodem výběru tématu je skutečnost, že jsem v minulosti absolvoval odbornou praxi v rámci svého studia v Muzeu východních Čech v Hradci Králové a také jsem se podílel v roce 2010 na zjišťovacím archeologickém výzkumu v samotném historickém jádru města na Velkém náměstí. Prostřednictvím jednotlivých archeologických výzkumů odhalujeme složky hmotné kultury městského prostředí, jako jsou mj. keramika, sklo, dřevo, kosti, textil a kůže. Odkryté artefakty, fragmenty a nálezové situace jsou jen pouhé střípky do celkové mozaiky o podobě starého města a životě našich předků. Práce v archeologickém oddělení mě velmi nadchla a také jsem si chtěl vybrat téma, které by lehce navazovalo na činnosti, které jsem vykonával v muzeu.

Námět zabývající se problematikou archeologických usní jsem si vybral především také proto, že nám dokládá sdělení o životě měšťanů ve středověké společnosti a dokumentuje i jednotlivá řemesla zabývající se kožedělným oborem, která byla v městském prostředí ve středověku poměrně hojně zastoupená. Vyrobené produkty z kůže se v nálezovém materiálu vyskytují vzácněji a spadají do pole působnosti, o jejíž nálezové problematice nemáme z archeologických nálezů ze středověkého období ucelenější představy a informace. Nálezy kůží z archeologických lokalit v našem prostředí jsou méně častým jevem. Pro jejich zachování je nutné vlhké prostředí, případně zcela suché, které zabrání mikrobiálnímu rozkladu. Většina dochovaných nálezů pochází právě z odpadních jímek, bahnitých středověkých vrstev, studen atd.

Lze se domnívat, že vydělaná kůže ve středověku sloužila i jako oděv, ale v historických dobách tomu tak nebylo. Kůže se používala zejména pro obuv a menší oděvní doplňky (např. pokrývky hlavy, opasky, mošny atd.). Sloužila k různým jiným praktickým účelům, především pak k doplňkům na výstroj koně. Teprve nová doba umožnila široké využití usní pro společenské i sportovní oblečení (např. kožené kalhoty jsou známy teprve od 18. století).¹

Primárním cílem bakalářské práce je shromáždit doklady kožených nálezů z archeologických výzkumů v Hradci Králové, dále provést jejich technologický rozbor,

---

¹ KYBALOVÁ, Ludmila - HERBENOVÁ, Olga – LAMAROVÁ, Milena. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha. 1973. s. 590. ISBN není.

roztřídění do skupin podle funkcí a zařadit do bližších nálezových okolností časových a prostorových. Již před začátkem psaní mé bakalářské práce bylo jasné, že tento cíl je v mnoha ohledech velmi složitý. Nálezový fond fragmentů usní z královéhradecké sbírky je značně obsáhlý a zpracovat důkladně přes tisíc odřezků kůží je nereálné, protože by rozsah práce byl nadmíru překročen. Dalším cílem této bakalářské práce je nutné seznámit širokou veřejnost s problematikou kožedělného oboru. Začátek práce obsahuje tedy kapitolu o historii bádání, která se zabývá dobou minulou i současnou, českými i zahraničními badateli a muzei specializující se na danou problematiku. Dále práce navazuje na rozsáhlé pojednání o historii koželužství, která je zařazena podle chronologie do jednotlivých kapitol. Historie tohoto oboru je velmi bohatá a také z ní přímo vychází i souvisí ostatní kapitoly této práce. V kapitole o středověké koželužně v Hradci Králové jsem se pokusil nastínit podobu dílny na zpracování kůží, ačkoliv ji nelze plně podložit. Více hmotných důkazů nalezneme z dílny hradeckého ševce ze středověku. Další část práce pojednává o archeologických výzkumech v Hradci Králové. Zde jsou blíže vysvětleny a popsány lokality výzkumů.

Katalog nálezů tvoří průřez koženými nálezy, které jsou seřazeny podle jednotlivých výzkumů. Byly vybrány charakteristické nálezové soubory, jelikož v hradecké sbírce se nalézají až přes 80% neidentifikovatelných odřezků a zbytků kůží. Nálezy jsou podrobně popsány (datace, umístění, vrstva, popis souboru). Přiložená fotodokumentace a kresby se nalézají v přílohách. V další části se věnuji archeologickým výzkumům z jiných lokalit, kde se podařilo nalézt materiál s královéhradeckou sbírkou obdobný (Chrudim, Plzeň, Most, Uherské Hradiště). Nálezy z těchto lokalit jsou konfrontovány s podobnými nálezy z Hradce Králové. Další cíl, který jsem si stanovil u této práce, bylo prozkoumat u vzorků usní jejich živočišný původ a pokusit se identifikovat jednotlivé fragmenty usní.

2 Dějiny bádání

Na úvod této kapitoly je třeba se zmínit, že pro studium problematiky archeologických usní je předpokladem se seznámit s kožedělným oborem a jeho odbornou terminologií. Kožedělným oborem se totiž zabývá široké spektrum řemesel, která se dělí na úzce specializovaná odvětví a jejich technologické postupy jsou od sebe odlišné. Pro práci s archeologickými usněmi je proto nutné být obeznámen s historií kožedělného oboru, jak se vyvíjel v dějinách lidstva a podle dochovaných nálezů se úzce zaměřit na jedno z kožedělných odvětví a konfrontovat tak s nálezy z jiných nalezišť, což je také jedním z cílů této práce. Dějiny bádání o usních (včetně archeologických) v našem prostředí jsou velice limitovány nízkým zdrojem literatury a pramenů. Odborníci, kteří se u nás zabývají touto problematikou, jsou často odkázáni čerpat především z cizojazyčné literatury, zejména pak z Německa a Velké Británie.

2.1 Významná muzea a badatelé

V případě Německa se dá zmínit jedno z největších muzeí o kůži na světě. *Deutsches Ledermuseum* (Německé muzeum o kůži) se nachází v Offenbachu a muzejní sbírka obsahuje širokou škálu předmětů z kůže. Některé exponáty jsou dokonce považovány za 3 tisíce let staré. Muzeum bylo založeno v roce 1917 Hugem Eberhardtem. Budova muzea se dělí na tři křídla, a to na Obuvnické muzeum (čítá až 15 000 artefaktů), Muzeum užitého umění a na Muzeum etnologie. V muzeu je mnoho kožených exponátů včetně bot, sedel, knihovny, fotoalba, kožený nábytek a hračky.²

Dalším významným muzeem, tentokrát zaměřeným výhradně na obuv je Německé obuvnické muzeum v Hauensteinu (*Das Deutsche Schuhmuseum Hauenstein*). Zmíněné muzeum je věnované rozvoji obuvnického průmyslu ve Falcí. Budova muzea je bývalá továrna na boty postavená ve stylu Bauhausu³. V muzeu se prezentuje přes více než 3 500 různých párů bot od starověkých římských sandálů až po současné moderní boty. Obě zmíněná muzea v Německu vydávají mnoho publikací a syntéz ohledně této problematiky.⁴

Ve Velké Británii zase působí spolek (*The Archaeological Leather Group*, zkr. ALG), který podporuje studium archeologických usní. Členové této skupiny pocházejí z různých

---

² German Leather Museum. URL:< http://en.wikipedia.org/wiki/German_Leather_Museum>. [cit. 2011-10-15].

³ Bauhaus – jedná se o německou školu architektury a designu, která měla vliv na moderní architekturu, grafické a průmyslové výtvarnictví. Školu založil v roce 1919 ve Výmaru architekt Walter Gropius. Styl Bauhausu se vyznačuje omezením jakýchkoliv ornamentů, ozdob či výrazných fasád. Důraz byl kladen především na technický smysl výroby a harmonii funkce. Architektonický styl má velice blízko k funkcionalismu.

⁴ Welcome to the German Shoe museum Hauenstein. URL:< http://www.museum-hauenstein.de/p/d1.asp?artikel_id=1309>. [cit. 2011-10-26].

oborů, jako jsou archeologové, historici, vědci, restaurátoři a řemeslníci, kteří se věnují koželužskému oboru. Primárním cílem skupiny, jak popisují na svých webových stránkách, je zprostředkovat znalosti a zkušenosti praktické i akademické široké veřejnosti. Informace přispívají k pochopení problematiky usní (jejich výroby, funkčnosti, kontextu, zpracování, evidenci, ochrany, péče). Skupina se schází obvykle dvakrát do roka a organizují odborná zasedání většinou na jaře a na podzim. O těchto zasedání publikují ve sbornících z konference *The Archaeological Leather Group Newsletter*, které vycházejí dvakrát do roka. Členem této skupiny se může stát kdokoli, kdo vyplní formulář a zaplatí členský poplatek. Skupina již publikovala mnoho vědeckých studií. Za zmínku jistě stojí nová vědecká studie o koželužnách z konference muzea Walsall, konané v roce 2008. Kniha je vydaná v Londýně v roce 2011 pod názvem: *Leather Tanneries: the Archaeological Evidence*, tedy Kůže koželužny: Archeologické důkazy. Další jejich publikace se věnuje např. sedlářskému řemeslu v publikaci *In the Saddle: an exploration of the saddle through history*. London, 2004. Zmíněné publikace lze u nás sehnat zatím objednávkou přes internet.⁵

Z našeho prostředí nelze opomenout poměrně bohatě vybavené Obuvnické muzeum ve Zlíně. Muzeum spadá pod jednu z mnoha částí Muzea jihovýchodní Moravy. Základ celé muzejní sbírky tvoří neobvyklé obuvnické výrobky, které si na počátku 20. století přiváželi ze svých zahraničních cest baťovští nákupci a modeláři. Nasbírané páry obuvi jim především sloužily jako inspirativní vzorky. Nashromážděná sbírka obuvi obsahuje přibližně 3 000 exponátů z celého světa a z různých dob. V muzeu je vystaven i autentický renesanční střevíc, pocházející z českých zemí od barona Floriána Gryspeka z Kralovic u Rokycan. Střevíc byl vyroben roku 1588 a řadí se tak v muzeu k nejstarším dochovaným originálům. Muzejní sbírka tak sleduje vývoj obuvi od 16. století. Narazíme zde i na obuv z období čínského císařství až po obuv z výroby továrny firmy Baťa.⁶ Muzeum pořádá mezinárodní konference s názvem „Obuv v historii“ a pomocí vydávaných sborníků z konferencí zprostředkuje informace široké veřejnosti. Sborníky sdílejí stejný název jako pořádané konference, tedy *Obuv v historii* vydávané edicí *Acta musealia*.

Uznávaným odborníkem nejen u nás, ale i v jiných částí světa přes historickou obuv je pan Doc. Ing. Petr Hlaváček, CSc., proděkan pro mezinárodní vztahy a sociální záležitosti Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně na Fakultě technologické. Se svým týmem se podílel na rekonstrukci Ötziho obuvi a v roce 2003 byl tento projekt (podle světově uznávaného

---

⁵ Archaeological Leather Group. URL: < <http://www.archleathgrp.org.uk/>>. [cit. 2011-11-06].

⁶ Obuvnické muzeum – Zlín. URL: < <http://www.tournavigator.cz/tk/omz/>>. [cit. 2011-11-18].

časopisu Discovery) zapsán mezi sto největších světových objevů. V současné době pracuje na výzkumu obuvi tzv. terakotové armády v Číně, a to již od roku 2005. Cenné poznatky o problematice obuvi prezentuje velmi často ve výše zmíněných sbornících.⁷

Mnoho odborníků zabývajících se problematikou usní poukazuje v našem prostředí na nedostatek odborné literatury a zdá se toto téma být u nás neprobádané, mezi přední odborníky na usně a kožedělné výrobky u nás patří určitě paní Olga Floriánová, která se zmiňuje: „*Ačkoli je význam kůže pro výrobu nesporný, není mnoho knih ani autorů, kteří by se jí zabývali. Národopisná literatura popisuje kožené výrobky především jako součásti lidového oděvu, kroje. Zaměřuje se na regionální odlišnosti v obuvi, opascích či kožiších, popřípadě jiných kožených oděvních doplňcích. Odborníci na jednotlivá výrobní kožedělná odvětví se ve svých publikacích zase více soustřeďují na popis technologických postupů při zhotovování konkrétních výrobků.*“⁸

I přes nedostatek publikací a autorů existují u nás práce, které jsou zatím z hlediska informací a zdrojů nepřekonané a za zmínku jistě stojí.

2.2 Badatelé v českém prostředí

Většina odborníků přes tuto problematiku čerpá ze stěžejního díla Zikmunda Wintera - *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, vydané nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze roku 1906. Autor čerpá především z historicky psaných pramenů a svůj život zasvětil archivům. Kniha se zabývá, jak již plyne z názvu díla, historií řemesel ve středověku a mj. i kožedělnými obory, které se u nás vyskytovaly. Prostřednictvím této knihy nám tak podává ucelený obraz o kožedělných oborech ve středověku, jejich působení a životě v českých městech a na venkově. Dokládá nám např. výskyt kožešníků, koželuhů, rukavičníků, sedlářů, pergameníků, měšečníků a ševců z Hradce Králové. O Hradci Králové čerpal především z rejstříků Ludvíka Domečky, známého archeologa, historika a ředitele královéhradeckého muzea, které vybudoval doslova od základů.

Čeněk Zíbrt se pokusil v knize *Dějiny kroje v zemích českých od dob nejstarších až po války husitské*, vydané v Praze roku 1890 charakterizovat jednotlivé typy obuvi, užívané na našem území v raném středověku. Při svém bádání vycházel především z písemných pramenů

---

⁷ Ůtziho našli před 20 lety. Kým 'muž z ledu' byl? URL: < http://relax.lidovky.cz/otziho-nasli-pred-20-lety-kym-muz-z-ledu-byl-fj2-/ln-zajimavosti.asp?c=A110919_114759_ln-zajimavosti_glu>. [cit. 2011-11-18].

⁸ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 7. ISBN 80-247-1091-9.

a dochovaných iluminací. Mnoho pozdějších autorů, specializující se na boty či jiné kožedělné výrobky se odkazuje především na díla od Zíbrta a Wintera.

Za další stěžejní dílo lze považovat knihu *Kůže jako surovina průmyslová*, vydanou v Brně v roce 1948. Napsal ji pan Václav Kubelka, chemik a profesor české techniky v Brně v letech 1920 – 1951. Kniha je sice určená pro koželužské chemiky a chce podat přehled vědomostí o kůži. Avšak první kapitola se věnuje historickému vývoji koželužství, a to od pravěku a starověku až do 19. století. Zachycuje vývoj koželužství nejen ve střední Evropě, ale také ve Starém Řecku, Římě a Egyptě. Podstatnou část o středověku čerpá z výše zmíněného díla Zikmunda Wintera. Zbytek díla je věnován technickému a chemickému rozboru usní.

V seznamu použité literatury různých odborníků na usně můžeme narazit na dvojici autorů Miroslava Janotku a Karla Linharta, kteří napsali knihu *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*, vydanou v roce 1984 v Praze a další knihu *Řemesla našich předků*, vydanou v roce 1987 v Praze. Obě knihy se zabývají různými řemeslnými obory v období středověku a novověku. Významem zmíněných knih je především fakt, že autoři dokázali sumarizovat všechna řemesla a vytěžit z nich jen nejpodstatnější informace. Obě knihy totiž z velké části čerpají z díla Zikmunda Wintera. Publikace jsou autory bohatě ilustrovány a čtenář si tak může konečně udělat představu, jak jednotlivá řemesla vypadala. Knihy jsou dobré pro rychlý a přehledný výčet všech řemesel z dob minulých.

V publikaci *Obrazová encyklopedie módy*, vydané v Praze roku 1973 autorkami Ludmilou Kybalovou, Olgou Herbenovou a Milenou Lamarovou je zachycena móda od nejstarších dob až po rok 1968. Kniha se spíše okrajově věnuje usním, především pak vývoji bot a různým koženým oděvním doplňkům.

Velmi zdařilým zdrojem informací jsou čtyř dílné svazky pod názvem *Dějiny hmotné kultury I/1, I/2, II/1, II/2*, vydávané Josefem Petráněm a kolektivem autorů v Praze od roku 1985-97. Rozsáhlé svazky se věnují kultuře každodenního života od pravěku až po 18. století. Ve svazku I/2 je přehledně popsána středověká obuv podle dochovaných archeologických nálezů, ale především je zde vyhotovená typologie obuvi, a to jak podle ikonografických pramenů, tak podle archeologických nálezů detailně popsaných a nakreslených. Svazek nás dále informuje o zbytcích dílny na zpracování kůže v nálezech z Hradce Králové.

S vydáváním aktuálnějších prací vzrůstá i větší informovanost o problematice kožedělného oboru. Základním zdrojem informací pro tuto bakalářskou práci se stala vědecká

publikace Miroslava Richtera a Víta Vokolka *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*, vydané v roce 1995 v Hradci Králové. Autorům knihy se podařilo podrobně popsat archeologické výzkumy konané v letech 1967 – 1974 v Hradci Králové. Pro tuto práci jsou ovšem podstatné zveřejněné nálezy usní. Fragменты kůže jsou zde vykresleny a autoři také dokázali z odřezků usní identifikovat jednotlivé části obuvi a i jiné kožené výrobky. Publikace obsahuje rozsáhlou přílohovou dokumentaci.

Podobnou publikaci, věnující se archeologickým usním, můžeme nalézt v práci autorů Jana Frolíka a Jiřího Sigla pod titulem *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*, vydané v Chrudimi v roce 1998. Autorům se povedlo na základě archeologických výzkumů vytvořit obraz města v jednotlivých historických epochách. Publikace obsahuje fotografickou i kresebnou dokumentaci archeologických usní. Nálezy byly interpretovány jako materiál na výrobu středověké obuvi a vytváří se tak jistá analogie k Hradci Králové.

V současné době u nás není lepší odborné publikace o historii kožedělného řemesla než v knížce od Olgy Floriánové *Kůže – zpracování a výrobky* vydané roku 2005 v Praze. Autorka se ve své publikaci úzce zaměřuje jen na kůži jako samotný produkt. Kniha je dobře uspořádaná a mnoho odborníků zde najde přehled historického vývoje řemesel, co mají dočinění s kůží, včetně technologických postupů zpracování kůže a technik ukázaných na typických výrobcích. Publikace si klade za cíl podat souhrnnou formou dosavadní základní poznatky o řemeslech zpracujících kůži, stejně tak i o řemeslnících a jejich výrobcích. Kniha se tak zabývá mj. obuvnictvím, rukavičkářstvím, kožešnictvím, sedlářstvím, řemenářstvím, brašnářstvím, výrobou bičů a samotným koželužstvím.

Zatím nejlepší publikací u nás, věnující se středověké obuvi, je kniha autora Romana Vaverky s názvem *Obuv ve středověku*, 5. doplněné vydání z roku 2008. Jedná se o první díl knihy *Odivání ve středověku*. V publikaci jsou obsažené komplexní informace o výrobě, vzhledu i jednotlivých střížích bot. Autor se nezaměřuje jen na obuv v Čechách, ale zkoumá obuv i jiných národů. Materiál na vydání této publikace sbíral autor sedm a půl roku. Navštívil velké množství muzeí v Evropě i mimo ní. Navázal kontakty s předními archeology a výzkumníky, spolupracoval s vědci z Bostonské a Stockholmské univerzity. Publikace je pro veřejnost dostupná zatím jen objednávkou elektronicky přes internet.

Další publikací, která se věnuje historii obuvnictví je práce Miroslavy Štýbrové *Boty, botky, botičky*, vydaná v roce 2009 v Praze. V tomto případě se publikace zaměřuje na obuv komplexně od dob nejstarších až po 20. století. Důraz je především kladen na specifické rysy

českého obuvnictví a odkazem na evropskou módu, která ovlivňovala obuv po stránce technologické i designérské. Autorka je u nás přední specialistkou na historii obuvnictví a v současné době vede Obuvnické muzeum ve Zlíně. Od roku 2001 působí jako externí pedagog na Fakultě multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati, kde přednáší dějiny obouvání. Své poznatky rovněž publikuje ve zmíněných sbornících vydávaných z konferencí Muzeem jihovýchodní Moravy.

Autorka zmiňuje za vynikající pramen historická díla Zikmunda Wintera a Čenka Zíbrta. Většina archivních listin je totiž pro badatele stěží dostupná a ne-li nenávratně ztracená. Současným historikům tak nezbývá, než důvěřovat věhlasným historikům Winterovi a folkloristovi Zíbrtovi a odvolávat se na rezultáty jejich mnohaleté práce v archivu.⁹

2.3 Významní badatelé v zahraničí

V zahraničí patří mezi přední specialisty a světově renomované odborníky na kůži Olaf Goubitz, který více než 30 let řídil obnovu, ochranu a studium kůže v Nizozemské státní službě pro archeologii. Zajímal se především o archeologicky dochovanou obuv, o které napsal dílo *Stepping Through Time: Archaeological Footwear from Prehistoric Times Until 1800* [Krokování časem: Archeologická obuv od pravěku až do roku 1800], vydané Stichting Promotie Archeologie 2007. Na základě svých zkušeností jako restaurátor archeologických usní zde prezentuje Goubitz typologický katalog obuvi od roku 800 př. n. l. do roku 1800. Tato publikace slouží jako jisté vodítko při identifikaci obuvi. Nalezneme zde ilustrovaný katalog s komplexním přehledem stylů obuvi, technologií včetně výškové normy, ikonografie, materiály, vzory, stehy, chodidla, identifikaci a datování fragmentů. Publikace je užitečná pro archeology a historiky zaměřující se na dobu římskou, zejména pak na středověk. Další celosvětově hodnotná publikace je od Goubitze - *Purses in Pieces: Archaeological Finds of Late Medieval and 16th-century Leather Purses, Pouches, Bags and Cases in the Netherlands* [Peněženky z kusů: Archeologické nálezy z pozdního středověku a 16. století, kožené peněženky, tašky a pouzdra z Nizozemí], vydaná v roce 2009, 2. vydání. Kniha obsahuje informace o kabelkách a peněženkách, které byly nalezeny v archeologickém kontextu v Nizozemí. Obě publikace lze již sehnat na českém knižním trhu v anglickém jazyce.

Dějiny výroby obuvi se zabývá i celosvětově proslulá autorka June Swann ve svém díle *Shoemaking*, vydaném Shire Library v roce 1986. Dílo se věnuje ševcovskému řemeslu od jeho vývoje z doby římské až po dnešní moderní dobu. Autorka pracovala v anglickém

---

⁹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 235. ISBN 978-80-7106-986-7.

muzeu v Northamptonu do roku 1988, nyní je konzultantkou historie bot a obuvi. Publikace zatím není dostupná na českém trhu a lze si ji objednat elektronicky přes internet v anglickém jazyce.

Závěrem této kapitoly lze zmínit další odborníky ze zahraničí, kteří se tímto oborem zabývají podrobněji, např. Francis Grew, Margrethe de Neergaard, Susan Mitford (ilustrátorka) v knize *Shoes and Pattens (Medieval Finds from Excavations in London)*, [Boty a dřeváky (středověké nálezy z vykopávek v Londýně)].

3 Pohled do historie koželužství

Tato kapitola by se měla věnovat exkurzu do historie kůže jako samotného produktu. Nyní by bylo vhodné jistě na místě si říci, jak lidé v dávných dobách zpracovávali kůži ze zvířat a k čemu jim sloužila. Koželužství se totiž řadí k jednomu z nejstarších řemesel a kůže patří tak k nejstarším surovinám, které člověk dokázal používat a zpracovávat. Kapitola by se tedy měla zabývat používáním kůže od dob nejstarších, tj. od samotného pravěku. Ovšem z hlediska tématu této bakalářské práce, se intenzivněji zaměřím na středověk a novověk. Většina archeologických nálezů kožedělné produkce z Hradce Králové pochází právě z tohoto období.

3.1 Pravěk

Jak již bylo zmíněno, koželužství se řadí k jednomu z nejstarších řemesel. Pravěk, můžeme označit jinými slovy za prehistorickou epochu, ve které lidé z ulovených zvířat stahovali kůži a využívali ji tak k úpravě na primitivní obleky. Pračlověk lovil zvířata především pro maso ke své obživě. Stažená kůže ze zvířat se stala sekundární surovinou, která se nevyhazovala, ale dále se zpracovávala. Kůže a kožešiny, chránící zvířata před nepříznivými vnějšími vlivy, započal člověk využívat především jako primitivní oděv.¹⁰ Bylo by ovšem mylné myslet si, že kůže sloužila jen k odívání pravěkých lidí. Mohla mít především také důležitou funkci při stavbě primitivních lehkých příbytků, různých chýší z kůže podobných stanu. „*První obydlí se objevila stovky tisíc let před dobou lovců mamutů – pokud je tak můžeme nazývat – tvořily lehké konstrukce ze dřeva a kůží, z nichž se do*

---

¹⁰ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 11. ISBN 80-247-1091-9.

*současnosti mnoho nedochovalo. Archeologové jejich stopy nalézají především ve formě nepřímých důkazů.*¹¹

V roce 1991 se ovšem učinil závratný objev, který nepochybně spadá naopak do přímých důkazů. Objev vyvolal ve světě doslova archeologickou senzaci a obrátil na sebe jak pozornost vědců, tak i médií. V jižním Tyrolsku v Alpách se podařilo nalézt zachovalou mrtvolu muže starou přes 5 300 let. Mrtvola muže pocházející z konce mladší doby kamenné, tedy z eneolitu, byla nalezena souhrou náhod. Dne 19. září 1991 norimberští turisté, manželé Erika a Helmut Simonovi prováděli sestup z Finailspitze do Hauslabova sedla v jižním Tyrolsku. Zachovalé tělo muže z mladší doby kamenné se nacházelo v Hauslabově sedle 40 metrů od rakouských hranic a to ve směru do italského vnitrozemí. Zachovalá mumie byla pojmenována podle lokality nálezu – Ötztálské Alpy (v západním Rakousku). Vědecký tým pod vedením profesora Konrada Spindlera z univerzity v Innsbrucku prováděl na mumii Ötziho radiokarbonovou metodu a zjistili, že stáří mumie se pohybuje přibližně mezi léty 3 350 až 3 100 př. n. l.¹² „Mrtvola byla po celá staletí velmi dobře mumifikována, vysušena větrem a konzervována zmrazením v ledovci. Její objevení zapříčinila několikaletá horká léta a následná tání ledovce, jež v roce 1991 dosáhla nesmírné intenzity.“¹³

Nález mumie z alpského ledovce je pozoruhodný také především tím, že nám dokládá nejstarší nálezy kožených a kožešinových předmětů. Dochovaly se zbytky oblečení z usní a kožešin, kožešinová čepice z medvědí kožešiny a kožešinová obuv. Těsně vedle mumie se podařilo ještě nalézt sekeru s měděným mlatem, zbytek torny, toulec se šípy, pazourkový nůž, příruční tašku, která byla vyhotovená z březové kůry a obsahovala sušené švestky.¹⁴

Zajímavé z hlediska historie obuvnictví jsou bezesporu Ötziho boty (viz obr. č. 1). Mumie měla obutou pouze pravou nohu. Pozůstatky levé boty se našly dodatečně v blízkosti mumie. Kůže, ze které byly boty

Rekonstrukce Ötziho obuvi, zhotovená týmem Petra Hlaváčka z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Obuv pravěkého pastevce byla vyrobena z medvědí a jelenicové usně, sítovinu tvořilo lipové lýčí. Vědci se shodli na tom, že jde o speciální obuv určenou k výstupu do hor.

Obrázek č. 1 – Rekonstrukce Ötziho obuvi¹⁵

¹¹ ŠÍDA, Petr et al. *Lovci mamutů*. Praha, 2007. s. 82. ISBN 978-80-7360-639-8.

¹² ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 17-18. ISBN 978-80-7106-986-7.

¹³ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 17. ISBN 978-80-7106-986-7.

¹⁴ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 11-15. ISBN 80-247-1091-9.

vyhotoveny, nebyla příliš dobře opracovaná. Zůstaly na ní stopy po odchlupování a mizdření. Podařilo se též určit živočišný původ kůže z bot. Pro podešev byla použita kůže z medvěda hnědého, která je velmi slabá a podle odborníků není příliš vhodná na každodenní nošení, protože její životnost je velmi nízká. Nárt chránila useň z jelena.

Za dalšími doklady pravěkých archeologických usní není nutné chodit příliš daleko, může se zůstat opět v Rakousku, protože ve starých solných dolech v Halleinu a Hallstattu kolem 16. až 18. století se narazilo na mrtvoly pravěkých horníků. Lokalita v horách nad Hallstattským jezerem je asi nejvýznamnější. Sůl se zde těžila již od dob popelnicových polí přes celý středověk až do 19. století. Roku 1573 se opět dílem náhody podařilo nalézt konzervované pozůstatky pravěkého horníka, který byl zavalen zříceným stropem štoly. Další podobný nález byl objeven v roce 1616 a v roce 1734 byla objevena lidská mumie známá spíše jako „muž v soli“.¹⁶

Ve všech třech případech se v dané době netušilo, že se jedná o pravěké mrtvoly horníků. Jejich těla tedy byla dodatečně pohřbena i s obuví, která nebyla nijak podrobně zkoumána. Teprve moderní technologické bádání mohlo prokázat, že mrtvoly pocházejí z pravěku. Podařilo se lokalizovat štoly podle starých hornických archivů a nálezy tak zařadit chronologicky do období starší doby železné, datované mezi lety 750-400 př. n. l.¹⁷

Během 20. let 19. století se podařilo ze solných dolů nashromáždit velké množství památek z organického materiálu. Jedná se například o kožešiny a kožené vaky na sůl o obsahu až 45 kg.¹⁸

Kůži tak řadíme k jedněm z nejstarších surovin, pomíneme-li dřevo a opracovaný kámen. Pro tuto domněnku jsou nejstarší historické prameny, ze kterých se můžeme dozvědět, že kůže je jedním z prvních oděvů pračlověka. (Genesis III. 21: „*I z dělal hospodin Bůh Adamovi a ženě jeho oděv kožený a přioděl je*“.) Pračlověk, který byl oblečen do zvířecích kůží, musel je nejprve nějakým způsobem upravovat. Surová kůže hned po stažení ze zvířete vysychá, tvrdne a zkřehne tak, že ji nelze poté použít na oděv. Pračlověk tedy musel kůži upravit tak, aby byla vláčná a měkká. Musela být odolná i proti hnilobě.¹⁹ Archeologické nálezy z této doby nám dokazují, že mnoho kmenů v dobách prehistorických znalo

---

¹⁵ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 17. ISBN 978-80-7106-986-7.

¹⁶ PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 3. vydání. Brno, 2006. s. 171. ISBN 80-210-4153-6.

¹⁷ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 19. ISBN 978-80-7106-986-7.

¹⁸ PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 3. vydání. Brno, 2006. s. 171. ISBN 80-210-4153-6.

¹⁹ KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. s. 3. ISBN není.

upravování, vydělávání, ale dokonce i barvení usní. Ze začátku se kůže patrně nekonzervovala. Předpokládá se, že jednou z prvních úprav pro změkčování kůže bylo přežvýkání v ústech. V 19. století to tak praktikovali ještě někteří Eskymáci. Neopracovaná kůže ve vlhkém prostředí zahnívá a rozkládá se, při vyšších teplotách zase vysychá a láme se. Pračlověk si postupně uvědomil, že zpracovat kůži do požadovaných vlastností lze pomocí působením kouře a roztaveného tuku.²⁰ V historických pramenech nalézáme nejen zmínky o předmětech kožených, ale mnohem častěji způsoby, kterými byly kůže zpracovávány.

Velikým přínosem ohledně zpracování kůží v pravěku je aplikování dnešní experimentální archeologie, snažící se pomocí pokusů zjistit výrobní procesy, způsob života a jiné činnosti člověka v průběhu dějin. Zjistilo se, že zpracovat syrovou kůži kamennými nástroji by trvalo příliš dlouho. Nejlepším prostředkem je namočit kůže do jámy, které jsou naplněné připravenou směsí. Pokud svítí slunce, stačí bláto. Přidáním popela nebo rozdrcené dubové kůry se celý proces zřetelně urychlí. Kůže bylo možné vyjmout po týdnu a oškrábat obě její strany (srst a zbytky tuku) až na pevnou vnitřní vrstvu kůže. Tato vrstva má jemný povrch a je i velmi odolná.²¹

Jedním z nejstarších způsobů zpracovávání bylo zmíněné vyčiňování tukem (vtírání tuku do vlhké usně bylo usnadňováno přísadou emulgujícího mozku). Tento způsob zpracování byl dále také kombinován ještě s vyčiňováním kouřem. O tomto způsobu vyčiňování se též můžeme dovědět z bible. (Žalm CXIX., 83: „*ačkoliv jsem jako nádoba kožená v dýmu...*“.) V otázce časové periodizace a lokalizace, tedy kdy a kde mohlo lidstvo poznat nejdůležitější látky k vydělávání, které i dnes používáme (třísloviny, soli a kovy), se neví dodnes. Nemůžeme totiž přihlídnout k údajům ze starých pramenů o vynálezcích koželužství. Je nutné brát zřetel na to, že znalosti koželužských metod se nemohly šířit z jednoho střediska. Již od pradávna různé národy vynikaly uměním koželužským.

3.2 Starověk

Nejstarší doklady vyčiněné zvířecí kůže, které jsou staré přibližně 5 000 let, byly nalezeny v Egyptě ve starých hrobkách. Je až neuvěřitelné, že po těchto letech jsou téměř zachovalé. Tyto staré usně byly vyčiňovány z lusku babulu, což je jistý druh akácie. Můžeme ho dodnes nalézt, jak roste v povodí řeky Nilu.

---

²⁰ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 11. ISBN 80-247-1091-9.

²¹ ŠÍDA, Petr et al. *Lovci mamutů*. Praha, 2007. s. 105. ISBN 978-80-7360-639-8.

Staří Egyptané znali též činění kůží pomocí tuku a solemi kamence.²² Pokud budeme mluvit o barvení usní, tak tento jistě nelehký postup vynalezli staří Fénicičané. Princip barvení spočíval na vyhledání různých barevných výtažků z rostlin nebo též živočichů. Jedná se například o purpur získaný z mořských šneků.²³

Egyptané uměli též usně barvit. K získání červené usně jim stačil pigment středomořského hmyzu červce. K barvení nažluto používali šťávu z granátovníku.²⁴ S pozvolnou specializací řemesel se postupně vytvořily koželužské dílny. Egyptané zpracovávali kůže hovězí, kozí, koňské, gazelí, hroší, ale i lví. Ze starých egyptských a asyrských obrazů si můžeme udělat představu, co vše se z kůže produkovalo. Na předním místě můžeme uvést oděv, tětivy luků, koňské postroje, sandály, ale také nádoby na víno a vodu. Jak si můžeme povšimnout, produkty kožedělné produkce z této doby dosáhly větší dokonalosti v Asii, než v tehdejší Evropě. Vydělávání kůží a kožešin v dobách předhistorických znali též např. Číňané, Peršané a Skythové. Tato kvalitní produkce z orientálních zemí se odrazila i v tehdejší obchodu. Evropské země podle archeologických nálezů rády nakupovaly kvalitní kožené produkty z Orientu. Tato tradice se přenesla později i do středověku a kůže z Orientu platila za nejkvalitnější.

V období, kdy se velmi hojně rozmohla řecká kultura, to je v období asi od 800 do 500 let př. n. l., se z pramenů o kožedělné produkci dozvídáme velmi málo. Koželužství bylo hojně rozvíjeno v bohatých řeckých městech s přispěním otroků. Lidé, kteří vlastnili koželužny, byli povětšinou zámožní. Do Řecka byly surové kůže dováženy, ačkoliv tato velmoc v tehdejší době měla dost chovů svého dobytka. Jedná se o import především suché kůže kozí a hovězí. Řemeslo tohoto typu bylo opravdu velmi špinavé a při samotném zpracovávání kůží velmi zapáchalo. Můžeme se přesvědčit i z tohoto úryvku: „*Zpracování koží v koželužnách dělo se v prvních stadiích na koželužských špalcích vhodně uzpůsobenými noži a želízky. Na uvolnění chlupů používáno nejrůznějších tekutin, o nichž se prameny shodují, že strašně páchnou a že jejich podstatnou součástí bývala moč.*“²⁵

Ve výzdobě usní nad Řeky vynikali především Židé. Dokázali kůži rovněž zpracovat na různé výrobky, především na obuv, oděv, nádoby a též zbroj. Z židovských písemných památek se můžeme dozvědět, že výzdoba jejich kožených výrobků byla velmi přepychová a z estetického hlediska velmi náročná na zdobení.

---

²² ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 30. ISBN 978-80-7106-986-7.

²³ Historie koželužství. URL:<<http://kozeluzna.cz/Okuzi.htm>>. [cit. 2012-01-10]

²⁴ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 30. ISBN 978-80-7106-986-7.

²⁵ KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. s. 8. ISBN není.

S nástupem Římanů bylo kožedělné řemeslo a techniky zpracování zdokonaleny. Nástroje sice tehdejších koželuhů byly velmi primitivní, ale některé se podobaly už i dnešním. Jsou to především nože. Římané nám zde zanechali spoustu písemných pramenů o koželužství. Z hlediska historické periodizace mluvíme o posledních století před Kristem a v prvních dobách po Kristu. Výroba kožených předmětů v Římě byla přiřazena výhradně řemeslníkům. V této době zpracování kůží vedlo již k jednotlivým specializovaným oborům, vznikaly tak kožedělné obory, jako jsou např. koželuhové, kožešníci a barvíři usní.²⁶ Domácí výroba kůže převládala už jen v některých venkovských krajích u různých rolníků a u barbarů. Tito kvalifikovaní řemeslníci z Říma byli králem Numou Pompiliem rozděleni do cechů. Právě zde se mohla rozvíjet v tomto oboru už jistá dělba práce. Vznikalo tak mnoho jednotlivých oborů specializujících se přes kůži, které předtím nikde zaznamenány prozatím nebyly. Postupem času se od koželuhů oddělil samostatný cech obuvníků a poté také kožišníků a barvířů usní. Stejně jako tomu bylo u Řeků, tak i Římané si dováželi kůži ze svých kolonií. Surová kůže se dovážela z Britannie, Germanie, Malé Asie a rovněž ze Sicílie. Jednalo se především o tyto druhy kůží: hovězí, oslí, kozí a skopcové. Římané používali stejných technik při zbavování srsti z kůže, jako tomu bylo u Řeků. Kůži opět namáčeli do páchnoucích tekutin, jako byla moč, ale také do morušového listí a rostliny posedu červeného. Jak můžeme předpokládat, celý tento postup doprovázel opět silný zápach. Jistě zajímavý musel být způsob, jak Římané holiny (kůže zbavené chlupů) opracovávali. Můžeme zjistit, že opracování holiny se provádělo podobným způsobem, jako v nedávné době.

Opracování holin se provádělo na koželužských špalcích. Nástroje k opracování holin byly podobné dnešním nožům. O čištění holin a jejím moření se nedochovaly žádné zprávy. Vyčiňování holin se provádělo třemi základními způsoby. Tehdejší prameny se zmiňují o rostlinných tříslech z kůry smrkové, olšové, dubové, duběnek, žaludů, divokého vína a slupek z granátových jablek. Zámešnictví převzali Římané od Řeků, což vedlo ke značnému stupni dokonalosti. Vyrobene usně se opracovaly dále na postruhovacím kozlíku žlábkovým nožem nebo půlměsíčitým plechem. Těchto nástrojů se používalo do nedávné doby.²⁷

Z tohoto krátkého výtahu si můžeme představit, jak země kolem pobřeží Středozemního moře musely být na tuto dobu vyspělé. Prozatím nemáme mnoho informací z této doby o Střední Evropě. Pro lepší představivost se můžeme obracet k římským pramenům a odhalovat tak skutečnost, že na našem území žilo mnoho barbarských kmenů.

---

²⁶ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 11. ISBN 80-247-1091-9.

²⁷ KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. s. 10-11. ISBN není.

Římané popisují ve svých pramenech tento lid jako velmi divoký. Není ovšem sporu o tom, že by neznali zpracovávání kůží a kožešin. Římané, kteří zavítali do těchto krajů, popisují ve svých pramenech, že tito lidé nosili obleky dělané z chlupaté kůže divoké i krotké zvěře. Touto kůží si potahovali i zbraně, především štíty. Jejich obuv byla vyráběna též z kůže. Nemůžeme zde ovšem hovořit o probíhající dělbě práce jako tomu bylo u Římanů. Veškerý hotový kožený výrobek byl totiž zhotoven v domácnostech.

Jak již bylo zmíněno, každý člověk, ať se jednalo o lovce, pastýře, rolníka si musel vyrábět usně sám pro vlastní potřebu. Ne jinak tomu mohlo být i u horského pastevce Ötziho zmíněného v předchozí kapitole. Tento zvyk vyrábět si usně sám z části přetrval i do středověku. Zpracování kůží byla též domácí výroba, byla k tomu určitě zapotřebí jistá zručnost. Kožené výrobky sloužily pro vlastní potřebu a z hlediska estetického rázu nemá smysl porovnávat tyto výrobky s výrobky civilizovaných zemí té doby.

3.3 Středověk

3.3.1 6. - 9. století

Přibližně kolem 6. století n. l. dochází ve stř. Evropě k velké změně. Společnost se začíná specializovat ve svém pracovním oboru. K postupné specializaci docházelo až ve středověku, ovšem rozmach výroby koženého zboží započal již v 6. - 10. století. Jednotlivci se tak začínali věnovat jednomu druhu výroby. Zpracování kožešin byl například velkou doménou slovanských národů. Slovanské národy zpracovávaly nejčastěji ovčí rouna, ale lesy byly hojné i na kožešinovou zvěř (na medvědy, kuny, vlky, lišky, vydry, bobry atd.).

Nejstarší archeologické doklady na našem území o způsobu zpracování kůže lze postihnout až z období Velké Moravy, kdy se podařilo nalézt dvě koželužské jámy a kožené výtvary z hrobů. Dvě koželužské jámy se zbytky tříslové kůry jsou doloženy ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Nalezené hroby datované do druhé poloviny 9. století obsahovaly zbytky vydří kožešiny u dívky pochované původně v dřevěné rakvi. Doložené jsou i kožené řemínky z kozí či ovčí kůže v hrobě muže.

Požadavky na kvalitu zpracovaných výrobků neustále vzrůstaly. Přibližně od 9. století docházelo proto ke specializaci výroby. Nemůžeme však hovořit o výrobní specializaci, jak ji známe z dnešních dob. Výrobce bot musel pracovat se syrovou kůží a zpracovat ji celou až po finální výrobek.²⁸

---

²⁸ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 12-13. ISBN 80-247-1091-9.

3.3.2 10. – 12. století

Se vznikem výrobní specializace, můžeme hovořit i o jistém estetickém citění. Řemeslník, který denně pracoval s kůží a zpracovával ji, nabýval zkušeností s tímto řemeslem spojeným. Výrobky se tak stávaly kvalitnější a vzhlednější. Tato produkce tak mnohem předčila kvalitu podomácku vyráběných kůží. Je vhodné připomenout, že výroba se sice svým způsobem specializovala a vznikala tak nová řemesla, ale přesto bylo hodně domácností, které si vyráběly své vlastní produkty. „*Specializace pochopitelně přispěla k dovednosti a zručnosti výrobě úzce zaměřeného řemeslníka. Znamenala také další produkčně-technickou diferenciaci teritoriální a sociální.*“²⁹ Jednalo se především o rolníky, kteří žili na venkově. Z 10. - 12. století jsou písemné zmínky o existenci sedlářů. Teprve v 11. století jsou doloženi i samotní koželuhové a kožešníci. Zprávu o existenci sedlářského a uzdařského řemesla nám zanechal obchodník Ibráhím ibn Jakúb, který navštívil Prahu již v roce 965 a zanechal nám o tom písemné pojednání.³⁰ Od 10. až 11. století docházelo k mohutnému rozvoji obchodu a specializaci v rámci městské řemeslné výroby, především v západní Evropě.

3.3.3 13. – 15. století

Další etapa, kdy se řemesla obrovským způsobem rozvíjela, souvisela se vznikem měst. Vzniklá města se proměnila především po stránce právní, sociální, hospodářské i politické. Středověká společnost byla ve městech organizovaná, kolektivní a samosprávná. Města mohla volně nakládat se svým majetkem a rovněž tak i členové města – měšťané. Města se tak emancipovala ze středověké odvislosti na osobě a majetku, byla nadaná i mocí soudní. Rozhodovala o zákonech na základě většiny hlasů a ukládala platební a i jiné povinnosti. Chránila jednotlivé živnosti a trhy.³¹ Teprve koncem 13. století, můžeme u nás spatřovat počátky koželužského řemesla.

Svobodní občané pořádali na veřejném prostranství trhy a prodávali zde řemeslné výrobky. Řemeslníci se poté začali sdružovat do jednotlivých cechů a výjimkou nebyli ani koželuzi. Původním důvodem vzniku cechů bylo odstranit domácí výrobu ve městech a okolí. Zpracovávat kůží a následně ji prodávat mohl pouze ten, kdo měl k tomuto úkonu určitou

---

²⁹ PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (1)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 237. ISBN není.

³⁰ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 52. ISBN 80-247-1091-9.

³¹ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 31. ISBN není.

řemeslnou způsobilost. Přibývalo specializovaných řemesel, ale archeologicky je nelze plně podložit.

Vznik cechovního systému nám ještě detailně přibližuje Petráň: „*Vývoj spotřebních požadavků místního a oblastního trhu i jeho rozsah určovaly počet řemesel, která se mohla uživit v jednotlivých městech. Jakmile se trh nasýtil, specializace ustrnula. Regulátorem tohoto mechanismu se stal cechovní systém.*“³²

V českých zemích se hospodářská prosperita projevila s nástupem Lucemburků. Cechovní systém se u nás začal rozvíjet od 14. století a to především ve městech. Měl napomáhat rozvoji a ochraně řemesel. Dále regulovat počet dílen, dohlížet na jakost výrobků a usměrňovat odbyt zboží.

3. 3. 4 Druhy kožedělných řemesel ve středověku

První cechy vznikaly většinou ve velkých královských městech, kde se uplatňovala specializace řemesel. Tyto první cechy jsou většinou datované do 14. století. Za zmínku stojí samozřejmě Praha, ale také Kutná Hora, Hradec Králové, Brno a Olomouc. Tedy města s rozsáhlou spotřebou. Se vznikem cechů se kožedělná řemesla více vyhranila a specializovala na více řemeslných oborů. Například ševci byli zpočátku ve velkých městech sloučeni v jednom cechu s koželuhy, ovšem později po rozdělení na samotné cechy to vedlo k četným sporům. Švec si totiž původně kůži sám činil a se vznikem cechů měl již zakázáno zabývat se koželužstvím. Koželužství se od ševcovství odvětvilo a osamostatnilo. Dříve ševci nevyráběli jen obuv, ale všechno co se z kůže sešívalo. Z roku 1551 pochází úřední zpráva určená pražským ševcům, aby šili pytle kožené jako dřívě a opustili od šití tlumoků.

Vzniklo tak velké množství kožedělných oborů jako **kožešníci**. Podle Zikmunda Wintera to bylo řemeslo velmi výdělečné, neboť kožešiny se nosily v zimě i v létě. Pánské i dámské sukně, které se nosily v létě, byly lemovány kožešinou. Řemeslník, který se zabýval kožešnictvím v městském prostředí, tak patřil většinou k těm významnějším. Kožešníci jsou doloženi ve větších městech jako Hradec Králové, Žatec, Mělník, České Budějovice, Plzeň. V Praze se přihlásilo do roku 1393 až 61 měšťanů ze Starého Města.³³

V roce 1396 vznikl kožešnický cech na Novém Městě v Praze. V roce 1418 je doložen početný kožešnický cech i na Starém Městě. Kožešnictví se řadilo k honosnějším kožedělným

---

³² PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (I)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 289. ISBN není.

³³ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 138-139. ISBN není.

oborům. V době jarmarku jim v některých městech byl vyhrazen sektor na nejprestižnějších místech na náměstí, většinou před radnicí nebo přímo v radnici.³⁴ V kožešnictví se vyhrazovali ještě černokožešníci a červenokožešníci.

Z dalších kožedělných řemesel jsou známi **štumfaři**, kteří louhovali a hotovili kůže jako koželuhové, ovšem nesměli je pro lesk mazat tuky. Do roku 1419 bylo napočítáno v Praze 21 štumfařů. Také **barvíři kůží** (colorates) jsou doloženi, mezi nimi se vyskytují i **zámyšníci** (semischferber), kteří barví jemné kůže na žluto. **Tříslníci** zase zhotovovali tříslu pro koželuhy.³⁵ V 15. století již nacházíme dokonce dvojí **ševce**. **Novotníci**, **novětníci** či **nováci** zhotovovali novou obuv. Naproti tzv. **refleři**, **příštipkáři**, **prtáci**, **vetešníci** opravovali pouze obnošenou obuv. Mezi novotníky a vetešníky docházelo k častým rozporům. Předmětem konfliktů bylo rozdělení pracovních úkonů. Vetešníci zhotovovali často obuv novou a novotníci opravovali zase obuv již použitou (vetchou). Spory byly tedy především v tom, co může ta či ona skupina vykonávat.³⁶

Dvě skupiny ševců pracovaly v jednotlivých ceších, ovšem roku 1477 došlo ke sloučení a všichni ševci mohli dělat obuv novou a starou opravovat. Samotní refleři nebo také prtáci byli většinou ve velkých městech s velkou aglomerací obyvatelstva, aby se mohli uživit. V malých městech totiž švec novinník opravoval obuv sám.³⁷ Ševci zhotovovali obuv z různých kůží, ovšem s výjimkou koňských. Nejvíce používali ke svému řemeslu kůži z hovězin, teletin i ze skopovin (většinou pro potřeby vesnice). Ševci zhotovovali „dílo dlouhé“, což představovalo vysokou obuv, která se dala shrnovat nebo obuv s faldem (tzv. škorně). Šili se rozmanité střevíce (třevíce) mužské, ženské i dětské. Tato obuv spadala do „díla krátkého“ (nízkého). Z písemných pramenů se dochovalo mnoho zajímavých výrazů pro boty (např. postoly, krbce, škarbaly, selské krabatiny atd.). Po křížových výpravách k nám byla přenesena výroba střevíců s dlouhými špicemi.³⁸ Jednalo se především o typ bot „poulaine“. Špička u bot často měřila až 45 cm i více. Někdy špice bot byla už tak dlouhá, že si chodec musel přivazovat šňůry nebo řetízky, aby přes ně nezakopával. Délka špice byla

---

³⁴ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 41. ISBN 80-247-1091-9.

³⁵ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 139-140. ISBN není.

³⁶ JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda, 1984. s. 92. ISBN není.

³⁷ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 20. ISBN 80-247-1091-9.

³⁸ JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda, 1984. s. 92. ISBN není.

podle společenského postavení (Anglický zákon z roku 1363 určil pro prostý lid délku 15 cm a pro panstvo 30 cm, pro šlechtice až 60 cm).³⁹

K ševcům lze přidat ještě **trepkáře** (calopedifex), kteří zhotovovali dřevěné a kožené podklady pod dlouhou obuv. **Rukavičníci** (cirothecarii, hantschuster) měli též svůj cech, pracovali s kůží i s vlnou. Rukavice se nosily jednak z praktického hlediska v zimě a též jako módní doplněk. Povrch rukavic byl většinou zhotoven ze sukna a podšití bylo kožené, možná i kožešinové. V pražských městech bylo rukavičníků během 14. století napočítáno 27. Rukavičníci se též dokládají z větších měst – Hradec Králové, Cheb, Kutná Hora. Rozlišovali se též řemesla **měšečníků**, **váčkářů** (bursifices, peytler) a **tobolečníků** nebo také **taškářů** (peratores, taschner), nyní spíše pojmenované jako brašnáři. Mezi těmito řemesly není moc pevné hranice, ačkoliv se od sebe odlišovala. Do roku 1419 bylo v Pražských městech napočítáno 61 měšečníků, váčkář jen jeden. Podle Zikmunda Wintera je možné, že mezi nimi nebyl žádný rozdíl. K měšťanství na Starém městě se do roku 1393 přihlásilo 7 měšečníků a 21 tobolečníků. Roku 1412 po rozhodnutí městské rady zasedlo na Koňském trhu (dnešní Václavské náměstí) 21 měšečníků a 23 tobolečníků. Měšce a tobolky nosili ženy i muži většinou visící za pasem. Sloužily jednak jako módní doplněk, ale hlavně k potřebě si uschovat drobné věci. Měšečníci nepracovali jen s kůží. Pokud šili váčky pro ženy, využívalo se většinou materiálu z aksamitu nebo z hedvábí. Velmi vzácným kožedělným oborem, který se nevyskytuje tak často ve městech byli **pouzdraři**, **pouzderníci** a **pochvaři** (vaginator). Jejich dalším odvětvím byli **jahelničkáři**, kteří zhotovovali jahelničky z kůže i ze dřeva. Tyto obory se moc nevyskytují ve městech. V Praze do roku 1419 byl nalezen jen jeden pouzderník. Ve stejném roce se v Pražských městech nalézali jen 4 jahelničkáři. **Řemenáři** (coriarius) byli také nově vytvořeným cechem. V menších městech se jich moc nenalézalo, protože většinou koželuh či švec nařezali tolik řemenů, kolik po nich činila poptávka. Nařezané řemeny poté namazali a nabarvili. V Pražských městech bylo napočítáno 51 řemenářů. Obor blízký velmi řemenářům byli **uzdáři** (frenifices). V Praze se jich do roku 1419 vyskytuje 54, jejich dalším odvětvím byli **střemenáři** (feruncatores). Velmi hojným řemeslem, které se vyskytuje v každém větším městě, byli **sedláři** (sellatores). Jsou doloženi v Hradci Králové, Jičíně a Plzni. V Praze jich je do roku 1419 spočítáno 26. Podle Wintera sem náleží i řemeslo **toulařů**, kteří vyráběli kožené túly, toulky, toulce (pharetra) na šípy. V Pražských městech jsme do roku 1419 mohli narazit na 6 toulařů. Mezi toulaři a uzdaři bylo mnoho nepokojů. Bylo to způsobené tím, že uzdaři zhotovovali toulce sami a brali tak

---

³⁹ COLLINS, Winston. *Lidé a boty. Boty jak procházely staletími*. Toronto: Bata Limited, 1994. s. 28. ISBN 0-9692076-1-1.

řemeslo toulářům. Od roku 1417 směl uzdař v Praze prodávat jen toulce, které koupil přímo od touláře, jinak ho čekala peněžní pokuta.⁴⁰ Rozepře jsou zaznamenány i mezi řemenáři, uzdáři a sedláři, protože jejich pracovní činnost se tak prolínala, že vznikaly četné rozepře. Kůže si většinou připravovali buď sami, nebo je hotové nakupovali u koželuhů.⁴¹

Pergameníci (permeter, pergamentista) je další obor, který pracoval s kůží. Mohli jsme je nalézt jen ve větších městech. Máme je doloženy v Hradci Králové a v Praze. V Praze jich je do roku 1419 zaznamenáno 17. Postupně se k pergameníkům přidávali do oboru i knihaři, kteří vážali knihy do kožených či dřevěných desek. Kůži ještě umělecky upravovali. Do roku 1419 jich v Praze pobývalo 11.⁴²

Je známo, že **koželužství** (cerdones, smrad'aři – není hanlivým výrazem, ale spíše profesním, protože při zpracovávání kůže docházelo k zamořování vzduchu nesnesitelným zápachem) se od ševcovství odvětvilo a osamostatnilo, jak bylo zmíněno již na začátku této podkapitoly. Původním dodavatelem surové kůže a kožešiny byli řezníci, pastýři a drobní chovatelé. Nejvíce se zpracovávala kůže hovězí, ovčí, kozí, vepřová, jelení, liščí a mnoho dalších druhů. Surovou kůži ke zhotovení finálního výrobku ovšem použít nelze. Kůže se musela nejprve zpracovat různými druhy činění, které bylo již vysvětleno v kapitole Starověk. Zabývali se tím proto specializovaní řemeslníci tzv. koželuhové, kteří pracovali v samostatných provozovnách a to koželužnách.⁴³

Ve svých dílnách upravovali noži a rostlinným tříslem volovice, býkovice, kraviny, koniny, ostarky, hříbětiny, kozlovice a teletiny. O koželuzích máme písemné doklady, že se vyskytovali v Hradci Králové, Plzni, Žatci a v Prachaticích, kde měli mít stálé obchody. Samozřejmě i v Praze se vyskytovalo mnoho koželuhů, především na Novém Městě. Ve Starém Městě se do roku 1393 přihlásilo ke koželužskému řemeslu 6 mistrů. Doklady o prvním zapsaném koželuhovi do měšťanských knih Starého Města pražského pochází z roku 1349, jmenoval se Pešek.⁴⁴

Počátky koželužského řemesla u nás jsou doloženy z konce 13. století. V roce 1290 působilo v Olomouci 63 koželuhů, nejspíše společně i s ševci. Mnoho koželuhů v té době bylo

---

⁴⁰ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 141-142. ISBN není.

⁴¹ JANOTKA, Miroslav. *Řemesla našich předků*. Praha: Svoboda, 1987. s. 66. ISBN není.

⁴² WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 142-143. ISBN není.

⁴³ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 67-68. ISBN 80-247-1091-9.

⁴⁴ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 138. ISBN není.

nemajetných, protože vrchnost povolovala ševcům, že si mohou kůže činit sami. Koželuhové tak přicházeli o zakázky a tedy o finanční příjem. Důkazem toho může být zpráva z roku 1365, že v Brně bylo mnoho koželuhů nemajetných a chudých. Někde se vrchnost snažila koželuhům pomoc tak, že pro ně zřizovala stoupy na drcení tříslové kůry, tím si zajistili určitý finanční příjem. U nás nejstarší známá stoupa pochází z roku 1368 v Křižanově u Brna. V Brně bylo v polovině 14. století 30 koželuhů. Všichni vykonávali své řemeslo v jedné čtvrti, proto se dodnes některé předměstské ulice nazývají Koželužská nebo V Jirchářích. Obě tyto ulice jsou rozloženy podél bývalých vodních náhonů.⁴⁵

Koželužské řemeslo nebylo jediné, které se takto koncentrovalo do jedné ulice mimo střed města. Městské rady usilovaly odstranit hlučné, dymné (kováři, pekaři) a jinak obtížné provozy mimo střed města do jedné ulice nebo na předměstí. Název ulice se odvíjel podle toho, který druh řemesel v ní byl nejvíce koncentrován. Kovožpracující řemeslníci a kováři byli většinou situováni na předměstí, stejně tak brusiči (šlejféři), kteří využívali ke své práci pohonu vodních kol na předměstských březích řek. Kožedělná řemesla obtěžovala svým zápachem obyvatele měst a ke své práci potřebovali také vodu, proto byla situována na předměstí anebo do určených ulic. Zejména v teplejších obdobích musel po ulicích pronikat zápach z různých prasečích chlévů, koželužen, výpary z žump, sladoven, pivovarů, krčem atd. Koncentrování podobných řemesel mimo střed města bylo nezbytné.⁴⁶

Ve středověku bylo běžné, že se řemesla, která obtěžovala z různých důvodů obyvatele města, koncentrovala do jednoho místa. Nebylo tomu tak jen u nás, ale například i ve švýcarském Schaffhausenu se koželužské dílny soustředily na jednom místě po konstituování cechů. Své koželužny měli na okraji města po proudu řeky Rýn, který odváděl nečistoty z města pryč.⁴⁷

Nejvíce informací o koželužnách máme z hlavního města Prahy. Ve 14. století zde vznikly staroměstské a novoměstské cechy koželužské. Koželužské dílny byly stavěny v bezprostřední blízkosti vodních zdrojů. Kůže se totiž musela máčet a čistit. Nejvíce jich proto bylo usazených na pravém břehu Vltavy, především pak na Novém Městě. Pražští koželuhové mohli provozovat řemeslo celé a to až do roku 1578. Měli právo mazat kůže sádlem, což mnozí jejich kolegové nesměli a tak prodávali kůže nemazané - rudé. Bylo již

---

⁴⁵ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 68. ISBN 80-247-1091-9.

⁴⁶ PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (2)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 526. ISBN není.

⁴⁷ WALLISOVÁ, Michaela. Pražské nálezy koželužen. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 623. ISSN 0231-5823.

zmíněno, že koželuhové ze začátku finančně strádali, protože jim ševci zasahovali do řemesla a činili si kůži sami. Se vznikem cechů ve 14. století tomu již bylo jinak. Cech novoměstských koželuhů byl velmi početný a tudíž jeho cechmistři natolik bohatí, že si ve městě kupovali domy. Je doloženo, že i samotní mistři byli zámožní. Koželuhové se nacházeli kromě Prahy a Brna i ve větších městech. Na venkově však většinou zastoupeni nebyli. Na začátku bylo již vypsáno pár větších měst od Zikmunda Wintera, kde byl zmíněn i Hradec Králové. Ve 14. století byly ještě založeny cechy i v Kutné Hoře, Jindřichově Hradci a v dalších století i v Čáslavi, ve Slaném a v Kouřimi.⁴⁸

Řemeslník, který se chtěl věnovat koželužství, musel mít především dostatek finančního kapitálu na pořízení surovin, což nebylo levnou záležitostí. Kůže byla vždycky drahým materiálem a musely se vybudovat koželužské jámy a další technický materiál. Dále musel být příslušníkem koželužského cechu. Tuto výsadu si mohl zakoupit nebo získat v rámci dědictví. Výhodné proto bylo oženit se s dcerou koželuha. Také připadalo v úvahu vzít si vdovu po koželužském mistrovi, čímž automaticky nabyt členství v cechu. Ovšem pokud koželuh zemřel a řemeslo dětem neodkázal, nemohli jeho dědici řemeslo vykonávat.⁴⁹

Zajímavým druhem koželuhů byli **jircháři** (albicordones, bílí koželuhové, bělokožci), ti zase činili kůže solemi hliníku. Již roku 1353 byl doložen pražský jirchář mezi konšely v Praze a jmenoval se Jindřich. Jircháři snad provozovali své řemeslo i na venkově, ale velmi zřídka.⁵⁰ Druh tohoto činění byl spíše výsadou královských měst, kde byl zaručen dostatečný odbyt.⁵¹

Jejich činěním vznikala světlá až téměř bílá useň, proto se jim také říkalo bělokožci. Specializovali se na vydělávání lehkých a jemných kůží z jehňat a kůzlat, což bylo poté základní surovinou pro šití rukavic.⁵²

Ze začátku byli výrobci jemnějších kůží (jircháři, zámišníci, barvíři kůží) organizováni samostatně do jednotlivých cechů. Později se všichni sloučili do společného cechu. Nejvíce jirchářů bylo na Novém Městě pražském. Ulice se po nich jmenuje V Jirchářích a též byli usazeni kolem kostela sv. Vojtěcha, kde se říkávalo V Smrad'ařích. Svůj samostatný cech

---

⁴⁸ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 68. ISBN 80-247-1091-9.

⁴⁹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 83. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁵⁰ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906. s. 139. ISBN není.

⁵¹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 83. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁵² WALLISOVÁ, Michaela. Pražské nálezy koželužen. In *Archaeologia historica* 20, 1995. s. 623. ISSN 0231-5823.

měli jircháři již v roce 1415. Roku 1603 se sloučili s barvíři a zámišníci.⁵³ **Zámišníci** zpracovávali jemnou hebkou useň, vzhledem spíše připomínající semiš nebo jelenici.⁵⁴

Již méně známým kožedělným oborem byl **kordováník**. Kordován je kozlovina, teletina a skopovina speciálně upravená pomocí přidáním zvláštní přísady do třísla a louhu. V Evropě se kordován objevil na konci 15. století v Německu. Původně se ovšem tato nová technologie zrodila v zemích Orientu. První kordováník je u nás zaznamenán až v roce 1582 z Prahy. Pocházel však z Německa, další kordováník co u nás působil, byl zase z Francie.⁵⁵

Na počátku novověku koželuzi a jircháři z Čech dokázali napodobit kordován z domácích surovin. Rozdíl ovšem mezi nimi byl a to především v barvě. Dovážený kordován byl barevný, zatímco useň z domácího prostředí byla většinou hrubší a jen v černé barvě.⁵⁶

3.4 Novověk

Počátkem novověku se kožedělné výrobky stávaly kvalitnější a koželužská výroba ve městech připadala výhradně příslušníkům cechu. Cechy mistrů dohlížely na své příslušníky z rázu obchodního. Oprávnění k provozování řemesla udělovaly již pouze cechy. Cech určoval ceny nákupní i prodejní, vydával osvědčení o jakosti výrobků a předpisy pro použití surovin. Uvnitř cechu měla být jakost výrobků všude stejná, proto zakročily i do výrobních postupů svými nařízeními.⁵⁷

Tento zavedený systém obnášel řadu výhod, a to především ve vývoji koželužské techniky. Byly zavedeny nejlepší pracovní postupy, což se odráželo uvnitř jednotlivých cechů. Zmizela různorodost metod výroby, ale i samotných výrobků. Zaváděly se přesné předpisy o vyučování učňů, praxi tovaryšů, což umožňovalo velký rozkvět koželužského řemesla ve všech středověkých městech u nás. V antice koželužská řemesla byla opovrhována, ve středověku a počátkem novověku nastal pravý opak. Z koželužských řemeslníků se začali stávat zámožní a vážení lidé. Koželuzi v této době byli odděleni od řemesel konfekčních, což znamená např. od ševců, štítařů, řemeníků a dalších. Věnování se tomuto řemeslu nebylo rozhodně levnou záležitostí. Koželužství mohl provozovat jen člověk, který vlastnil spoustu kapitálu. Kůže jako surovina byla velmi drahý materiál. Cena za kůži se tak mohla vyšplhat až na třetinu ceny, co stálo dobytče. Koželužové měli ovšem obrovskou výhodu, že nemuseli nastoupit na vojnu. Po bouřích třicetileté války se dostalo koželužské

⁵³ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 68. ISBN 80-247-1091-9.

⁵⁴ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 97. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁵⁵ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 69. ISBN 80-247-1091-9.

⁵⁶ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 97. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁵⁷ KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. s. 14-15. ISBN není.

řemeslo do velkého úpadku. Vzniká totiž ve společnosti v druhé polovině 17. století zcela nový jev. Zakládají se tzv. panské koželužny. Podnikatelé židovského původu tyto koželužny získávali do pronájmu a pro koželuhy se tak stávali obávanou konkurencí. Stanovená cechovní pravidla se totiž nevztahovala na Židy. Měli tedy tak volnou ruku působnosti a mohli si dovolit i to, v čem právě jednotliví mistři byli omezováni. Dílny vybavené nejlepšími technologiemi se začaly postupem času přetvářet na manufaktury.⁵⁸

V 18. století už většina koželuhů pracovala ve městech. Podle Floriánové je to zhruba asi 90 % koželuhů.⁵⁹ K roku 1776 bylo v Čechách sečteno až 855 koželuhů, přičemž z této hodnoty jen na Českobudějovicku jich bylo napočítáno 235. Zpracovali celkem až 159 980 kusů kůží v ceně 420 774 zlatých.⁶⁰

4 Hypotéza o středověké koželužně v Hradci Králové

Na březích obou hradeckých řek Labe a Orlice lze očekávat koželuhy a jircháře na předměstích, ovšem archeologicky je podchytit zatím nelze. Dochovala se nám krátká zpráva z 6. listopadu roku 1922, kdy při kopání základu pro dům, který je situovaný na jižní straně Čelakovského třídy, se Stavebnímu družstvu podařilo přijít na základy staré stavby z roštu. Rošt se skládal z několika měkkých trámů, které byly zachovalé, měly podobu hvězdicovitou. Na východní straně tohoto roštu ležela dubová prkna a v odhrabané zemině se našly střepy nádob, které měly železná zkorodovaná ucha, za něž měla být pověšena nad ohništěm. Pod roštem se odhalila tmavší vrstva zeminy, z čehož mělo být patrné, že na tom místě kdysi bývala voda. Měl tu být patrně břeh řečiště Labe, který obklopoval ostrov Velkou Trávníci. Z úsudku stavitelů o roštu máme podanou zprávu, že se mělo jednat o kádě v zemi z trámů upravené, do nichž byla voda vedena z Labe a sloužila tak koželuhům k čištění kůží, které také údajně barvili. Na místě byl totiž vykopán i žlutě zbarvený písek, který by tomu nasvědčoval. Nalezená dubová prkna měla mít zase funkci k zahrazování přítoku vody dle potřeby. Z konce 14. století a počátkem 15. století se údajně mělo na labských ostrovech a na Pražském podměstí nacházet mnoho koželuhů i jirchářů. Nejvíce se jich připomíná v ulici u sv. Kříže, která vycházela jižně z ulice svatojiřské, což je dnešní Karlova třída.⁶¹ Z cechu ke

⁵⁸ KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. s. 15-19. ISBN není.

⁵⁹ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 70. ISBN 80-247-1091-9.

⁶⁰ FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výroby*. Praha, 2005. s. 72. ISBN 80-247-1091-9.

⁶¹ ANONYM. *Kraj Královéhradecký XIII*, č. 82, 11. 11. 1922. s. 1., ANONYM. *Kraj Královéhradecký XIII*, č. 84, 18. 11. 1922. s. 4. ISBN a ISSN není.

zpracovávání kůží je z let 1651-1654 v královéhradecké berní rule (soupis osob a majetku) doloženo 9 ševců, 5 koželuhů, 2 sedláři, 4 kožešníci a jeden jirchář.⁶²

Tento krátký odstavec je ovšem nutné brát pouze jako informativní a nelze mu přiřkládat větší hodnotu, protože bližší nálezové okolnosti nám unikají a úsudek stavebníků nemusí být správný. Z tohoto důvodu se zpráva jeví jako irelevantní. O představě koželužen nás mnohem více informuje archeologický výzkum prováděný v Praze v letech 1993-94, kdy se podařilo zcela jistě prokázat novověké koželužny. Bližší podrobnosti o nálezů nám podává článek *Pražské nálezy koželužen* vydané autorkou Michaelou Wallisovou, publikované v *Archaeologica historica* 20, 1995.

5 Doklady ševcovského řemesla ve středověku z Hradce Králové

Zpracovatele kůží, koželuhy a jircháře, lze nacházet blízko u obou hradeckých řek, a to především na předměstích. Jak bylo již zmíněno v historii koželužství, jejich řemeslo nutně k práci potřebovalo vodu. Přítomnost koželuhů nebyla ve městě žádoucí kvůli nepříjemnému zápachu. Ovšem naproti tomu ševci běžně bydleli a pracovali přímo ve městě, což nám dokládá i archeologický výzkum.

V roce 1971 na Velkém náměstí v Hradci Králové proběhl archeologický výzkum na parcelách č. p. 143/144, plošná sonda byla situována na dvorcích za objekty. Přes polovinu všech nálezů usní uložených v archeologickém oddělení v Hradci Králové, tvoří právě nálezy z této lokality. Podle charakteru nálezů a bližších nálezových okolností se podařilo prokazatelně doložit ševcovskou dílnu ze středověku datovatelnou do 13. – 14. století. Nálezový soubor usní obsahoval výrobky, polotovary obuvi a výrobní odpad. Tato kapitola podá hmotné důkazy o existenci ševce prostřednictvím dochovaných nálezů. Popis a charakter tohoto konkrétního výzkumu je předložen v kapitole Archeologické výzkumy.

Četné nálezy kůží na dvorcích č. p. 143/144 se dochovaly díky vlhkému prostředí. Nálezy podobného druhu, se vyskytují většinou jen ve fekálních jímkách a studních.⁶³ Podobné nálezy lze srovnávat se soubory z výzkumů např. polských a německých měst. Jsou

---

⁶² DOUBEK, Zdeněk – LAJDAR, Milan. *Kouzlo objevů: Čtení o starém Hradci*. Hradec Králové: ML, 2002. s. 71. ISBN 80-901267-2-3.

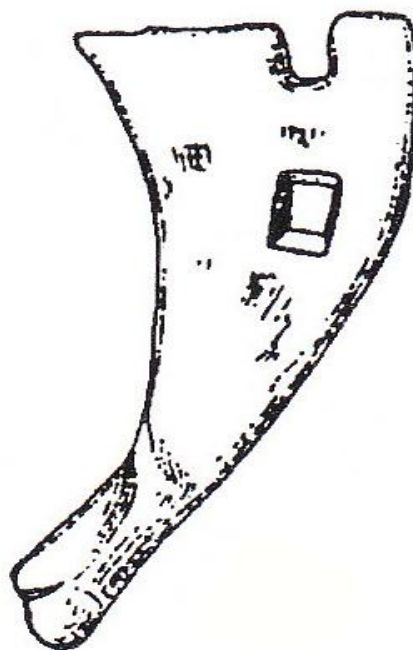
⁶³ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 79. ISBN 80-85031-14-0.

zde pro to vhodné podmínky, protože zamokřované úrovně osídlení se vyznačují velkým rozptylem výrobků z kůže.⁶⁴

Podle Richtera a Vokolka musela mít prozkoumaná dílna na zpracování kůže dlouhou tradici, protože se v ní pracovalo od druhé poloviny 13. století a výroba se udržela ještě do průběhu století následujícího. „V mokrém hnojivém prostředí se dobře zachovaly zbytky nejen plotů, ale i celých staveb z pletených stěn. Kůže byla vydělávána přímo na místě, jak dokazují chuchvalce chlupů a souvislé vrstvy březové kůry. V dílně se vyráběla nejen obuv, ale i pochvy k nožům, někdy zdobené stříbrnými cvočky, opasky a rukavice. Našlo se několik tisíc odřezků kůže, polotovary, části obuvi i celé boty.“⁶⁵

Zbytky této dílny na zpracování kůže dokládají ještě neoddělenou produkci různých pozdějších cechovních řemesel. Důkazem pro hypotézu, že výrobce přímo na místě sám kůže vydělával, nám dokládají již zmíněné chuchvalce chlupů a vrstvy březové kůry, která byla vhodná na tříslu. Teprve pozdější specializace ve 14. století vytvořila z tohoto okruhu výrobní činnosti přinejmenším 4 samostatná řemesla. Ve městech z této doby se vyskytovalo velké množství ševců a patřilo k nejhojněji zastoupeným řemeslům.⁶⁶

Kožedělná produkce byla ve městech rozsáhlá z toho důvodu, že životnost bot a jiných výrobků z kůže byla značně limitovaná. Bylo zapotřebí častějších oprav, inovací bot a jiných produktů z kůže. Z dokladů pracovního nářadí ševce se nepodařilo nalézt mnoho nářadí. Jsou dochované pouze dvě jehly. Připadá v úvahu, že k vykrajování kůže mohl sloužit i některý z nalezených nožů, ty ovšem postrádají obloukovité ostří. Důvodem pro tuto hypotézu je fakt, že na usních podle otvorů po šití se používalo jak plochých, tak v průřezu kruhových šidel vysvětluje Richter a Vokolek. Na rozhraní druhého a prvního horizontu se podařilo nalézt první ševcovské kopyto (viz obr. č. 2).

Obrázek č. 2 – Ševcovské kopyto⁶⁷

⁶⁴ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 82. ISBN 80-85031-14-0.

⁶⁵ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové na počátku dějin*. Hradec Králové, 1975. s. 20. ISBN není.

⁶⁶ PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (2)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 690. ISBN není.

V úrovni vrstvy 44 se při skrývce našel dokonce pár kopyt (viz obr. č. 3).⁶⁸ Při provádění výzkumů podobného druhu je častým jevem, že se podaří nalézt pár kopyt. „*Jejich nálezy nám poskytují další důkaz o rozlišování pravé a levé boty – nalezená kopyta se často vyskytují v párech.*“⁶⁹ Pár kopyt má na týlní plošce vyražené totožné značky. Podle Richtera a Vokolka skladba nálezů opravňuje předpokládat, že ševci nejen šili novou obuv, ale možná ji mnohem častěji opravovali. Jelikož v tomto časovém horizontu, co se nachází dílna, tedy přelom 13. a 14. století nebyla řemesla ještě specializovaná (řemenáři, rukavičkáři atd.), přicházeli ševci ze svých dílen i s dalšími výrobky z kůže na trh. Vystává nám otázka, zda švec byl majitelem domu v čele parcely, nebo jen nájemníkem v tomto domě. Mohl dokonce obývat jen příbytek v zadní části parcely, švec při své práci nepotřeboval mnoho prostoru. Historické a demografické studie nás upozorňují na poslední dvě skupiny městských obyvatel. Písemné prameny je dovolují sledovat ovšem až do 14. století. Podle Richtera a Vokolka nelze z tohoto důvodu parcelu u č. p. 144 považovat za jednoznačný majetek jednoho z hradeckých ševců.⁷⁰ Z publikace paní Štýbrové se můžeme dozvědět, že práce ševce byla poměrně často vykonávána ve špatném osvětlení a v zatuchlých místnostech. Nebylo tedy neobvyklé, že v letním období švec vykonával svoji práci před domem.⁷¹ Paní Floriánová nám popisuje ševcovskou dílnu, jako velmi malé místnosti. K obuvnickému řemeslu nebylo zapotřebí velkých prostor, záleželo ovšem na velikosti výroby. Většinou ševci stačila samostatná místnost v rámci obytného domu. Požadavky na pracovní prostory nebyly opravdu příliš velké. V mnoha případech se švec spokojil třeba jen s částí místnosti nebo koutem ve světnici.⁷²

Obrázek č. 3 – Pár kopyt ⁷³

⁶⁷ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. tab. č. 119. ISBN 80-85031-14-0.

⁶⁸ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 82-83. ISBN 80-85031-14-0.

⁶⁹ VAVERKA, Roman. *Obuv ve středověku. Odívání ve středověku*, 5. vydání, 2008. s. 35. ISBN není.

⁷⁰ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 83-84. ISBN 80-85031-14-0.

⁷¹ ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. s. 79. ISBN 978-80-7106-986-7.

⁷² FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. s. 94. ISBN 80-247-1091-9.

⁷³ Vlastní fotografie.

5.1 Charakteristika souboru

Nalezené tvary bot je možné sledovat pouze podle stříhu podešví, na kterých je znát, že jsou prošlapané a určeny k opravě (viz příloha č. 14. 6. 1 a 14. 6. 2). „*Ojediněle se našly i větší části vicedílných svršků nebo jejich útržky s většími otvory po stezích po obvodu v místech sešití s podešví a jemnějšími stehy po sešívání s dalšími díly.*“⁷⁴ Výzdobné prošívání na špičce boty se objevuje velmi výjimečně. U dětské obuvi se tvar podešve neodlišoval. V nálezech se dále podařilo identifikovat i části svršků, prostřednictvím výkrojků z kůže, zpevňující paty. Patní vložky měly trojúhelníkové, obdélníkové a trapezoidní tvary (viz příloha č. 14. 6. 2: 4, 12). Četné nálezy představují také úzké kožené pásky tzv. lemy, které se všívaly mezi podešev a svršek (viz příloha č. 14. 6. 2: 6, 14). Ve tvaru podešve se našla i plst, která měla být původně sešita s podešví (viz příloha č. 14. 6. 1: 8). Oválné výkrojky se stehy po obvodu byly podle Richtera a Vokolka nejspíše záplaty na prošlapaných podešvích. Odřezky usní často s otvory po šití (viz příloha č. 14. 6. 2: 14), využívali ševci především k vykrajování záplat nebo snad i částí nové obuvi svršky z vyřazených bot. Velkým samostatným materiálem v nálezech pak tvoří kožené řemínky k zavazování bot. Většinou jsou úzké a v průřezu téměř kruhové. Širší pásky sloužily k připevnění záplat nebo svázání svršků s podešvemi nebo částí svršků u hrubě provedených reparací. Útržky opasek byly sešívány ze dvou pásů drobnými stehy po obvodu. Mezi zajímavější nálezy patří jistě úzký opasek s přinýtovanými bronzovými plíšky ve tvaru růžice a křížku (viz příloha č. 14. 6. 1: 7), na který se zavěšovaly pochvy s noži. Pochvy jsou nezdobené, trojúhelníkovitě vyříznuté a dvakrát přehnuté, na boku sešíváné kusy kůže (viz příloha č. 14. 6. 1: 2). Někdy se do pochev vkládaly kovové výztuže, které jsou také doložené. Výjimečně se podařilo nalézt i tobolek, což jsou malé mošny s prošívanou výzdobou (viz příloha č. 14. 6. 2: 2). Nalezla se i větší mošna, ze které pochází přibližně do čtverce vykrojená kůže, která má stehy po celém obvodu (viz příloha č. 14. 6. 2: 10). Velice atraktivním nálezem je rukavice s výřezem pro palec (viz příloha č. 14. 6. 1: 9), která je vystavená v expozici Muzea východních Čech v Hradci Králové. Doložena je také ochrana palce z další rukavice. Pomocí nalezených kopyt se dají určit změny tvaru obuvi, patrně jen u luxusnějších nebo spíše dámských bot. „*Podešve a jejich útržky ve starších horizontech mají širší zaoblenou špičku, špička stratigraficky staršího kopyta je více protáhlá a z osy mírně vychýlená.*“⁷⁵

⁷⁴ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města.* Hradec Králové-Praha, 1995. s. 83. ISBN 80-85031-14-0.

⁷⁵ Tamtéž.

Pár kopyt je datovatelný podle Richtera a Vokolka do konce 13. nebo spíše až do počátku 14. století a reprezentuje již tak obuv gotického stylu.

6 Archeologické výzkumy v Hradci Králové

Obsahem kapitoly budou nashromážděné informace o okolnostech archeologických výzkumů, na kterých se podařilo nalézt dochované archeologické usně. Součástí archeologických výzkumů bude doplňující materiál v přílohách.

6.1 Hradec Králové, Malé náměstí, č. p. 9 - 1970

Sonda z tohoto archeologického výzkumu byla umístěna ve stavební ohradě před tehdy rekonstruovaným domem č. p. 9, který se nachází v jižní frontě Malého náměstí (viz příloha č. 14. 1. 1). Plocha na veřejném prostranství před započítím stavebních prací musela být uvolněná, což ovlivnilo výběr místa pro sondu a dobu konaného výzkumu. Trasy kanalizační sítě si vynutily rozdělení sondy do úseků (viz příloha č. 14. 1. 2 a 14. 1. 3). Po celou dobu výzkumu se muselo používat ve větších hloubkách čerpadla, protože spodní voda a voda z prasklé vodovodní přípojky prosakovala již 70 cm pod dnešní dlažbou. Richter a Vokolek nás informují dále, že souvrství bylo rozebíráno do hloubky 1 m po mechanických vrstvách a níže potom po přirozených vrstvách. Pravěké vrstvy byly vytěženy jen v některých úsecích, protože stále prosakovala voda a podmínky tak byly ztížené z hlediska časových a provozních důvodů. „*Pod vyrovnávacími vrstvami promíšenými pískem v úseku I začínal sled neporušených středověkých vrstev. Nejvýše byla černá hlinitá vrstva s četnými uhlíky a kusy dřev, pod ní šedočerná vrstva s dřevěnými úlomky a níže potom podobná vrstva, poněkud světlejších zabarvení. Černá vrstva se zlomky dřev a četnými zvířecími kostmi se schodovitě zahlubovala do zelenavého jílu a obsahovala i větší množství kusů železné strusky.*“⁷⁶

Menší nálezy zbytků dochovaných usní z této lokality bylo možné sledovat v úseku II, sondě I ve hloubce 195 cm. Více nalezených usní se vyskytovalo především v úseku III. V druhém a třetím úseku nabývaly vyrovnávací vrstvy směrem k severu na mocnosti. Z popisu archeologického výzkumu od Richtera a Vokolka v úseku II začínají středověké vyrovnávací vrstvy mazlavou tmavě šedou až šedočernou vrstvou s drobnými úlomky cihloviny. Ve vrstvě 11 v úseku II převládaly nálezy převážně z 1. poloviny 13. století a zahloubený objekt obsahoval výplň s materiálem z druhé poloviny 13. století, datace je určená

---

⁷⁶ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 52. ISBN 80-85031-14-0.

podle nalezených zlomků keramik. Vyrovnávací vrstvy pod dlažbou v úsecích I a II lze datovat od sklonku 13. do průběhu 14. století. V úseku III, kde se našel větší soubor usní, byla situace z hlediska stratigrafie komplikovanější. V hloubce 230 cm pod dnešním povrchem se rýsoval objekt s podlahou. Objekt byl podle Richtera a Vokolka interpretovaný jako původní kašna, zasypaná podle zlomků keramiky v 17. nebo na počátku 18. století. Usně nalezené v úseku III tak tvořily výplň kašny ještě spolu s pomíchanými nálezy od doby hradištní až po novověk. Horizont hradištního a mladohradištního osídlení se zachoval až pod dlažbou kašny. „Vedle pravěkého eneolitického a lužického osídlení se tedy v těchto místech Malého náměstí vyskytovala jen slabá vrstva hradištní a mladohradištní. Větší sídlištní aktivita začíná od 1. poloviny 13. stol.“⁷⁷

Nalezené fragmenty usní z lokality č. IX z úseků I, II a III jsou datovány v rozmezí 13. – 14. století.

6. 2 Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143/144 - 1971

Archeologický výzkum spadá do sítě výzkumů konaných v letech 1967 – 1974, který byl vyvolán projektovanou a již i prováděnou regenerací historického jádra města. Městské orgány podporovaly tyto výzkumy v rámci příprav oslav 750. výročí první zmínky o městě v roce 1975. „Na začátku roku 1967 zahájil podnik Inženýrsko-geologický a hydrologický průzkum pod vedením Jana Tomského výzkum historického jádra starého města kopanými sondami a v menší míře i vrty, a to především u domů určených k rekonstrukci či asanaci.“⁷⁸

Rozložení sond nebylo výrazně ovlivněno, protože postup hloubení sond určovaly především požadavky projektantů a postup rekonstrukce jednotlivých staveb. Na některých místech podle možnosti se provedly sondážní nebo plošné výzkumy. Jednotlivé výzkumy byly rozděleny na lokality a ty očíslovány. Kožené artefakty se podařilo nalézt na lokalitě VII a IX, přičemž nálezy z lokality VII tvoří přes polovinu všech archeologických usní uložených v Archeologickém oddělení.

Lokalita VII byla situována na Velkém náměstí za parcelami č. p. 143 a 144 (viz příloha č. 14. 1. 4), kde byla v roce 1971 započata plošná sonda na dvorcích. Místo výzkumu

---

⁷⁷ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 53. ISBN 80-85031-14-0.

⁷⁸ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 9. ISBN 80-85031-14-0.

bylo zvoleno na základě poznatků z geologických sond s četnými nálezy kožených odřezků. Při odkryvu volné plochy dvorků bylo využito jen jejich středu, protože nesmělo dojít k ohrožení statiky dosud stojících budov na sousedních parcelách. Ke zbořeným zadním čelům domů přiléhala jižní stěna sondy, která měla rozměry 10x6 m. Tato sonda byla rozdělena na dva sektory (A – jižní, B – severní), oddělené ještě kontrolním blokem. Sektory byly dělené do 2 m širokých úseků, které se číslovaly od západu k východu. Po odkryvce novověkých a recentních vrstev do hloubky přibližně 150 cm ve směru S – J probíhala zkoumanou plochou na rozhraní dnešních parcel cihlová ohradní zeď. Západně od zdi byl zpozorován líc zdi domu č. p. 144. Celá stratigrafie o zjištěných kontextech a nálezech (viz příloha č. 14. 1. 5) je členěna dále do jednotlivých horizontů (viz příloha č. 14. 1. 6), které představují základní etapy sídelní aktivity v tomto prostoru.⁷⁹

Jednotlivé horizonty se podařilo chronologicky zařadit. V 5. horizontu probíhala nejstarší úprava dvorků a je velmi pravděpodobné, že i vytyčení hranice parcely bylo provedeno před polovinou 13. století. Zahloubené objekty jsou datovány do druhé čtvrtiny tohoto století. Během třetí čtvrtiny narůstal 4. a 3. horizont. 2. horizont narůstal až v poslední čtvrtině 13. století. Velmi podrobně a do detailu rozebrané kontexty i skladbu jednotlivých horizontů včetně nálezů na lokalitě VII, lze shlédnout v publikaci od Miroslava Richtera a Víta Vokolka - *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města* na str. 41-50.⁸⁰

„Ačkoliv předměty z kůže či spíše jen odřezky vystupovaly na lokalitě VII již v šestém horizontu osídlení, jejich větší koncentrace nastoupila až od úpravy podlahy pro pátý horizont, zvláště však ve vrstvě nad touto podlahou a kulminovala ve vyrovnávací vrstvě čtvrtého horizontu, v planýrovací vrstvě třetího horizontu a ve vrstvách na bázi druhého horizontu. Počet nalezených kusů je zajisté podmiňován mocností a složením té které vrstvy včetně jejich chemických vlastností, ovlivňujících zachování nebo naopak rozklad kůže. Enormní nárůst v planýrovacích vrstvách ještě nemusí ukazovat na kvantitativní zintenzivnění kožedělné produkce. Obecně je možno konstatovat v podstatě kontinuální projevy této výroby od poloviny 13. stol., ne-li již o něco dříve, do konce tohoto století.“⁸¹

---

⁷⁹ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 41. ISBN 80-85031-14-0.

⁸⁰ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 50. ISBN 80-85031-14-0.

⁸¹ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 83. ISBN 80-85031-14-0.

Nálezová situace na lokalitě VII nastínila, že plocha sondy byla umístěná na rozhraní dvou středověkých parcel. Z horizontálního rozmístění nálezů ve vrstvách podle Richtera a Vokolka, by se nám mělo ukázat, na které vrstvě švec provozoval své řemeslo (viz tabulka č. 1).

vrstvy:	sektor A, úseky 1 - 3	sektor B	sektor A, úseky 4 - 5
47	7	5	-
+ 30	5	-	3
+ 31	7	13	-
34	30	87	8
+ 33	296	30	4
+ 32	-	24	5
38	22	-	8
+ 37	46	16	3
36	8	10	-
+ 35	3	4	2
39	14	40	-
43	10	15	3
42 a 41	4	3	nezasahují do sektoru

/ + - vyrovnávací a planýrovací vrstvy/.

Tabulka č. 1 – Horizontální rozmístění kožených nálezů ve vrstvách v lokalitě VII ⁸²

Podle Richtera a Vokolka komparace nálezů na parcelách dovoluje jen plocha sektoru A (východní úseky sektoru B nezkoumány). Z východní parcely sonda zachytila o polovinu menší plochu. V sídlištních vrstvách se zase frekvence nálezů na obou parcelách liší a to ve prospěch západní. V nálezech v sektoru B nerovnoměrnost ještě více naroste. „*Váhu tohoto závěru je však třeba oslabit poukazem na obdobnou koncentraci ve vyrovnávacích vrstvách /zvláště 33 a 37/, probíhající souvisle v úrovních, kdy hranice parcel se posunula k východu, nebo parcely byly pravděpodobně načas sloučeny.*“⁸³

6.3 Hradec Králové, V kopečku, č. p. 81 – 2001

Pracovníci archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové prováděli v rozmezí ledna až března roku 2001 nejprve odborný archeologický dohled a poté samotný záchranný archeologický výzkum. Výzkum se konal na parcele č. p. 81, která se nachází na rozhraní ulic V kopečku a tř. ČSA na okraji Městské památkové rezervace (viz

⁸² RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města.* Hradec Králové-Praha, 1995. s. 83. ISBN 80-85031-14-0.

⁸³ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města.* Hradec Králové-Praha, 1995. s. 84. ISBN 80-85031-14-0.

příloha 14. 1. 7). Vyvolaným podnětem pro zahájení záchranného archeologického výzkumu byla celková rekonstrukce tohoto objektu a jeho adaptace na restaurační zařízení.

Dům byl postaven v první fázi výstavby hradecké pevnosti v roce 1779. Z pramenů se dozvídáme, že sloužil jako úkryt pro vojsko, což je prostor dnešního polosuterénu. Později k němu byla ještě dostavěna dvě podlaží důstojnických bytů, nacházející se v přízemí a v patře. Delší strana objektu (cca 23 m) byla přistavěna ke zdi bývalé dolní městské hradby. Nárožím tedy navazoval dřív na renesanční předbraní Pražské brány. Rekonstrukce domu byla započata již v roce 2000 a součástí byly rozsáhlé zemní práce, a to především v jihovýchodní části objektu, za účelem vzniku nových suterénů včetně vestavby schodiště a zpevnění základového zdiva. Došlo tedy k částečnému obnažení zdiva bývalé dolní městské hradby a byl vyhlouben rozsáhlý výkop podél základových stěn domu. Archeologický odkryv celé situace nebylo možné provést z důvodu charakteru prováděných zemních prací. V severovýchodní části objektu byly dokumentovány stěny výkopů, jižní část byla pak sondována geologickým vrtem.

Ve sledované ploše výkopů bylo identifikováno souvrství o minimální mocnosti cca 1-2 m. Objekt byl tvořen výplní z jednotlivých vrstev jílu a obsahem organických zbytků a kusů opracovaných dřev ve vrstvách č. 8-10, 25 (viz příloha 14. 1. 8).⁸⁴ Samotné fragmenty usní se nalézaly na bloku mezi výkopem 1 a 2. Dále také ve výkopu 3, převážně ve vrstvě číslo 10, v červenohnědém hlinitém jílu (viz příloha 14. 1. 8).

6. 4 Hradec Králové, Šatlava – 2005

Od ledna roku 2005 probíhalo pokračování předstihového archeologického výzkumu (etapy II, III a IV) v areálu, kde se nalézala bývalá šatlava (viz příloha č. 14. 1. 9). Ve 3. čtvrtletí (etapa IV) se výzkum soustředil na plochu velkého nádvoří o ploše přibližně 240 m². Bylo zde odkryto až 6 m archeologických situací. Jsou doložené základy dvou domů včetně dochovaných zbytků dřevěné konstrukce z 13. – 14. století. Odpadní jímky včetně výdřevy obsahovaly vedle keramiky také např. zbytky kožených bot a útržky textilu. Dále část druhotně přemístěných kachlů pocházejících z kamen z 19. století apod. Bylo získáno téměř 1500 nálezových čísel. Výzkum byl ukončen insolvenční investora.

---

⁸⁴ BLÁHA, Radek – SLAVÍK, Jiří. Archeologický výzkum v čp. 81 v Hradci Králové (Předběžná zpráva). In *Archaeologia historica* 27, 2002, s. 373-376. ISBN 80-7275-031-3. ISSN 0231-5823.

6.5 Hradec Králové - Jižní terasy – 2009

V červenci 2009 byl zahájen archeologický výzkum jižních teras, situovaný převážně nad Komenského ulicí. Podnětem k průzkumu byla prováděná rekonstrukce jižních teras, která probíhá doposud a stanovit konečný závěr a relevantní výsledky je v tuto chvíli předčasné. Po dokončení rekonstrukce má místo sloužit jako odpočinková zóna. Zatím k nejdůležitějším odhaleným výsledkům patří objev z pozůstatků pravěkého opevnění datovaného do mladší doby bronzové. Dokládá to otisk v zemině po dřevěných palisádách. Z druhé linie středověkého městského opevnění pocházejí pozůstatky parkánového opevnění z 15. až 16. století skládající se z cihel a opuky. Základy starších hradeb nebyly zničeny, ale zůstaly pod terénem. Průzkum lokality bude pokračovat po celou dobu rekonstrukce a přinese ucelenější data a výsledky. V lokalitě byla objevena rybářská branka, kanalizační stoka s keramickými střepy a grotta (člověkem uměle vytvořená jeskyně). Ze zasypané studny (viz příloha č. 14. 1. 9) z přelomu 18. a 19. století pochází nalezená zadní část kožené boty datované do novověku.

6.6 Hradec Králové - Velké náměstí – 2010

V současné době stále probíhá úplné zpracování a třídění dat z tohoto výzkumu. Konečné výsledky budou ještě zveřejněny. Uvedu zde alespoň charakter prováděného výzkumu s vyznačením sond, kde se podařilo nalézt dílce z kůže. Zjišťovací archeologický výzkum probíhal na Velkém náměstí od počátku června 2010 a byl ukončen na konci září téhož roku. Vedoucím výzkumu byl Mgr. Radek Bláha z Muzea východních Čech v Hradci Králové. Zjišťovací archeologický výzkum tak předcházel budoucí rekonstrukci Velkého náměstí, která je plánovaná v letech 2013 – 2015. Archeologické situace pod současným povrchem náměstí by mohly být poškozeny plánovanou terénní úpravou. Bylo tedy zapotřebí společným archeologicko – geologicko-inženýrským průzkumem zjistit, v jakých hloubkách se nachází a jak jsou uloženy. Technickou stránku výzkumu zajišťovala firma Osina ARCHEO s. r. o.

Na náměstí bylo rozestavěno celkem 14 kopaných sond a 2 vrty. Archeologické sondy představovaly nejčastěji výkopy o rozměrech 2x2 m. Provedený archeologický výzkum se prostřednictvím kopaných sond pokusil zdokumentovat současné poznatky o historii hradeckého návrší. Čtyři sondy byly situovány kolem chrámu Sv. Ducha, kde se doložilo až 7 úrovní pohřbů a byla odkryta i hřbitovní zeď. Původní hřbitov byl založen v první polovině 14. století v souvislosti s dokončením výstavby chrámu a svým účelem sloužil až do josefínských reforem, tedy až do konce 18. století. Výzkum odkryl 126 samostatně

označených hrobů a identifikoval 36 mužů, 32 žen a 39 nedospělých jedinců. Rozsah hřbitova se podařilo zjistit ze dvou odkrytých sond, kde byla odkryta hřbitovní zeď. Sonda číslo 4 byla situována jihovýchodně od chrámu a sonda číslo 14 jihozápadně. V umístěné sondě číslo 2, západně od chrámu byly dne 15. 6. 2010 nalezeny 4 fragmenty kůže (viz příloha č. 14. 1. 9). Největší kumulace odřezků kůží pochází ze sondy číslo 12 (viz příloha č. 14. 1. 9), kde se dne 20. 8. 2010 našlo až 50 odřezků kůží. Z této umístěné sondy pochází i 10 polotovarů kůží nalezených dne 1. 9. 2010 a datovaných do vrcholného středověku. V umístěné sondě číslo 11 (viz příloha č. 14. 1. 9) je doloženo 21 ks kůží z polotovarů a odpadu z obuvi.

7 Katalog nálezů

Struktura katalogu nálezů je zvolena podle archeologických výzkumů z různých lokalit v Hradci Králové, při kterých se našlo četné množství zbytků usní. Pod příslušným archeologickým výzkumem je uveden nálezový materiál z výzkumu, který je verbálně popsán podle bližších nálezových okolností. K nálezovému souboru je přiřazena do příloh fotografická a v některých případech i kresebná dokumentace. U některých vzorků usní z jednotlivých archeologických výzkumů jsem nechal provést mikroskopický průzkum s cílem identifikace živočišného původu zpracovaných materiálů. Vzorky usní jsem vybíral k mikroskopickému průzkumu podle jejich vlastností. Podstatnou roli hrály faktory, jako jsou pevnost, odolnost v tahu, vláčnost a rozdílný povrch usní. O průběhu průzkumu jsme detailně informováni v příloze zprávou od Ing. Martiny Ohlídalové.

7.1 Nálezové soubory – Hradec Králové, Malé náměstí, č. p. 9, 1970

Použité zkratky:

ČS = číslo sáčku

DN = datum nálezu

HL = hloubka (v cm)

Nálezový soubor č. 1

- Místo nálezu: Hradec Králové, Malé náměstí, před č. p. 9 (lokalita IX)
- ČS: 25
- DN: 4. 11. 1970
- HL: 195 - dno
- Sonda: I
- Úsek: II
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Dva odřezky kůže, spodní odřezek vykrojen do nepravidelného tvaru, může se jednat o fragmenty z obuvi či výrobní odpad.
- Foto: viz příloha 14. 3. 1

Nálezový soubor č. 2

- Místo nálezu: Hradec Králové, Malé náměstí, před č. p. 9 (lokalita IX)
- ČS: 61
- DN: 18. 11. 1970
- HL: neurčeno

- Sonda: I
- Úsek: III
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nálezový soubor se skládá z odřezků nepravidelného tvaru. Dva fragmenty nesou stopy po stezích.
- Foto: viz příloha 14. 3. 2

Nálezový soubor č. 3

- Místo nálezů: Hradec Králové, Malé náměstí, před č. p. 9 (lokalita IX)
- ČS: 29
- DN: neurčeno
- HL: 160 – 180
- Sonda: I
- Úsek: III
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Soubor obsahuje jeden fragment se stopami po šití (nejspíš fragment z obuvi), úzký kožený proužek (v průřezu plochý, zřejmě tkanice, zachovaná jen část, okraje odtrženy), část koženého pruhu – konce odříznuty. U obou prozkoumaných fragmentů byl stanoven živočišný původ z teletiny a koziny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 3

7. 2 Nálezové soubory – Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144, 1971

Použité zkratky:

- ČN = číslo nálezů
- DN = datum nálezů
- M = míra lokalizace

Nálezový soubor č. 4

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: neurčeno
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: A
- Vrstva: 33
- Datace: 13. – 14. století

- Popis souboru: Soubor obsahuje trapezoidní výkrojek z kůže – patní vložku, která se upevňovala ke svršku a poté přišla k podešvi na zpevnění paty, výkrojek mohl být uvnitř obuvi, ale i vně. Soubor dále obsahuje kožený útržek opasku, sešíváný ze dvou pásů drobnými stehy po obvodu. Dílec nařezaný na proužky na jedné straně spojený – pravděpodobně polotovar na řemínky.
- Foto: viz příloha 14. 3. 4
- Kresba: viz příloha 14. 4. 1

Nálezový soubor č. 5

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 288/71
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: A
- Vrstva: 43
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nálezový soubor obsahuje dílec, vykrojený do tvaru čtverce a se stehy po celém obvodu, nález interpretován jako větší mošna.
- Foto: viz příloha 14. 3. 5
- Kresba: viz příloha 14. 4. 2

Nálezový soubor č. 6

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 199/71
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: neurčeno
- Vrstva: neurčeno
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragment podešve z dětské špičaté obuvi, horní část podešve poškozena. Přímá délka podešve (obuvi) je 120 mm, šíře v patě 30 mm. Obuv byla pravděpodobně asymetrická - stranově rozlišena. Živočišný původ u dětské podešve byl stanoven z koziny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 6
- Kresba: viz příloha 14. 4. 3

Nálezový soubor č. 7

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 887/71
- DN: 10. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: B
- Vrstva: 11
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Část úzkého koženého řemínku s uzlem. V průřezu téměř kruhový – sloužil nejspíše k zavazování bot. Útržek fragmentu z obuvi, se stopami po stezích.
- Foto: viz příloha 14. 3. 7

Nálezový soubor č. 8

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 824/71
- DN: 6. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: A
- Vrstva: 16
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragmenty usní nepravidelného tvaru, které jsou vykrojeny. Některé fragmenty mohou představovat záplaty na poškozenou obuv. Širší přeložený proužek nese stopy po stezích. Soubor dále obsahuje část koženého řemínku (v průřezu kruhový, se dvěma uzly).
- Foto: viz příloha 14. 3. 8

Nálezový soubor č. 9

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 914/71
- DN: 12. 7. 1971
- M: 1
- Sektor: A
- Vrstva: 20
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Menší fragment koženého pruhu s pravidelnými většími dírkami.

Mohlo by se jednat o část spojovacího pásku – z kompletace obuvi šité rámovou technikou. Dva řemínky k zavazování bot (v průřezu ploché). Větší fragment usně se stopami po stezích by mohl představovat svršek z obuvi.

- Foto: viz příloha 14. 3. 9

Nálezový soubor č. 10

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 830/71
- DN: 7. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: 20
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Malý odřezek trojúhelníkového tvaru (všechny strany seříznuty). Fragmenty řemínků plochého průřezu. Kožený pruh – konce nepravidelně seříznuty.
- Foto: viz příloha 14. 3. 10

Nálezový soubor č. 11

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 777/71
- DN: 2. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: B
- Vrstva: 7
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Větší jednodílný fragment kůže, nepravidelného tvaru, všechny kraje odtržené kromě horní části, která byla seříznuta. Fragment nenesl žádné stopy po šití. Povrch kůže je popraskaný a seschlý. Živočišný původ usně byl stanoven ze skopovice.
- Foto: viz příloha 14. 3. 11

Nálezový soubor č. 12

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 931/71
- DN: 10. 6. 1971
- M: 1

- Sektor: A
- Vrstva: 22
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Útržky usní nepravidelného tvaru. Dále obdélníkový odřezek, na jedné z delších stran několik elipsovitých dírek se stopami po šití.
- Foto: viz příloha 14. 3. 12

Nálezový soubor č. 13

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 683/71
- DN: 27. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: A
- Vrstva: 13
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Jeden z větších fragmentů usní, po celém levém obvodu jsou stopy po jemném šití, pravá část fragmentu nese stopy po hrubém šití. Hrubé šití zřejmě vylučuje, že by tento dílec mohl být součástí obuvi. Pravděpodobně by se mohlo jednat o část kabely, tašky či polotovar z výroby. Živočišný původ usně je z hovězího.
- Foto: viz příloha 14. 3. 13

Nálezový soubor č. 14

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 683/71
- DN: 27. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: A
- Vrstva: 13
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Soubor obsahuje zcela jistě fragmenty usní z obuvi. Mělo by se jednat pravděpodobně o spojovací pásy (rámce) z kompletace obuvi šité rámovou technikou.
- Foto: viz příloha 14. 3. 14
- Kresba: viz příloha 14. 4. 4

Nálezový soubor č. 15

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 683/71
- DN: 27. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: A
- Vrstva: 13
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nálezový celek obsahuje širokou škálu částí kožených řemíků a tkanic, některé jsou zakončené uzlem. Řemínky mohly sloužit k zavazování bot, či jako vázací (bandážovací) řemínky. Širší kožený pruh má dva otvory po „napínání“.
- Foto: viz příloha 14. 3. 15

Nálezový soubor č. 16

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 852 /71
- DN: 9. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: 22
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Charakteristika nálezů z tohoto souboru by se dala přirovnat spíše k výrobnímu odpadu. Nálezový celek obsahoval velké množství drobných fragmentů, útržků a výkrojků kůže různých tvarů. Z několika desítek drobných odřezků byl vybrán jen vzorek z celého souboru. Ze vzorků lze pozorovat čistě provedené výkroje u hran kůží. Živočišný původ u největšího kusu usně je z teletiny. Mezi vyřazeným materiálem na výrobu či opravu výrobků, se našel pravděpodobně také zbytek polotovaru na výrobu řemíků (dílec nařezaný na proužky a na jedné straně spojený), živočišný původ byl interpretován zřejmě ze skopovice.
- Foto: viz příloha 14. 3. 16
- Kresba: viz příloha 14. 4. 5

Nálezový soubor č. 17

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 817 /71

- DN: 6. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: A
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nalezené fragmenty pravděpodobně patří k obuvi. Doložena je zřejmě špička nártu. Kožený pruh s nepravidelnými většími dírkami po celé délce se vsíval mezi podešev a svršek. Dva fragmenty usní s obloukovitou hranou mohly sloužit asi jako záplaty. Charakter souboru připomíná spíše zbytky a odpad z výroby.
- Foto: viz příloha 14. 3. 17

Nálezový soubor č. 18

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 801 /71
- DN: 5. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: A
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Vykrojené fragmenty kůže se stopami po šití. Několik fragmentů má charakteristické obloučkovité hrany. Charakter souboru připomíná výrobní odpad, nálezový celek obsahoval četné množství vykrajovaných fragmentů.
- Foto: viz příloha 14. 3. 18

Nálezový soubor č. 19

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 872 /71
- DN: 9. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: 25
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Kožený řemínek (v průřezu plochý) s trojúhelníkovým zakončením – pravděpodobně fragment z obuvi.
- Foto: viz příloha 14. 3. 19

Nálezový soubor č. 20

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1133 /71
- DN: 26. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: B
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Čistě vykrojené fragmenty usní, pocházející zřejmě z výrobního odpadu.
- Foto: viz příloha 14. 3. 20

Nálezový soubor č. 21

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: neurčeno
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: neurčeno
- Vrstva: neurčeno
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Soubor obsahuje podešev, která tvarem připomíná módní špičatou obuv, dolní část (pata) je silně degradovaná, špička obuvi není poškozená, ale založená. Na podešvi v horní i dolní části drobné otvory, zřejmě po „napínání“. Přímá délka stélky k degradované části paty je 212 mm. Nejširší místo v oblasti prstních kloubů činí 74 mm. Pár obuvi byl pravděpodobně stranově odlišen, je tedy asymetrická. Soubor dále obsahuje část zdobeného koženého pásku jemnými vpichy. Délka 172 mm, nejširší místo na koženém pásku je 20 mm, živočišný původ je z teletiny. Soubor obsahuje ještě kožený řemínek (v průřezu téměř kruhový), zřejmě k zavazování bot.
- Foto: viz příloha 14. 3. 21
- Kresba: viz příloha 14. 4. 6

Nálezový soubor č. 22

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1133/71

- DN: 26. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: B
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragmenty usní (utržené, vykrojené) – tvarová nepravidelnost. Mezi podešev a svršek byl všíván kožený pásek s nepravidelnými většími otvory. Fragmenty pravděpodobně pocházejí z obuvi. Zajímavým nálezem je fragment trojúhelníkového tvaru připomínající tzv. „bočky“. Používaly se pro vyztužení stran obuvi. Hrany dvou stran jsou vlnité a nápadně je připomínají.
- Foto: viz příloha 14. 3. 22
- Kresba: viz příloha 14. 4. 7

Nálezový soubor č. 23

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1140/71
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: neurčeno
- Vrstva: neurčeno
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Soubor obsahuje část podešve, u které chybí část paty a špičky, povrch je rozpraskaný a opotřebený. Podobný nález podešve pochází z Plzně – Solní ulice. Na podešvi je zajímavé, že nemá po stranách žádné stehy.
- Foto: viz příloha 14. 3. 23
- Kresba: viz příloha 14. 4. 8

Nálezový soubor č. 24

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 703/71
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: neurčeno
- Vrstva: neurčeno
- Datace: 13. – 14. století

- Popis souboru: Nálezový materiál patří zřejmě k obuvi. Nalezla se část dochované špičky z obuvi, silně degradovaná. Původně zřejmě z módní špičaté obuvi. Dále spojovací pásek vkládaný mezi svršek a podešev.
- Foto: viz příloha 14. 3. 24
- Kresba: viz příloha 14. 4. 9

Nálezový soubor č. 25

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 199/71
- DN: neurčeno
- M: neurčeno
- Sektor: neurčeno
- Vrstva: neurčeno
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Větší fragment usně představuje pravděpodobně zlomek nártové části z obuvi. Na špičce jsou stopy po šití.
- Foto: viz příloha 14. 3. 25
- Kresba: viz příloha 14. 4. 10

Nálezový soubor č. 26

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1061/71
- DN: 20. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: B
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nález obsahuje větší část dílce, který pravděpodobně nepatří k obuvi, ale pochází z jiného výrobku (např. mošna, taška atd.) Na dolním okraji jsou otvory zřejmě po „napínání“. Identifikace živočišného původu byla stanovena na kozinu.
- Foto: viz příloha 14. 3. 26

Nálezový soubor č. 27

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 484/71
- DN: neurčeno

- M: 4
- Sektor: B
- Vrstva: 4
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Část koženého úzkého řemínku (v průřezu téměř kulatého), zakončený uzlem. Fragment sloužil zřejmě k zavazování bot nebo sloužil i jako část oděvu (např. ke svázání různých kabátců atd.)
- Foto: viz příloha 14. 3. 27

Nálezový soubor č. 28

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 764/71
- DN: 1. 6. 1971
- M: 4
- Sektor: A
- Vrstva: neurčeno
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Fragmenty z obuvi obsahují: část špičky z obuvi a spojovací pásky (rámce) z kompletace obuvi šité rámovou technikou.
- Foto: viz příloha 14. 3. 28

Nálezový soubor č. 29

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 489/71
- DN: 13. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 2
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Různé fragmenty usní, které nepocházejí asi z obuvi. Za zmínku stojí část dílce, který byl původně přeložený a zrcadlově je stejný podle obrysu. Zřejmě se mohlo jednat o polotovar na pochvu nože.
- Foto: viz příloha 14. 3. 29

Nálezový soubor č. 30

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)

- ČN: 451/71
- DN: 9. 5. 1971
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 10
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Dolní okraj je čistě vykrojen, zřejmě se jedná o zbytek z výrobního odpadu.
- Foto: viz příloha 14. 3. 30

Nálezový soubor č. 31

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 462/71
- DN: 10. 5. 1971
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 11
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Dílec trojúhelníkového tvaru je obšit ze všech stran po okrajích s různými velikostmi otvorů a rozestupy. Trojúhelníkový výkrojek může interpretovat patní vložku, které měly různé tvary (trojúhelné, obdélné, lichoběžníkové, polokruhové). Dílec mohl být použit také jako záplata na reparaci obuvi. Zbytek jsou části ze spojovacích pásků (rámců), na obuv šité rámovou technikou.
- Foto: viz příloha 14. 3. 31
- Kresba: viz příloha 14. 4. 11

Nálezový soubor č. 32

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1179/71
- DN: neurčeno
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 27
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Část silně degradované podešve, větší část špičky a paty chybí

(živočišný původ se nepodařilo identifikovat), po okrajích jsou stopy po šití.

Prostředně velký kus kůže je z teletiny.

- Foto: viz příloha 14. 3. 32

Nálezový soubor č. 33

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 635/71
- DN: 21. 5. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: 18
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Útržek trojúhelníkového tvaru s otvory po „napínání“, mohl sloužit jako záplata na obuv. Větší mašle by se mohla interpretovat jako jedna z technik k zavazování obuvi, stejně tak úzký řemínek spojený uzlem ze dvou řemínků. Nálezový soubor obsahoval usně živočišného původu ze skopovice a koziny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 33
- Kresba: viz příloha 14. 4. 12

Nálezový soubor č. 34

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 527/71
- DN: 12. 5. 1971
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 15
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Zřejmě jeden z polotovarů na výrobu řemínků (kožený pásek na jedné straně spojený a na druhé rozkrojený na dva menší řemínky).
- Foto: viz příloha 14. 3. 34

Nálezový soubor č. 35

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1194/71
- DN: 8. 7. 1971
- M: 1

- Sektor: B
- Vrstva: 18
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Torzo podešve, značně degradované s částí svršku přišité po straně podešve, se stopami po šití.
- Foto: viz příloha 14. 3. 35
- Kresba: viz příloha 14. 4. 13

Nálezový soubor č. 36

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 512/71
- DN: 12. 5. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: 12
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Útržky usní, zřejmě z výrobního odpadu. Povrch zbytku všech usní je velmi přeschlý. Živočišný původ usní je pravděpodobně ze skopovice.
- Foto: viz příloha 14. 3. 36

Nálezový soubor č. 37

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 717/71
- DN: 29. 5. 1971
- M: 5
- Sektor: A
- Vrstva: 4
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Dva fragmenty usní, povrch je opět velmi přeschlý. Živočišný původ usní je pravděpodobně z teletiny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 37

Nálezový soubor č. 38

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 435/71
- DN: 8. 5. 1971

- M: 5
- Sektor: A
- Vrstva: 3
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Útržky z opasku, sešíváných ze dvou pásů drobnými stehy po obvodu.
- Foto: viz příloha 14. 3. 38
- Kresba: viz příloha 14. 4. 14

Nálezový soubor č. 39

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 756/71
- DN: 1. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: A
- Vrstva: podlaha
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Neidentifikovatelné útržky fragmentů, živočišného původu patrně z teletiny a koziny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 39

Nálezový soubor č. 40

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1154/71
- DN: 18. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: B
- Vrstva: 18
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragmenty usní tvarové nepravidelnosti, záměrně ořezané. Identifikace živočišného původu nebyla možná.
- Foto: viz příloha 14. 3. 40

Nálezový soubor č. 41

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 503/71

- DN: 18. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: B
- Vrstva: 5
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Část usňového dílce, který byl podélně přeložený. Mohlo by se jednat o polotovar na pochvu nože.
- Foto: viz příloha 14. 3. 41

Nálezový soubor č. 42

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 739/71
- DN: 31. 6. 1971
- M: 1
- Sektor: A
- Vrstva: 16
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nálezový celek připomíná spíše odřezky a zbytky z výroby či polotovary. Usně ve tvaru půlměsíce mohou být podložením na patě u obuvi. Menší půlměsíc je živočišného původu z koziny. Oba širší pásy vedle půlměsíců jsou z teletiny. Proužek roztřepený na tři konce představuje zřejmě polotovar na výrobu řemínků.
- Foto: viz příloha 14. 3. 42
- Kresba: viz příloha 14. 4. 15

Nálezový soubor č. 43

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1201/71
- DN: 8. 7. 1971
- M: 2
- Sektor: B
- Vrstva: 21
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragment větší usně, hrany vykrojené a zakončené do špičky. Povrch usně je upravován. Živočišný původ se nepodařilo identifikovat.

- Foto: viz příloha 14. 3. 43

Nálezový soubor č. 44

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 1085/71
- DN: 20. 6. 1971
- M: 3
- Sektor: B
- Vrstva: 22
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Nálezový soubor obsahuje dílec trojúhelníkového tvaru, obě odvěsny mají obloukovité hrany, prošité jemnějším pravidelným stehem. Účel nelze jednoznačně určit, mohlo se jednat o záplatu (lata), opravující prodřené či poškozené místo na obuvi. Ostatní fragmenty usní mají šikmé zářezy po sešití. Některé dílce jsou jemně obšity. Část koženého pruhu má na každém konci jeden otvor, zřejmě po „napínání“. Zajímavý nález, který nelze jednoznačně určit, jakou mohl vykonávat funkci, je odřezek kůže na povrchu prolisovaný (zřejmě z drátu, nitě) a uvnitř dutý. Fragment mohl obepínat předmět tvaru malého válečku. Díl usně by se mohl dát interpretovat jako kus rukojeti na různé předměty, např. na ševcovské náčiní (rukojeť na kráječe kůže či pákové nůžky). U povrchově opracované usně nebyl identifikován živočišný původ. Všechny ostatní malé kousky jsou z teletiny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 44-a, 14. 3. 44-b
- Kresba: viz příloha 14. 4. 16

Nálezový soubor č. 45

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- ČN: 660/71
- DN: 24. 6. 1971
- M: 2
- Sektor: A
- Vrstva: 11
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Soubor obsahuje dílec se dvěma druhy švů, ořezaný zřejmě po prvotním užití. Zajímavým nálezem je část koženého řemínku, který se ke konci rozšiřuje a na širší ploše má vykrojený kruhový otvor. Řemínek mohl být jedním

z typů usní na zapínání obuvi.

- Foto: viz příloha 14. 3. 45
- Kresba: viz příloha 14. 4. 17

7.3 Nálezové soubory – Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81, 2001

Nálezový soubor č. 46

- Místo nálezů: Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81
- DN: 9. 2. 2001
- Výkop: blok mezi výkopem 1 a 2
- Vrstva: 10
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Ořezané tvary usní, z neidentifikovatelných výrobků. U širšího pásku byl stanoven živočišný původ ze skopovice. Nejmenší zachovaný kus usně je z koziny. Živočišný původ u největšího kusu usně se nepodařilo identifikovat.
- Foto: viz příloha 14. 3. 46

Nálezový soubor č. 47

- Místo nálezů: Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81
- DN: 5. 2. 2001
- Výkop: 3
- Vrstva: 10
- Datace: 13. – 14. století
- Popis souboru: Fragmenty usní, které jsou z některých stran ořezané i vytržené, není zřejmé, o jaký výrobek se mohlo jednat. Největší fragment je z koziny. Zbytek usní je teletina/hovězina.
- Foto: viz příloha 14. 3. 47

Nálezový soubor č. 48

- Místo nálezů: Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81
- DN: 5. 2. 2001
- Výkop: 3
- Vrstva: 10
- Datace: 13. – 14. století

- Popis souboru: Odtržený kus kůže, tvarové nepravidelnosti, silně degradovaný. Živočišný původ byl stanoven z teletiny.
- Foto: viz příloha 14. 3. 48

7.4 Nálezové soubory – Hradec Králové, Šatlava, 2005

Nálezový soubor č. 49

- Místo nálezů: Hradec Králové, Šatlava, Malý dvorek - sever
- ČS: 236
- DN: 20. 1. 2005
- Etapa: II A1
- Sonda: 10
- Kontext: 127
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Useň je značně degradovaná a chatrná. U zkoumaného fragmentu kůže byl zjištěn živočišný původ ze skopovice s podezřením na biologické napadení.
- Foto: viz příloha 14. 3. 49

Nálezový soubor č. 50

- Místo nálezů: Hradec Králové, Šatlava, Malý dvorek - jih
- ČS: 382
- DN: 16. 2. 2005
- Etapa: II B16
- Sonda: 13
- Kontext: 114
- Datace: 14. – 15. století
- Popis souboru: Celkový soubor obsahuje nález podešve, připomínající módní gotickou zašpičatělou obuv. V oblasti prstních kloubů (v linii ohybu obuvi) je podešev opotřebovaná, stejně tak ve spodní části, kde pata chybí úplně. Podle tvaru podešve se dá usoudit, že původní pár bot byl i stranově rozlišen. Nalezl se i spojovací rámeček, který svým rozměrem odpovídá velikosti podešve. Kompletace obuvi byla tedy nejspíše šita rámovou technikou. Podešev je značně degradovaná a ošlapaná.
- Foto: viz příloha 14. 3. 50-a, 14. 3. 50-b
- Kresba: viz příloha 14. 4. 18

7.5 Nálezové soubory – Hradec Králové, Jižní terasy, 2009

Nálezový soubor č. 51

- Místo nálezů: Hradec Králové, Jižní terasy
- ČS: 118
- DN: 16. 6. 2009
- Sonda: studna
- Úsek: 2
- Datace: 18. století
- Popis souboru: Část zadní boty (i se svrškem) byla nalezena v zásypu původní studny z přelomu 18. a 19. století. Z přední části boty se dochovala akorát podrážka. Na spodní části boty jsou zřetelné floky.
- Foto: viz příloha 14. 3. 51
- Kresba: viz příloha 14. 4. 19

Nálezový soubor č. 52

- Místo nálezů: Hradec Králové, Jižní terasy
- ČS: 118
- DN: 16. 6. 2009
- Sonda: studna
- Úsek: 2
- Datace: 18. století
- Popis souboru: Soubor obsahuje přední část podrážky z boty a fragmenty z obuvi včetně floky.
- Foto: viz příloha 14. 3. 52

7.6 Nálezové soubory – Hradec Králové, Velké náměstí, 2010

Nálezový soubor č. 53

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí
- ČS: 2032
- DN: 1. 9. 2010
- Sonda: 11
- Kontext: 11125

- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Odřezky kůží, zřejmě fragmenty z obuvi. Mezi nálezy jsou totiž spojovací rámce na obuv šitou rámovou technikou.
- Foto: viz příloha 14. 3. 53

Nálezový soubor č. 54

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí
- ČS: 2037
- DN: 1. 9. 2010
- Sonda: 12
- Kontext:12116
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Zřejmě odřezky z části svršků obuvi. Jeden dílec je vykrojen a kraje jsou jemně obšity.
- Foto: viz příloha 14. 3. 54

Nálezový soubor č. 55

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí
- ČS: 2037
- DN: 1. 9. 2010
- Sonda: 12
- Kontext:12116
- Datace: neurčeno
- Popis souboru: Dílec na jedné straně pravidelně vykrojen a kraj je jemně obšit. Mohlo by se jednat o svršek z obuvi. Z druhé strany je useň vytržená.
- Foto: viz příloha 14. 3. 55

7.7 Hradec Králové – Muzejní expozice

Nálezový soubor č. 56

- Popis souboru: svazek řemenů
- Foto: viz příloha 14. 3. 56

Nálezový soubor č. 57

- Místo nálezů: Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144 (lokalita VII)
- Sektor: A

- Vrstva: 39
- Popis souboru: Kožená rukavice s výřezem pro palec
- Foto: viz příloha 14. 3. 57

Nálezový soubor č. 58

- Popis souboru: Kožené boty.
- Foto: viz příloha 14. 3. 58

Nálezový soubor č. 59

- Popis souboru: Kožené boty.
- Foto: viz příloha 14. 3. 59

7.8 Shrnutí:

Nálezy fragmentů usní byly v archeologickém oddělení v Hradci Králové uloženy do papírových obalů v krabicích. Přes polovinu všech nálezů kůží tvořila sbírka z archeologického výzkumu z roku 1971 (č. p. 143/144). Na papírovém obalu byl vypsán stručný popis o okolnostech nálezů.

Dokumentace u starších výzkumů (1970/71) nebyla v některých případech bohužel čitelná, což je způsobeno především vlivem času a konzervačními látkami, které písmo rozpily do nečitelné podoby. Ze zpracovaného materiálu z výzkumu č. p. 143/144 se mi nepodařilo nalézt všechny soubory zmíněné v publikaci *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města* (v knize tabulka 130-31). Z popisovaného materiálu ve zmíněné publikaci jsem identifikoval patrně dílec z velké mošny a výkrojek z kůže na zpevnění paty. Identifikované fragmenty usní pocházely bohužel ze souborů, které nebyly blíže popsány. Popis souboru u velké mošny obsahoval pouze číslo nálezů (ČN: 288/71 – nálezový soubor č. 5), v případě patní vložky byl popis souboru omezen jen na místo výzkumu a rok (nálezový soubor č. 4). Bližší nálezové okolnosti o zmíněných fragmentech jsem vyhledal z dané publikace a do katalogu nálezů chybějící údaje dopsal.

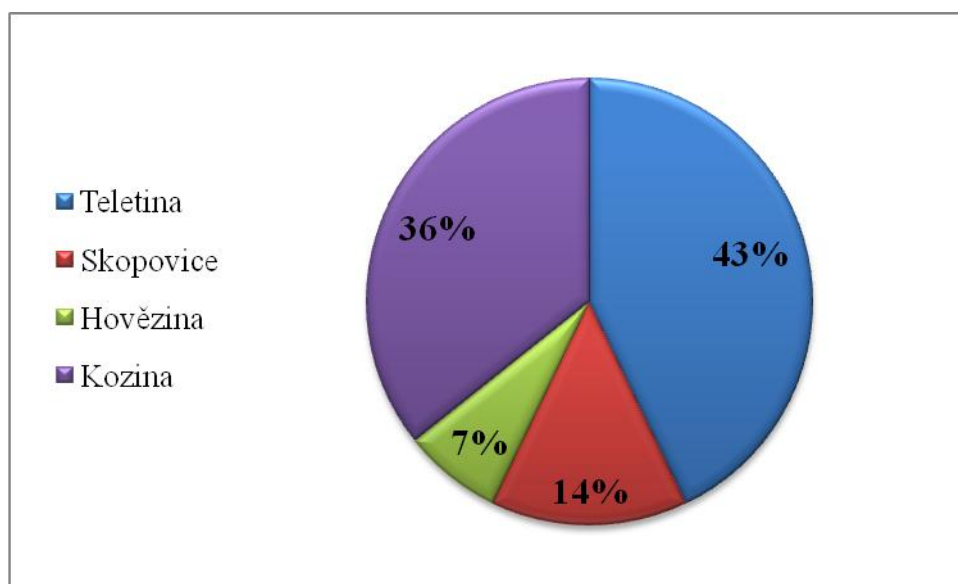
Nálezový celek z lokality č. p. 143/144 představuje koncentraci 735 odřezků kůže, ovšem jen z vrstev (30-39, 41-43 a 47), které se ve zpracovaném katalogu nálezů příliš nevyskytují. Může to být způsobeno tím, že fragmenty usní z výše jmenovaných vrstev mohou být propůjčeny např. jinému muzeu. Zpracovaný materiál z ostatních vrstev obsahoval stovky různých kožených odřezků variabilních tvarů a velikostí. Celkový počet nalezených kůží z této lokality by tak přesáhl zcela jistě přes tisíc dochovaných fragmentů.

Podle Richtera a Vokolka se celkově nashromážděná suma z této lokality pohybuje v řádech

až několik tisíc odřezků kůže.⁸⁵

Stanovit přesnou chronologii fragmentů z jednotlivých vrstev je problematické, takže se datace zjišťuje pomocí konfrontace s obdobnými artefakty na našem území a datace je tak spíše orientační. Celý nálezkový soubor připomíná většinou dílce nebo fragmenty z různých použitých usňových výrobků. Fragmenty mohly být druhotně odkrojeny z již použitých či vyhozených kožených produktů. U většiny případů se nepodařilo plně stanovit původ nalezených dílců. Dílce z obuvi zřejmě převládají, větší fragmenty kůže lze spíše interpretovat jako součásti usňových dílců z různých brašen, mošen atd. Nálezový celek usní z lokality č. p. 143/144 je především zřejmě odpad z prvovýroby či druhowýroby. V dílně ševce se šila zřejmě obuv nová, ale v mnoha případech se obuv nejspíše opravovala z již použitého materiálu. Kůže byla drahou surovinou a nemohlo se jí příliš plýtvat.

Podle bližších nálezových okolností byla kůže vydělávána zřejmě přímo na místě, což dokládají nalezené chuchvalce chlupů a souvislé vrstvy březové kůry.⁸⁶ Pomocí mikrochemických reakcí prováděné Ohlídálovou se ovšem nepodařilo u kůže jednoznačně prokázat způsob činění. Z předložených vzorků usní k mikroskopickému průzkumu se podařilo zjistit, že švec pracoval zřejmě nejvíce s kůží z teletiny a koziny, dále také se skopovicí a hověžinou (graf č. 1).

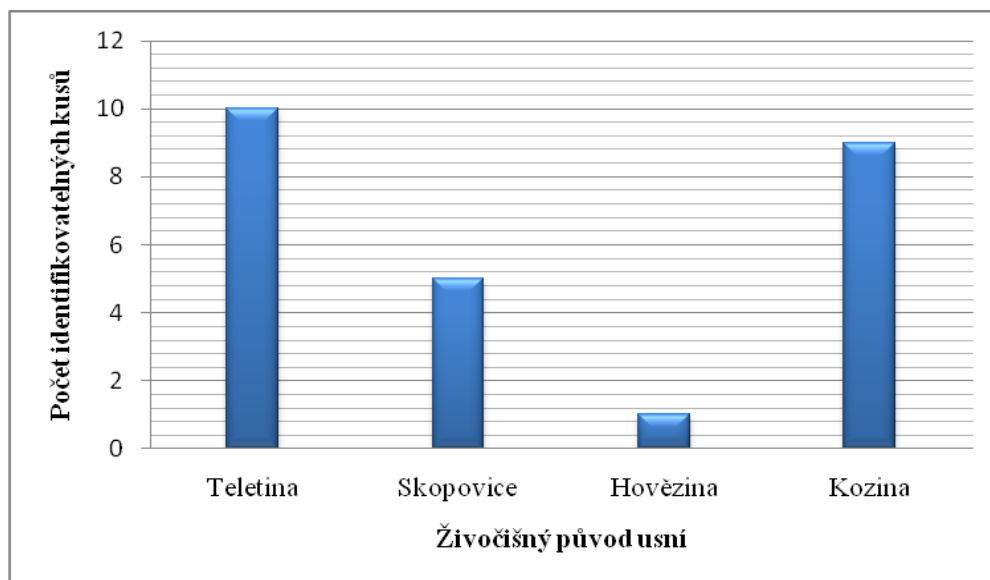

Graf č. 1 – Podíl živočišného původu usní z lokality č. p. 143/144

⁸⁵ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové na počátku dějin*. Hradec Králové, 1975. s. 20. ISBN není.

⁸⁶ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové na počátku dějin*. Hradec Králové, 1975. s. 20. ISBN není.

Z výsledku průzkumu od Ohlídalové vyplývá, že soubor vzorků studovaných usní ze všech archeologických lokalit v Hradci Králové se skládá převážně ze tří koželužských surovin – teletiny, koziny a skopovice, výjimečně pak i z hověžiny (graf č. 2).

Graf č. 2 – Množství identifikovatelných kusů kůží ze všech archeologických výzkumů v Hradci Králové

8 Srovnávací materiál z jiných nalezišť

8.1 Chrudim

Nejbližším městem, se kterým se může vytvořit jistá analogie ke sbírce archeologických usní z Hradce Králové, se stalo okresní město v Pardubickém kraji. Město Chrudim je vzdálené přibližně 11 km jižně od Pardubic a 110 km od Prahy.

Rozkládá se u nejsevernějších výběžků Českomoravské vysočiny, na pomezí nížiny již začínajícího středního Polabí. Základním měřítkem pro porovnání usňového materiálu z Hradce Králové se stal záchranný archeologický výzkum ve Filištínské ulici na místě zaniklých domů č. p. 37/1 – 40/I v Chrudimi. Výzkum byl proveden v letech 1996 a 1997 z podnětu budoucí výstavby nové budovy Okresního archivu. Výzkum byl realizován v předstihu, ještě před samotným zahájením stavební činnosti, takže se podařilo získat největší a nejkvalitnější soubor nálezů, jaký je v Chrudimi zatím k dispozici. Četným souborem se stávají nálezy z organického materiálu, především pak ze dřeva a kůže. Nálezový soubor snese tak srovnání s archeologickým materiálem z výzkumů v Hradci Králové.⁸⁷

Nalezené fragmenty usní se podařilo dochovat díky vlhkému prostředí, stejně jako tomu bylo v případě Hradce Králové. Pozoruhodné jsou především nálezy, které dokládají dílnu ševce. Nálezový soubor je obdobný, jako v Hradci Králové z výzkumu v roce 1971 na parcelách č. p. 143/144.

„Obuv vyráběli ševci, doložení písemně k roku 1459, kdy museli opravovat břeh Chrudimky. Ve 14. a 15. století si totiž připravovali kůže sami. K této činnosti bylo potřebné velké množství vody. Navíc šlo o proces doprovázený značným zápachem, proto byla snaha odsunout přípravu kůží mimo hradby města. Koželuzi se jako samostatné řemeslo prosazují až po roce 1542. Od té doby od nich ostatní museli nakupovat kůže a nemohli je již připravovat sami. Toto ustanovení se asi příliš nedodržovalo, neboť se znovu zdůrazňuje v letech 1577 a v roce 1618 v cechovních artikulech koželuhů. Jeden z chrudimských ševců bezesporu sídlil na konci 14. a počátku 15. století na parcele domu čp. 39/I. Z odpadní jímky zde kromě větších

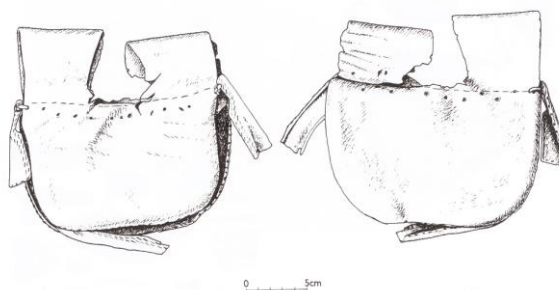
---

⁸⁷ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. s. 7-8. ISBN 80-902531-0-5.

*fragmentů bot, odřezků podešví a kožené tašky pochází také dvě ševcovská kopyta. Na každém je značka, a tak soudíme, že byla zhotovena podle nohy konkrétní osoby.*⁸⁸

Obě nalezená ševcovská kopyta podle tvaru patří na levou nohu a jsou datované na přelom 14. a 15. století, v případě Hradce Králové je pár kopyt na levou i na pravou nohu, datovatelný na přelom 13. a 14. století. V obou případech si ševci ve městech činili kůži sami, tedy ještě než se řemeslo specializovalo a tuto úlohu převzali pozdější koželuhové.

Převážná část z nálezového materiálu usní pochází z Filištínské ulice, č. p. 39/I, ze sondy H, jímký XIX-B se dochovala část nízké boty, podešev a přední část svršku. Dále část polovysoké boty, podešev a možná i polovina svršku se třemi otvory zřejmě po šněrování. Šest nalezených ústřížků kůží mohou pravděpodobně představovat fragmenty obuvi, pět z nich mají otvory po šití. Další fragmenty obuvi je možné nalézt v 21 ústřížcích kůže se stopami po šití. K reprezentativnějším kouskům z koženého materiálu patří nepochybně kožená taška k zavěšení na opasek (viz obr. č. 4). Všechn tento nálezový materiál je datován na přelom 14. a 15. století.⁸⁹

Obrázek č. 4 – taška k zavěšení na opasek⁹⁰

8.2 Plzeň

Statutární město je metropolí Plzeňského kraje na západě Čech, ležící na soutoku čtyř řek: Úslava, Úhlava, Radbuza a Mže. Ve dnech 28. 6. – 16. 7. 1963 probíhal v Plzni – Solní ulici č. 20 záchranný archeologický výzkum. Podnětem k výzkumu byl výkop pro základy telefonní ústředny Plzeň II, kde byly objeveny zbytky středověké studny a dalších sídlištních objektů. Z nálezové situace vyplývá, že se podařilo nalézt bohatý materiál ze středověkého městského prostředí, jako jsou kůže, textil, keramika, sklo, dřevo a kovy.⁹¹

Místo nálezu byla poloha situovaná v západní části starého městského jádra a to na rozhraní Sedláčkovy a Solní ulice. Výzkum byl prováděn na parcele č. p. 262, ale i z části na

⁸⁸ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. s. 46-47. ISBN 80-902531-0-5.

⁸⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. s. 112-114. ISBN 80-902531-0-5.

⁹⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. s. 114. ISBN 80-902531-0-5.

⁹¹ NECHVÁTAL, Bořivoj. *Středověká studna v Plzni – Solní ulici*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1976. s. 7. ISBN není.

parcele č. p. 263, kde se nacházela bývalá městská solnice. Chatrný stav solnice pocházející z barokního období znemožnil památkovým institucím záchranu, parcela tedy byla vybrána pro tehdejší novostavbu telefonní automatické centrály Plzeň II. Po odbagrování základů staveb se objevily tmavší černé obrysy kruhového objektu, našly se zde dvě středověké studny. Největší význam z hlediska dochovaných usní měla studna č. 1, protože byla po nálezové stránce nejbohatším a nejlépe zachovaným celkem. „*Jednotlivý zásyp studny tvořila bahnitá, vodou prosáklá páchnoucí hmota šedočerné barvy, která byla vytvořena z rozložených, zahnívajících organických zbytků a hlinitopísčitého zásypu. Stala se svým charakterem přirozeným konzervačním prostředkem hlavně pro dřevěné výrobky, které byly v nálezů zastoupeny soustruženými miskami, lžícemi, dížkami, pletenou košatinou s uchem a četnými zlomky opracovaného dřeva. Dále zde byly takto konzervovány i nálezy kůže, textilu a skla*“.⁹²

Nálezový soubor usní z výzkumu představuje celkem 42 kusů, které jsou živočišného původu pocházejícího především z hovězí kůže a v několika případech snad z teletiny. Morfologická skladba podle Nechvátala nám dovoluje sledovat především různé části obuvi, které jsou většinou ve značně torzální podobě. Mezi fragmenty usní lze rozeznat boční a horní část obuvi, tedy svršky, různé velikosti a jednoduchého nezdobeného povrchu se stopami po šití větší jehlou a v některých případech i jehlou menších rozměrů. Mezi dalšími kusy se vyskytují menší a větší části podešví různých velikostí. Z různých odřezků kůží je pravděpodobné, že se jednalo o typ obuvi nižší škorňe, které jsou jednoduchého, nezdobeného účelového tvaru obuvi. Tento typ obuvi měl krýt nohu až nad kotník, kde byl ovázán řemennou tkanicí anebo dvěma pásky. Soubor dále obsahuje celé řady různých řemínků a pásek. Z jejich torzálního dochování si nelze představit původní tvarovou podobu. Podle Nechvátala snad sloužily jako část oděvu ke svázání různých kabátů atd. Fragmenty usní byly datovány podle řady zlomků podobného typu obuvi, která byla nalezena při archeologickém výzkumu v Amsterodamu, tedy do 14. – 15. století. „*Výrobky z kůže se vyskytují vzácněji a patří do oblasti, o jejíž nálezové problematice nejsou z archeologických nálezů středověkého období konkrétnější představy, kromě ikonografických pramenů, které jsou obecnější povahy.*“⁹³

---

⁹² NECHVÁTAL, Bořivoj. *Středověká studna v Plzni – Solní ulici*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1976. s. 8-9. ISBN není.

⁹³ NECHVÁTAL, Bořivoj. *Středověká studna v Plzni – Solní ulici*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1976. s. 117. ISBN není.

8.3 Most

Statutární město se nachází v severozápadních Čechách v Ústeckém kraji, ležící na řece Bílině. Od 40. let minulého století probíhala v severních Čechách povrchová těžba hnědého uhlí, která zlikvidovala stovky vesnic, několik městeček a i někdejší královské město Most. Archeologické výzkumy se prováděly teprve v 70. letech a náležel k větším akcím evropské archeologie v městském prostředí. *„Odkryvy v Mostě nezachytily žádné ševcovské pracoviště, stopy oprav obuvi se však projevíly v řadě archeologických situací. Dosvědčily tím známou skutečnost, že ustavičné přešívání obuvi probíhalo snad v každém měšťanském domě a bylo tedy běžnou součástí středověkého každodenního života.“*⁹⁴

Příhodné vlhkostní podmínky napomohly dochovat usňový materiál, jako tomu bylo na jiných výše zmíněných lokalitách. Zkoumáno bylo pět historických parcel a určení hodnocení distribučních ukazatelů je nemožné. Převážná část nálezového souboru usní lze datovat do druhé poloviny 13. až první poloviny 14. století, většina nálezů pochází z odpadních jímek. Mnoho usňových dílců se našlo při archeologickém výzkumu na ploše při domu č. p. 226 v Mostě, kde chemický rozbor stanovil živočišný původ u usní na převážně tříslučiněnou hovězinu. *„Z většinou značně degradovaných fragmentů se nepodařilo sestavit žádný kompletní výrobek. Lze se tedy domnívat, že ve všech případech se do nálezových situací dostaly již značně potřebné zbytky obuvi či jiných usňových výrobků.“*⁹⁵

V nálezovém souboru jsou většinou zastoupeny dílce s čistými nebo nedokonalými řezy. K rozpoznání jsou otvory po šití, zpravidla s otačenými nitěmi. Z jámy č. 2 pochází podešev. Je velmi silně degradovaná, ale podařilo se u tvaru podešve určit asymetrickou stélku, což je podle Hlaváčka u středověké obuvi méně časté. Podešev zřejmě musela být dlouhodobě nošena, protože největší opotřebením je v místech ohybu boty, tedy v obvodu prstních kloubů. Z okrajů podešve lze rovněž potvrdit silné opotřebením nošením. Dalším zajímavým nálezem ze stejné lokality, akorát z jímky 7 je usňová stélka a podešev obuvi s typickou gotickou špičkou a asymetrickým tvarem. Stélce s asymetrickou špičkou chybí patní část, po obvodu je prošita stehem o délce cca 5 mm, šití je poměrně pravidelné. Nalezená podešev je evidentně podešví ze stejné obuvi, jako je stélka. Z rozměrů podešve, lze odhadnout délku nohy majitele obuvi na 15 až 16 cm. Podle Hlaváčka délka podešve odpovídá zřejmě dívčí obuvi (viz obr. č. 5, str. 78).

---

⁹⁴ HLAVÁČEK, Petr – KLÁPŠTĚ, Jan. Analýza usňových odpadů z archeologického výzkumu historického jádra středověkého města Mostu. In PLÁNKA, Ivan (ed.). *Obuv v historii 2000. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. -27. září 2000.* Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2001. s. 146. ISBN není.

⁹⁵ Tamtéž.

Následující nález pochází z jímky 10, kde jsou dva dílce trojúhelníkovitého tvaru. Používaly se pro vyztužení stran obuvi, tzv. „bočky“. Nejdelší strana bočku byla přišita se svrškem ke stélce. Nalezené usňové dílce z této jímky lze označit za odpad, který vznikl při opravě opotřebené nebo poškozené obuvi. Vpichy byly nedbale provedené, z čehož lze usuzovat, že opravu prováděl nezkušený výrobce.

V jímce 24 jsou dochované dlouhé úzké odřezky nepoužívaných usní, což napovídá tomu, že část usňového odpadu pocházela naopak z dílny zručného ševce. Značně degradovaná podešev pochází z jámy 28, obuv byla asymetrická s mírně useknutou špičkou.

Celý nálezový soubor usní nalezených v Mostě, představují vesměs fragmenty z různých použitých usňových výrobků buď odložených, nebo vyhozených. Z živočišného původu převládají hověziny, teletiny a velmi výjimečně koziny. V nálezovém materiálu převládá obuv, ovšem vyskytnou se i části z usňových oděvů, např. brašen. Nálezový soubor archeologických usní z výzkumu plochy u domu č. p. 226 v Mostě pochází pravděpodobně z aktivity méně zručných výrobců, předpokládá se především přištipkářů.⁹⁶

8.4 Uherské Hradiště

Poslední vybraná lokalita podobná svou charakteristikou nálezového fondu usní z královéhradecké sbírky je okresní město Uherské Hradiště, rozkládající se ve Zlínském kraji. Město je vzdálené přibližně 23 km jihozápadně od Zlína, ležící na levém břehu řeky Moravy a bude svým nálezovým materiálem usní reprezentovat Moravu.

V roce 1997 proběhl záchranný archeologický výzkum u příležitosti rekonstrukce budovy bývalé jezuitské koleje. Nalezlo se zde 170 kusů kůží, které jsou datovány do 13. – 14. století. Ze všech porovnávaných měst má tak největší sbírku dochovaných usní, které jsou uloženy ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. Porovnání ovšem vychází ze zdrojů použité literatury z jednotlivých archeologických výzkumů. V roce 1993 se při záchranném archeologickém výzkumu na Hradební ulici našlo až 400 kusů kůží. Archeologický výzkum byl vyvolán výstavbou budovy SPT Telecom. Z předchozích příkladů dochovaných usní z měst jsme se mohli přesvědčit, že kůžím nejvíce vyhovuje vlhkost. Není tomu ani jinak

---

⁹⁶ HLAVÁČEK, Petr – KLÁPŠTĚ, Jan. Analýza usňových odpadů z archeologického výzkumu historického jádra středověkého města Mostu. In PLÁNKA, Ivan (ed.). *Obuv v historii 2000. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. -27. září 2000*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2001. s. 146-156. ISBN není.

v tomto případě, celá plocha staveniště byla pokryta mohutným organickým souvrstvím zrašelinovatělého hnoje o mocnosti 2 m. Kromě zmíněných kůží zde bylo objeveno také velké množství zbytků dřev a semen rostlin. Datace nálezů spadá již do 2. poloviny 13. století a do průběhu 14. století.⁹⁷

Další záchranný archeologický výzkum proběhl v letech 1995-1996 na Zelném trhu (parcela č. p. 48/2). Výzkum byl vyvolán z podnětu výstavby suterénu budovy České spořitelny. Na této lokalitě bylo nalezeno celkem 104 kusů kůží, datovaných podle odpadového souvrství, které se vytvářelo od 2. poloviny 13. století do počátku 15. století. „*Na všech uvedených lokalitách byly velmi příznivé podmínky pro zachování organických materiálů (vysoká vlhkost a nasycenost terénu vodou). Počtem zachovaných nálezů se Uherské Hradiště odlišuje od ostatních moravských měst, kde se tyto podmínky (zamokřená souvrství s vysokým podílem organických zbytků) objevují pouze výjimečně. Podobná situace byla zjištěna také na některých lokalitách v centru Olomouce. Mezi nálezy získanými v Uherském Hradišti výrazně převládají drobné útržky kůží a fragmenty kožených výrobků, často se stopami po šití, u nichž však nelze vzhledem k jejich značnému poškození určit, jaké bylo jejich původní využití a z jakých výrobků pocházejí. Materiálem je téměř ve všech případech hovězí kůže, výjimečně se objevila třísloná teletina.*“⁹⁸ Vyskytují se v materiálu především odřezky kůží, které představují odpad vznikající při výrobě nebo opravách kožených předmětů. Některé odřezky zase pocházejí z prvovýroby, vznikly při vykrajování jednotlivých dílů na obuv nebo na jiné kožené výrobky z nových usní. Nálezy je tedy možné interpretovat jako odpad, který vzniká především při opravách obuvi nebo s prací ševců vetešníků. „*Nálezy podobného charakteru jsou známé téměř ze všech moravských lokalit, z nichž pocházejí kožené výrobky, objevují se také v Čechách, velmi časté jsou i na zahraničních lokalitách.*“⁹⁹

V Uherském Hradišti je podle nálezů z odřezků kůží prokazatelné, že výrobou se zabývali ševci vetešníci, kteří získávali materiál z opotřebovaných kožených výrobků, které rozřezali a použili k opravám. Jedná se především o součást obuvi (podešve, zlomky svršků, koženou pochvu dýky nebo fragment kožené rukavice, u které chybí spodní část, která měla chránit zápěstí). Nálezy pocházejí ze středověkých vrstev datovaných do delšího časového období, není tedy možné mluvit o pozůstatcích dílen na reparaci kožených výrobků.

⁹⁷ SHROMÁŽDILOVÁ, Ivana. Kožedělná výroba v Uherském Hradišti ve středověku. In *Slovácko 2000*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2001. s. 150-152. ISBN 80-86185-13-3.

⁹⁸ SHROMÁŽDILOVÁ, Ivana. Kožedělná výroba v Uherském Hradišti ve středověku. In *Slovácko 2000*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2001. s. 152. ISBN 80-86185-13-3.

⁹⁹ Tamtéž.

Z nálezového fondu v Uherském Hradišti jsou pozoruhodné výrobky, především z archeologického výzkumu uskutečněného na nádvoří budovy jezuitské koleje. Jedná se o již zmíněnou rukavici (viz obr. č. 6, str. 79), která byla původně asi sešita ze dvou dílů. Živočišný původ byl stanoven z hověziny, vyčiněné tříslem. Mezi další atraktivní nálezy patří bezpochyby pochva nože a pochva dýky, které jsou rovněž vyrobené z tříslučiněné hověziny. Podšívka byla zhotovená také z hověziny, ovšem byla činěna tukem, takže se tedy jedná o kůži zámišovou.¹⁰⁰

8.5 Shrnutí

Všechny dostupné poznatky z vybraných lokalit vycházejí z jednotlivých archeologických výzkumů, které byly zveřejněny pomocí odborných publikací. Výjimku pak tvoří Uherské Hradiště, kde je zmíněno více výzkumů a nálezový materiál je tak rozsáhlejší.

Pro srovnávací materiál z jiných nalezišť jsou společným faktorem nálezové okolnosti. Ve všech případech se nalezené usně vyskytovaly ve vlhkém prostředí, které působí na kůži jako konzervační prostředek. Všechny nálezový materiál je datovaný do středověku, v případě Chrudimi se podařilo zjistit ševcovskou dílnu. Usňové dílce z Mostu pocházejí zřejmě z produkce méně zručných opravářů tzv. příštipkářů. Nalezené fragmenty usní v Plzni ze středověké studně lze podle bližších nálezových okolností klasifikovat zřejmě jako odpad. V případě Uherského Hradiště se může jednat o odpad, vzniklý z práce ševců vetešníků, kteří na opravu výrobků používali usně z opotřebovaného materiálu.

Následující tabulka porovnává již zmíněné charakteristické lokality, kde byly nalezeny usně. Z lokality Uherského Hradiště byl vybrán nejvýznamnější výzkum, ve kterém se podařilo nalézt nejprínosnější soubor usní a byla tak možná identifikace jednotlivých předmětů (viz tabulka č. 2).

---

¹⁰⁰ SHROMÁŽDILOVÁ, Ivana. Kožedělná výroba v Uherském Hradišti ve středověku. In *Slovácko 2000*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2001. s. 154. ISBN 80-86185-13-3.

Lokalita výzkumu	Datace	Živočišný původ	Počet kusů	Charakteristika souboru
Chrudim Filištínská ulice, č. p. 39/I	14. – 15. stol.	-	30 ks	fragmenty bot, odřezky podešví, kožená taška
Plzeň Solní ulice, č. p. 262, 263	14. – 15. stol.	hovězí kůže, teletina	42 ks	části bot, svršků, řemínky, pásy
Most plocha u č. p. 226	2. pol. 13. stol. až do 1. pol. 14. stol.	hovězí kůže, teletina, výjimečně kozina	103 ks	převážně zbytky obuvi (podešve, svršky), dílce z brašen a jiných výrobků
Uherské Hradiště výzkum na místě bývalé jezuitské koleje	13. – 14. stol.	hovězí kůže, teletina	170 ks	rukavice, pochvy na nože, fragmenty obuvi
Hradec Králové Velké náměstí č. p. 143/144	13. – 14. stol.	teletina, kozina, skopovice, hovězina	více než 1000 ks	celá bota, části z obuvi, pochvy, opasky, rukavice, mošny, řemínky, polotovary, výrobní odpad

Tabulka č. 2 – Přehled a porovnání kožených nálezů z archeologických výzkumů z různých lokalit

9 Kožedělné doklady z hradecké sbírky v kontextu obdobného materiálu na našem území

Výše zmíněné lokality byly vybrány podle charakteru sbírek z Hradce Králové. Hlavními atributy pro vytvořenou analogii byla datace, charakteristika nálezového materiálu, živočišný původ usní a nálezové okolnosti při archeologickém výzkumu. Přes polovinu všech nálezů usní z Hradce Králové tvoří sbírka z již zmiňovaného výzkumu z roku 1971 (č. p. 143 a 144), kde se podařilo prokázat ševcovskou dílnu. Při porovnání četnosti nalezeného materiálu z různých lokalit výzkumů zjistíme, že Hradec Králové svým nálezovým

materiálem usní z jednoho výzkumu převyšuje ostatní lokality. Soubor z konkrétního výzkumu představuje celkem až přes 1 000 kusů kůží. Koncentrace tolika dochovaných usní je výsledkem vhodných půdních podmínek a nalezené dílny, kde se s kůžemi pracovalo. Četnost nálezového souboru lze přirovnat k Uherskému Hradišti, kde se ze záchranného výzkumu v roce 1993 v Hradební ulici našlo 400 kusů kůží. Celý nálezový soubor usní z Hradce Králové představuje rozsáhlou škálu drobných útržků, fragmenty kůží z různých výrobků, velmi často se stopami po šití. Vzhledem k jejich značnému poškození je velmi složité určit, jaké bylo jejich původní využití a k jaké funkci mohly sloužit u různých výrobků. Situace je komplikovaná četností nálezového materiálu, který pochází z odpadu při výrobě nebo oprav kožených předmětů. Jelikož vše pochází ze ševcovské dílny, je zde veliká přítomnost útržků z různých polotovarů a částí obuvi. Nálezový materiál jsem porovnával z lokalit, které jsou si svou charakteristikou souboru velmi podobné a rozdělil do jednotlivých skupin, podle funkce.

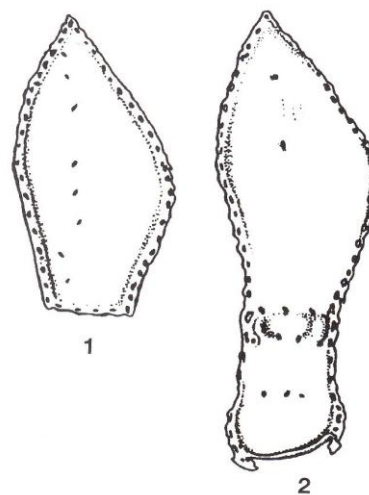
9.1 Obuv

Nálezový materiál z Hradce Králové obsahuje velké množství různě tvarovaných odřezků z obuvi. Ze stříhového tvaru podešví je možné sledovat tvar obuvi, ovšem vzhledem k jejich torzálnímu dochování je prakticky nemožné stanovit relevantní výsledky. Z tvaru podešve nelze prakticky určit svršek. Ohledně typu obuvi lze vyloučit krbce, protože ty se vyráběly z jednoho kusu usně. Ve všech případech z královéhradecké sbírky jsou podešve tvarované a přišívané tedy ke svršku. V úvahu lze vzít domněnku, že se mohlo jednat o střevíce (třevíce), ale zda se jednalo o holeňovou nebo kotníkovou obuv by byla čistá spekulace. Nalezené podešve byly většinou prošlapané a určené k opravě. Znaky opotřebení je možné spatřit především v oblasti prstních kloubů, kde je podešev nejvíce namáhána, okraje podešví jsou poměrně zachovalé. Tvary podešví a stupně opotřebení je možné porovnávat s lokalitou z Mostu, kde se našlo četné množství podešví variabilních tvarů. Při porovnání podešve z hradecké sbírky č. p. 143/144 a podobné podešve z Mostu narazíme na drobné rozdíly. Opotřebení u podešve z Mostu je především v oblasti prstních kloubů, u podešve z hradecké sbírky je opotřebení rovněž situované v oblasti prstních kloubů, ale i v polovině podešve (v místě klenby chodidla). Obě podešve jsou mírně zašpičatělé, přičemž u podešve z Mostu je špička mírně useknutá. Podešve jsou i stranově rozlišené, v případě Mostu se jedná o levé chodidlo a v případě Hradce Králové zase o pravé.

Z obou lokalit se podařilo nalézt i dětské podešve, podle jejich tvaru se od dospělé obuvi zřejmě nijak neodlišovala. Dětská podešev z Hradce Králové je zase mírně zašpičatělá,

horní část podešve je porušená. Přímá délka podešve je 129 mm, šíře v patě je 30 mm. Podešev byla pravděpodobně zase stranově rozlišena. V případě dětské podešve nalezené z Mostu, je podešev silně poškozená, ovšem nepolámaná a zachovalá v celku. Přímá délka podešve je 135 mm, šíře v patě 42 mm. Spodkový dílec je velmi silně degradován a chybí část materiálu v oblasti prstních kloubů.

Variabilita tvarů podešví je opravdu velmi pestrá, což nám dokládá i podešev s typickou gotickou špičkou, nalezené z výzkumu Šatlava v Hradci Králové (viz příloha č. 14. 4. 18). Podešev je značně opotřebená v místech prstních kloubů, patní část z podešve pak chybí úplně. Původní pár byl pravděpodobně také stranově rozlišen (vyplývající podle tvaru podešve). Obuv byla šitá pomocí rámové techniky, protože se podařilo nalézt z výzkumu spojovací pásy – rámce, které odpovídají rozměrům podešve (viz příloha č. 14. 3. 50 - a). Spojovací rámce sloužily ke spojení podešve a svršku. Podobný nález takového tvaru podešve pochází z Mostu, kde se našla usňová stélka a podešev s typickou gotickou špičkou. Stélka obuvi má asymetrickou špičku a schází ji patní část. V místech, kde byla obuv nejvíce ohýbána, především v oblasti prstních kloubů, je stélka popraskaná. Poškození směřuje až ke špici obuvi (viz obr. č. 5).

Obrázek č. 5 – 1: stélka, 2: podešev ¹⁰¹

Ne vždy si můžeme udělat představu o tvaru podešví, protože převážná část jsou již jen zlomky a odřezky v torzální podobě. Ze středověké studně v Plzni – Solní ulici se dochovala např. pouze jen jedna část z podešve, které chybí část paty a špičky. Po okrajích nese jen stopy po sešití. V Hradci Králové z výzkumu (č. p. 143/144) se setkáváme s obrovským kvantem těchto nálezů, kdy se dochová jen část z podešve. Nález podobný z Plzně dokumentuje část podešve, u které se také nepodařilo dochovat špičku ani patu (viz příloha č. 14. 4. 8.) Torzální tvar podešve nese žádné stopy po sešití, povrch je značně

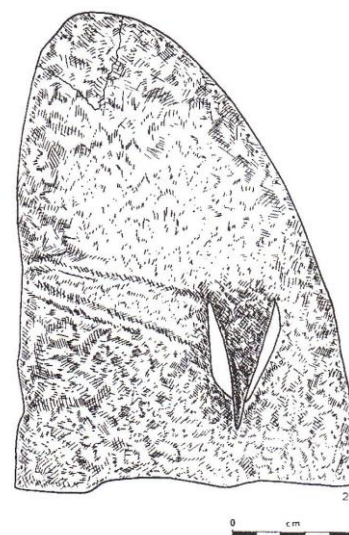
¹⁰¹ HLAVÁČEK, Petr – KLÁPŠTĚ, Jan. Analýza usňových odpadů z archeologického výzkumu historického jádra středověkého města Mostu. In PLÁNKA, Ivan (ed.). *Obuv v historii 2000. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. -27. září 2000.* Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2001. s. 149. ISBN není.

popraskán. Jelikož se jedná o nálezy z dílny, lze se domnívat, že se jednalo o šablonu na střih podešví nebo o polotovar, tuto hypotézu ovšem nelze jednoznačně prokázat. Dalším příkladem velmi torzálního dochování z hradecké sbírky usní je i část špičky z podešve, kde jsou po stranách stopy po hrubém sešití (viz příloha č. 14. 4. 9).

Dochování části podešve a svršku je poměrně vzácné. Z výzkumu v Chrudimi z Filištínské ulice, č. p. 39/1 se podařilo dochovat část nízké boty, podešev a přední část svršku, dále část polovysoké boty, podešev a asi polovinu svršku se třemi otvory, zřejmě po šněrování. V materiálu z hradecké sbírky usní lze nalézt torzo podešve, značně degradované s částí svršku přišité po straně podešve, se stopami po šití.

9.2 Rukavice

Na porovnávaných lokalitách jsou nálezy rukavic poměrně méně časté. Archeologicky doložená je rukavice z Hradce Králové (výzkum č. p. 143/144, viz příloha č. 14. 6. 1: 9), která je vystavená v hlavní budově Muzea východních Čech v Hradci Králové. Podobná rukavice archeologicky u nás doložená je v Uherském Hradišti, nalezená při výzkumu v bývalé jezuitské koleji (viz obr. č. 6). Obě dochované rukavice mají výřez pro palec s ochranou palce, která je tvarově odlišena. Rukavice z hradecké sbírky usní má výřez pro palec obdélníkovitého tvaru, z horní části průřezu pro palec vybíhá pruh skoro oválného tvaru sloužící jako ochrana palce. Při detailnějším zkoumání zjistíme, že po obvodu ochrany palce jsou zřetelné stopy po stezích.

Obrázek č. 6 – Rukavice ¹⁰²

Délka rukavice je cca 210 mm, maximální šířka cca 200 mm. Mělo by se jednat o typ palcové rukavice, která mohla sloužit k práci, stejně jako rukavice z Uherského Hradiště. Nalezený fragment kožené rukavice z bývalé jezuitské koleje má délku 190 mm a maximální šířku 140 mm. Nalezený díl měl podle Shromáždilové krýt spodní část ruky, tedy dlaň. Výřez pro palec je oválného tvaru, z horní části průřezu vybíhá úzký cíp, který je trojúhelníkového tvaru. Jedná se o ochranu palce, na které jsou po obvodu stopy po stezích. Podle paní Shromáždilové jsou to stopy po přišití více kožených dílců, které měly krýt palec a nezachovaly se. Dochoval se jen již zmíněný cíp trojúhelníkového tvaru. Šití na rukavici je velmi hrubé a nepravidelné,

¹⁰² SHROMÁŽDILOVÁ, Ivana. Kožedělná výroba v Uherském Hradišti ve středověku. In *Slovácko 2000*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2001. s. 153. ISBN: 80-86185-13-3.

rukavice je mírně opotřebená, z čehož lze usuzovat, že rukavice byla používána při práci. Rukavice je vyrobena z hovězí kůže, činěné tříslem.

9.3 Pochvy na nože

Pochvy na nože jsou převážně z jednoho dílu usně většinou nezdobené, vyříznuté do tvaru trojúhelníku, dvakrát přehnuté a na boku sešíváné. Jak nám dokládá archeologický výzkum z č. p. 143/144, tak výrobou pochev, rukavic, mošen, řemenů se dřív zabývali jen ševci, než se v pozdějším období jednotlivá řemesla podle Kybalové specializovala (např. na pouzdraře – pochvaře, rukavičníky, řemenáře atd.).¹⁰³ Nálezy kožených pochev na nože a dýky jsou také velmi vzácné a stejně jako rukavice nepatří mezi nejčastěji nalézaný materiál z porovnávaných lokalit. Torzálně dochovaná pochva na nůž z Hradce Králové je dlouhá cca 150 mm, přičemž šířka v horní části pochvy je cca 32 mm. Do pochev se někdy vkládaly kovové výztuže, které jsou z tohoto naleziště také doložené. Před plochou domu č. p. 226 v Mostě (jímka 46), se našel dílec ve tvaru nepravidelného pětiúhelníku. Nález byl interpretován asi jako součást zakončení pochvy, popřípadě i jako vyztužovací nášivka. Prokazatelnější nález pochvy je doložen z Uherského Hradiště, pocházející ze stejného naleziště jako dochované torzo rukavice. Nalezeny z této lokality byly hned dvě pochvy, pochva na nůž a pochva na dýku. Délka pochvy nože je 135 mm, v horní části pochvy je šířka 35 mm. Stejně jako pochva z Hradce Králové je tato vyrobena z jednoho kusu usně, která je v polovině přehnutá a sešita na boční straně velmi hrubým hřbetovým švem. Zajímavé je u této pochvy doložená podšívka. Jako většina podobných výrobků, pochva je zhotovena z hovězí kůže, činěné tříslem.

9.4 Kožené mošny a tašky

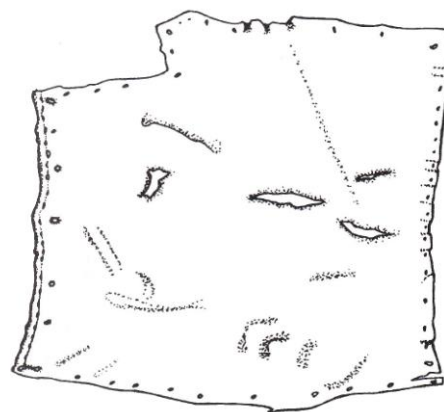
Kožené výrobky na úschovu různých předmětů je velmi složité archeologicky postihnout. Mnohdy se z nich podaří dochovat jen odřezky různých tvarů a velikostí se stopami po šití, jež lze mezi nálezovým materiálem interpretovat i jako fragmenty ze svršků obuvi či jiných kožených výrobků. V nálezech (z výzkumu č. p. 143/144 z Hradce Králové) se podařilo identifikovat podle pana Richtera a Vokolka dvě mošny různých rozměrů. Z menší mošny se dochovala část jedné strany i s výzdobou (viz příloha č. 14. 6. 2: 2). Dílec obdélníkovitého tvaru má rozměry cca 12x8 cm. Z větší mošny pak pochází dílec nepravidelného čtvercového tvaru se stehy po celém obvodu (viz příloha č. 14. 6. 2: 10).

---

¹⁰³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Dějiny odívání. Středověk*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. s. 148. ISBN 80-7106-146-8.

Nález podobného charakteru již na porovnávaných lokalitách sledujeme velmi málo. Z Mostu máme doloženou větší část dílce, který má podél jednoho okraje otvory po jehle. Podle pana Hlaváčka velmi hrubé šití vylučuje, že tento dílec mohl být součástí obuvi. Velké dílce podobného typu byly zřejmě spíše součástí usňových oděvů. Může se tak jednat o část brašny či mošny (viz obr. č. 7). Jeden z největších dílců obdélníkového tvaru, má rozměry 25x31 cm. Nalezený díl měl s největší pravděpodobností sloužit jako klopna tašky nebo kabely.

Na závěr lze zmínit pozoruhodně zchovalou tašku k zavěšení na opasek, nalezenou při archeologickém výzkumu ve Filištině ulici v Chrudimi (viz obr. č. 4, str. 70). Taška má rozměry 180x90x30 (v mm) a je silně opotřebovaná především na klopně. V celé své kompletnosti je velmi zchovalá. Podává nám tak ucelený hmotný doklad o typologii kožených tašek ve středověku a lze tak i vytvořit určitou analogii k usňovým dílcům větších rozměrů.

Obrázek č. 7 – Větší kožený dílec¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ HLAVÁČEK, Petr – KLÁPŠTĚ, Jan. Analýza usňových odpadů z archeologického výzkumu historického jádra středověkého města Mostu. In PLÁNKA, Ivan (ed.). *Obuv v historii 2000. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. -27. září 2000.* Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2001. s. 155. ISBN není.

10 Závěr

Primárním cílem této bakalářské práce bylo v dostatečné míře zpracovat nálezový materiál kožených předmětů pocházejících z archeologických výzkumů v Hradci Králové. Celkový nálezový soubor archeologických usní z královéhradecké sbírky představuje několik tisíc odřezků kůží a zpracovat důkladně tak obsáhlý materiál je problematické. Z předloženého materiálu ke zkoumání jsem nálezové soubory zpracoval a z tisíců odřezků vybral do této práce jen vzorky vhodné k prezentování. Eliminace ostatních odřezků kůží byla nutná pro lepší přehlednost a kvalitu zpracování katalogu nálezů v bakalářské práci.

Nálezový materiál z archeologického výzkumu na Velkém náměstí (č. p. 143/144), kde se podařilo lokalizovat ševcovskou dílnu ze středověku, tvoří přes polovinu všech nálezů archeologických kůží z hradecké sbírky. U většiny případů se mi nepodařilo plně stanovit původ nalezených dílců, protože většina odřezků pochází pravděpodobně z výrobního odpadu ševce. Identifikace nálezů je ztížena také neúplným zachováním kůží. Skladba nálezů z této lokality opravňuje předpokládat, že většina odkrojených dílců pochází zřejmě z obuvi a polotovarů. Obuv se zřejmě v mnoha případech spíše opravovala, ale šila se i obuv nová. Větší fragmenty kůží pocházejí pravděpodobně z různých druhů tašek a doplňků k oděvu. Provedený mikroskopický průzkum s cílem zjištění živočišného původu u kůží stanovil, že švec zpracovával nejvíce kůží pravděpodobně z teletiny a koziny. V menším rozsahu jsou pak doložené ještě kůže ze skopovice a hověziny. Podle bližších nálezových okolností byla kůže činěna zřejmě tríslem z březové kůry. Pomocí provedených mikrochemických reakcí se tuto domněnku ovšem nepodařilo plně prokázat.

Živočišný původ u celého nálezového souboru archeologických usní z Hradce Králové se skládá především z teletiny, koziny, skopovice a v menší míře i z hověziny. Nálezy kůží z archeologických výzkumů v České republice jsou poměrně vzácné a pocházejí většinou výhradně z městského prostředí, kde se ve velké míře rozvíjela řemesla. Nálezový materiál z lokality Velkého náměstí v Hradci Králové (č. p. 143/144) svým kvantem nálezů je mimořádný a nabízí se zde vytvořit komparaci s obdobnými nálezy ze západní a severní Evropy (např. z Německa, Nizozemí, Velké Británie, Švédska), ale i z polských a ruských měst, kde se díky příznivým podmínkám dochovaly až tisíce kusů kůží. Skladba nálezů archeologických usní z Hradce Králové je velmi bohatá a lze ji konfrontovat s nálezy nejen na našem území.

11 Summary

The primary aim of this Bachelor's thesis was to process sufficiently the leather objects found during the archaeological research in Hradec Králové. The overall set of archaeological leathers from the Hradec Králové collection represents several thousand leather scraps and it is quite difficult to process it thoroughly. I processed the findings from the material presented for research and from among thousands of scraps, I chose only samples suitable for presentation. The elimination of the remaining leather scraps was necessary for better clearness and quality of the findings catalogue processing in the Bachelor's thesis.

The material found during the archaeological research at Velké náměstí (Big Square, # 143/144) where a medieval shoe-maker shop was located forms more than a half of the archaeological leather findings from the Hradec Králové collection. In most cases, I did not succeed in full determining of the scraps origin because most of them come probably from the shoe-maker's manufacture waste. The identification of the findings is also made more difficult by the bad leather condition. The structure of the findings from the said site justifies the presumption that most of the cut parts come obviously from shoes and half-finished products. In many cases, the shoes were probably repaired but new shoes were made as well. Larger leather fragments come probably from various kinds of bags and clothing accessories. The microscopic research aimed to determine the animal origin of the leather showed that the leather used by the shoe-maker came probably mostly from calf and goat. Sheep and cow leather was also found to a lesser extent. According to the closer finding circumstances, the leather was tanned probably by the birch bark tan. However, microchemical reactions have not proved this hypothesis.

As to the animal origin of the whole set of archaeological leather scraps found in Hradec Králové, it consists mainly of calf, goat and sheep leather; cow leather is present to a lesser extent. Leather findings during the archaeological research in the Czech Republic are relatively rare and come mostly from urban environment where the trades had been developing in a large extent. Thanks to its quantity, the material found in Velké náměstí in Hradec Králové (# 143/144) is extraordinary and some comparisons could be performed with similar findings not only from Western and Northern Europe (e.g. Germany, United Kingdom, or Sweden) but also from Polish and Russian towns where up to thousands of leather scraps were preserved thanks to favourable conditions. The structure of the archaeological leathers found in Hradec Králové is very rich and can be confronted with the findings from not only our territory.

12 Seznam použité literatury

12.1 Literatura

- ANONYM. *Kraj Královéhradecký XIII*, č. 82, 11. 11.1922. s. 1. ISBN a ISSN není
- ANONYM. *Kraj Královéhradecký XIII*, č. 84, 18. 11. 1922. s. 4. ISBN a ISSN není.
- BLÁHA, Radek – SLAVÍK, Jiří. Archeologický výzkum v čp. 81 v Hradci Králové (Předběžná zpráva). In *Archaeologia historica* 27, 2002, s. 373-378. ISBN 80-7275-031-3. ISSN 0231-5823.
- COLLINS, Winston. *Lidé a boty. Boty jak procházely staletími*. Toronto: Bata Limited, 1994. ISBN 0-9692076-1-1.
- DOUBEK, Zdeněk – LAJDAR, Milan. *Kouzlo objevů: Čtení o starém Hradci*. Hradec Králové: ML, 2002. ISBN 80-901267-2-3.
- FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. Praha, 2005. ISBN 80-247-1091-9.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku: Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. ISBN 80-902531-0-5.
- HLAVÁČEK, Petr – KLÁPŠTĚ, Jan. Analýza usňových odpadů z archeologického výzkumu historického jádra středověkého města Mostu. In PLÁNKA, Ivan (ed.). *Obuv v historii 2000. Sborník materiálů ze III. mezinárodní konference 25. -27. září 2000*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2001. s. 146-168. ISBN není.
- JANOTKA, Miroslav – LINHART, Karel. *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda, 1984. ISBN není.
- JANOTKA, Miroslav. *Řemesla našich předků*. Praha: Svoboda, 1987. ISBN není.
- KUBELKA, Václav. *Kůže jako surovina průmyslová*. Brno, 1948. ISBN není.
- KYBALOVÁ, Ludmila - HERBENOVÁ, Olga – LAMAROVÁ, Milena. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha. 1973. ISBN není.
- KYBALOVÁ, Ludmila. *Dějiny odívání. Středověk*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-146-8.
- NECHVÁTAL, Bořivoj. *Středověká studna v Plzni – Solní ulici*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1976. ISBN není.
- PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (1)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN není.
- PETRÁŇ, Josef et al. *Dějiny hmotné kultury I (2)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. ISBN není.

- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 3. vydání. Brno, 2006. ISBN 80-210-4153-6.
- RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové na počátku dějin*. Hradec Králové, 1975. ISBN není.
- RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové - Praha, 1995. ISBN 80-85031-14-0.
- SHROMÁŽDILOVÁ, Ivana. Kožedělná výroba v Uherském Hradišti ve středověku. In FROLEC, I. (ed.). *Slovácko 2000. Společenskovední sborník pro moravsko-slezské pomezí ročník XLII*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2001. s. 149-157. ISBN 80-86185-13-3.
- ŠÍDA, Petr et al. *Lovci mamutů*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7360-639-8.
- ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Boty, botky, botičky*. Praha: NLN, 2009. ISBN 978-80-7106-986-7.
- VAVERKA, Roman. *Obuv ve středověku. Odívání ve středověku*, 5. vydání, 2008. ISBN není.
- WALLISOVÁ, Michaela. Pražské nálezy koželužen. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 623-628. ISSN 0231 - 5823.
- WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. ISBN není.

12.2 Internetové zdroje

- URL: < http://en.wikipedia.org/wiki/German_Leather_Museum>. [cit. 2011-10-15].
- URL:
< http://www.museum-hauenstein.de/p/d1.asp?artikel_id=1309>. [cit. 2011-10-26].
- URL: < <http://www.archleathgrp.org.uk/>>. [cit. 2011-11-06].
- URL: < <http://www.tournavigator.cz/tk/omz/>>. [cit. 2011-11-18].
- URL:
< http://relax.lidovky.cz/otziho-nasli-pred-20-lety-kym-muz-z-ledu-byl-fj2-/ln-zajimavosti.asp?c=A110919_114759_In-zajimavosti_glu>. [cit. 2011-11-18].
- URL: <<http://kozeluzna.cz/Okuzi.htm>>. [cit. 2012-01-10].

13 Seznam příloh

14.1 Plán naleziště

- 14.1.1 Poloha umístění sondy v lokalitě č. IX před domem č. p. 9 v jižní frontě Malého náměstí, rok výzkumu 1970** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Příloha. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.2 Rozdělení sondy do úseků s vyznačeným popisem vrstev, rok výzkumu 1970** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Příloha č. 7. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.3 Rozdělení sondy do úseků s vyznačeným popisem vrstev, rok výzkumu 1970** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Příloha č. 7. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.4 Východní okraj Velkého náměstí v Hradci Králové s vyznačenou lokalitou č. VII, rok výzkumu 1971** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 84 ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.5 Popis vrstev z lokality č. VII, rok výzkumu 1971** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Příloha č. 6 a. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.6 Struktura sídelních horizontů, rok výzkumu 1971** (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. s. 50. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14.1.7 Polohopis s vyznačením parcely č. p. 81, rok výzkumu 2001** (BLÁHA, Radek – SLAVÍK, Jiří. Archeologický výzkum v čp. 81 v Hradci Králové (Předběžná zpráva). In *Archaeologia historica* 27/02, 2002, s. 373. ISBN 80-7275-031-3. ISSN 0231-5823.)
- 14.1.8 Popis a vyznačení vrstev z lokality č. p. 81, rok výzkumu 2001** (BLÁHA, Radek – SLAVÍK, Jiří. Archeologický výzkum v čp. 81 v Hradci Králové (Předběžná zpráva). In *Archaeologia historica* 27/02, 2002, s. 375. ISBN 80-7275-031-3. ISSN 0231-5823.)
- 14.1.9 Plán jádra města s vyznačením archeologických výzkumů (Šatlava, Velké náměstí, Jižní terasy), (plán zapůjčen od Mgr. Radka Bláhy, označení výzkumů vlastní)**

14.2 Katalog nálezů

14.3 Fotografická dokumentace

14.3.1	Nálezový soubor č. 1	(vlastní fotografie)
14.3.2	Nálezový soubor č. 2	(vlastní fotografie)
14.3.3	Nálezový soubor č. 3	(vlastní fotografie)
14.3.4	Nálezový soubor č. 4	(vlastní fotografie)
14.3.5	Nálezový soubor č. 5	(vlastní fotografie)
14.3.6	Nálezový soubor č. 6	(vlastní fotografie)
14.3.7	Nálezový soubor č. 7	(vlastní fotografie)
14.3.8	Nálezový soubor č. 8	(vlastní fotografie)
14.3.9	Nálezový soubor č. 9	(vlastní fotografie)
14.3.10	Nálezový soubor č. 10	(vlastní fotografie)
14.3.11	Nálezový soubor č. 11	(vlastní fotografie)
14.3.12	Nálezový soubor č. 12	(vlastní fotografie)
14.3.13	Nálezový soubor č. 13	(vlastní fotografie)
14.3.14	Nálezový soubor č. 14	(vlastní fotografie)
14.3.15	Nálezový soubor č. 15	(vlastní fotografie)
14.3.16	Nálezový soubor č. 16	(vlastní fotografie)
14.3.17	Nálezový soubor č. 17	(vlastní fotografie)
14.3.18	Nálezový soubor č. 18	(vlastní fotografie)
14.3.19	Nálezový soubor č. 19	(vlastní fotografie)
14.3.20	Nálezový soubor č. 20	(vlastní fotografie)
14.3.21	Nálezový soubor č. 21	(vlastní fotografie)
14.3.22	Nálezový soubor č. 22	(vlastní fotografie)
14.3.23	Nálezový soubor č. 23	(vlastní fotografie)
14.3.24	Nálezový soubor č. 24	(vlastní fotografie)
14.3.25	Nálezový soubor č. 25	(vlastní fotografie)
14.3.26	Nálezový soubor č. 26	(vlastní fotografie)
14.3.27	Nálezový soubor č. 27	(vlastní fotografie)
14.3.28	Nálezový soubor č. 28	(vlastní fotografie)
14.3.29	Nálezový soubor č. 29	(vlastní fotografie)
14.3.30	Nálezový soubor č. 30	(vlastní fotografie)
14.3.31	Nálezový soubor č. 31	(vlastní fotografie)
14.3.32	Nálezový soubor č. 32	(vlastní fotografie)
14.3.33	Nálezový soubor č. 33	(vlastní fotografie)
14.3.34	Nálezový soubor č. 34	(vlastní fotografie)
14.3.35	Nálezový soubor č. 35	(vlastní fotografie)
14.3.36	Nálezový soubor č. 36	(vlastní fotografie)
14.3.37	Nálezový soubor č. 37	(vlastní fotografie)
14.3.38	Nálezový soubor č. 38	(vlastní fotografie)
14.3.39	Nálezový soubor č. 39	(vlastní fotografie)
14.3.40	Nálezový soubor č. 40	(vlastní fotografie)
14.3.41	Nálezový soubor č. 41	(vlastní fotografie)
14.3.42	Nálezový soubor č. 42	(vlastní fotografie)
14.3.43	Nálezový soubor č. 43	(vlastní fotografie)
14.3.44-a	Nálezový soubor č. 44-a	(vlastní fotografie)
14.3.44-b	Nálezový soubor č. 44-b	(vlastní fotografie)
14.3.45	Nálezový soubor č. 45	(vlastní fotografie)
14.3.46	Nálezový soubor č. 46	(vlastní fotografie)
14.3.47	Nálezový soubor č. 47	(vlastní fotografie)

- 14. 3. 48 Nálezový soubor č. 48 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 49 Nálezový soubor č. 49 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 50-a Nálezový soubor č. 50-a (vlastní fotografie)
- 14. 3. 50-b Nálezový soubor č. 50-b (vlastní fotografie)
- 14. 3. 51 Nálezový soubor č. 51 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 52 Nálezový soubor č. 52 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 53 Nálezový soubor č. 53 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 54 Nálezový soubor č. 54 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 55 Nálezový soubor č. 55 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 56 Nálezový soubor č. 56 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 57 Nálezový soubor č. 57 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 58 Nálezový soubor č. 58 (vlastní fotografie)
- 14. 3. 59 Nálezový soubor č. 59 (vlastní fotografie)

14. 4 Kresebná dokumentace

- 14. 4. 1 Nálezový soubor č. 4 (vlastní kresba)
- 14. 4. 2 Nálezový soubor č. 5 (RICHTER, M. – VOKOLEK, V.)
- 14. 4. 3 Nálezový soubor č. 6 (vlastní kresba)
- 14. 4. 4 Nálezový soubor č. 14 (vlastní kresba)
- 14. 4. 5 Nálezový soubor č. 16 (vlastní kresba)
- 14. 4. 6 Nálezový soubor č. 21 (vlastní kresba)
- 14. 4. 7 Nálezový soubor č. 22 (vlastní kresba)
- 14. 4. 8 Nálezový soubor č. 23 (vlastní kresba)
- 14. 4. 9 Nálezový soubor č. 24 (vlastní kresba)
- 14. 4. 10 Nálezový soubor č. 25 (vlastní kresba)
- 14. 4. 11 Nálezový soubor č. 31 (vlastní kresba)
- 14. 4. 12 Nálezový soubor č. 33 (vlastní kresba)
- 14. 4. 13 Nálezový soubor č. 35 (vlastní kresba)
- 14. 4. 14 Nálezový soubor č. 38 (vlastní kresba)
- 14. 4. 15 Nálezový soubor č. 42 (vlastní kresba)
- 14. 4. 16 Nálezový soubor č. 44 (vlastní kresba)
- 14. 4. 17 Nálezový soubor č. 45 (vlastní kresba)
- 14. 4. 18 Nálezový soubor č. 50 (vlastní kresba)
- 14. 4. 19 Nálezový soubor č. 51 (vlastní kresba)

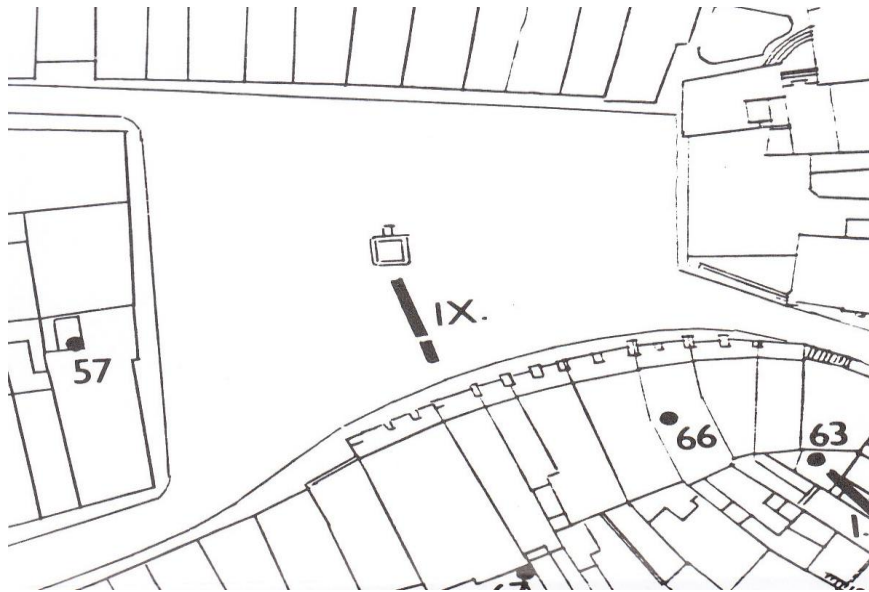
14. 5 Zpráva o výsledku průzkumu archeologických nálezů z usní z Hradce Králové

14. 6 Ostatní přílohy

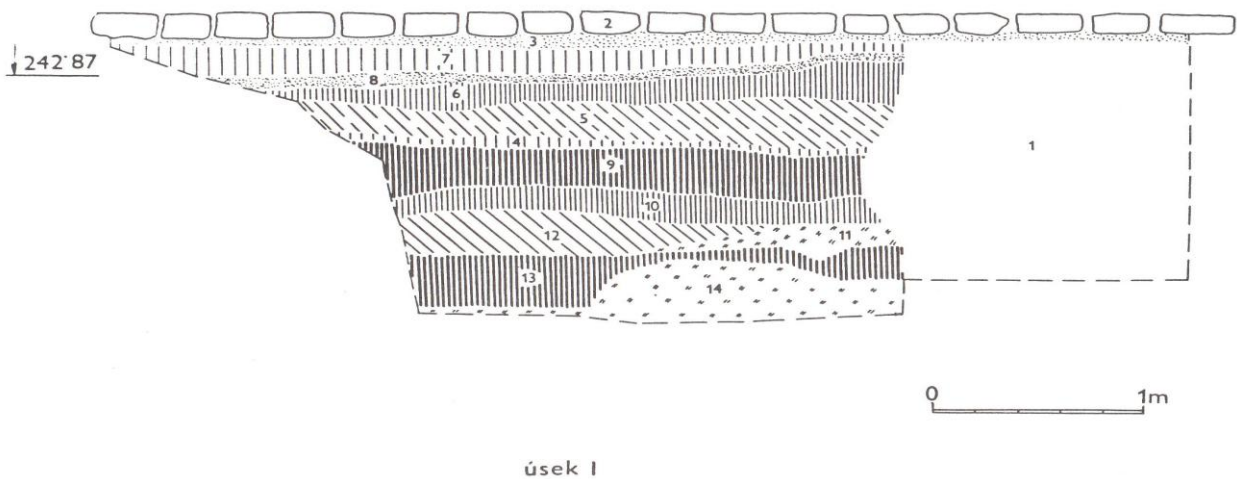
- 14. 6. 1 Nálezy kožených předmětů z lokality č. p. 143/144 (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Tabulka 130. ISBN 80-85031-14-0.)
- 14. 6. 2 Nálezy kožených předmětů z lokality č. p. 143/144 (RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města*. Hradec Králové-Praha, 1995. Tabulka 131. ISBN 80-85031-14-0.)

14 Přílohy

14.1 Plán naleziště

14. 1. 1 – Poloha umístění sondy v lokalitě č. IX před domem č. p. 9 v jižní frontě Malého náměstí, rok výzkumu 1970

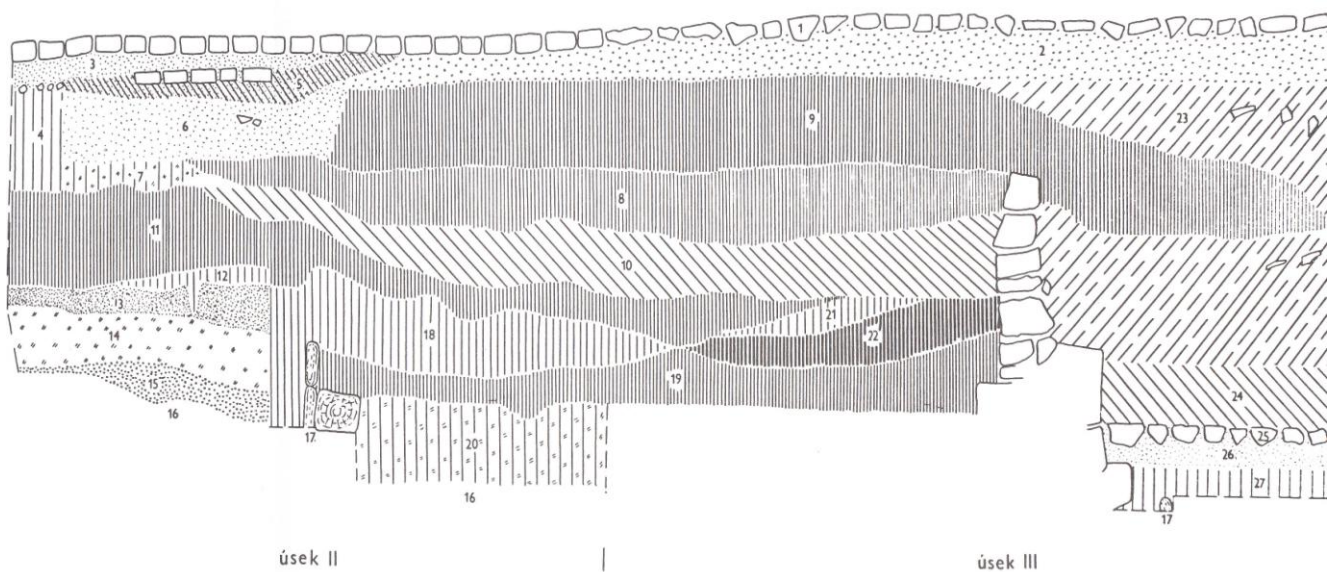

Lokalita IX, Malé náměstí, západní profil.

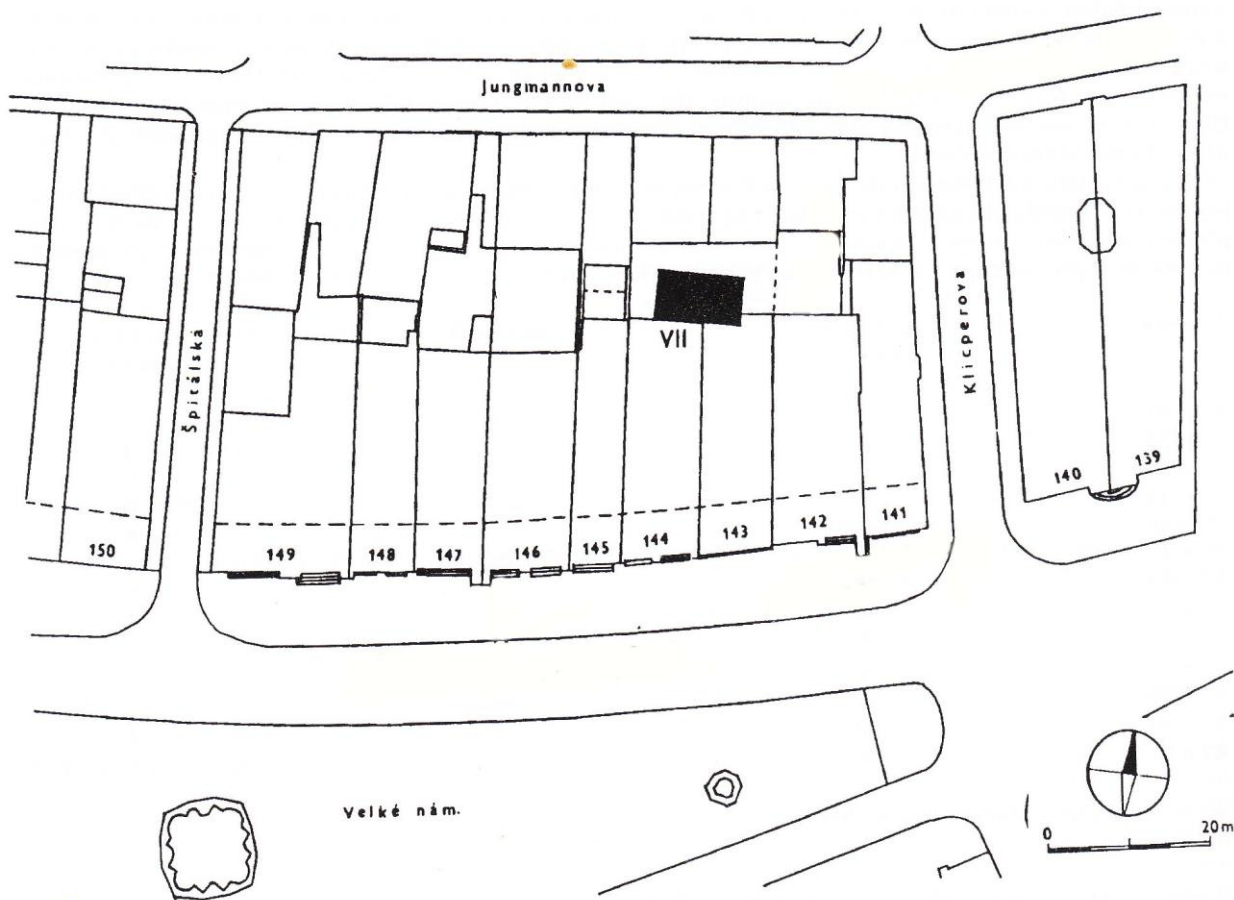
Popis vrstev:

1 - dlažba, 2 - hrubozrný písek, 3 - jemnější žlutohnědý písek, 4 - vkop, šedá hlína s jílem a kameny, 5 - tmavě hnědá hlinitopísčité, na povrchu cihly, 6 - písčité s kameny, 7 - šedá jílovitá, zlomky cihel, kameny, 8 - tmavě šedá až šedočerná slínavá hlína, 9 - šedočerná hlína s kameny, 10 - hnědá hlína s rozmáčenými dřevy, kousky cihel a uhlíky, 11 - slínavá šedočerná hlína s kousky cihel a zlomky dřev, 12 - šedá hlinitopísčité s uhlíky, 13 - světle hnědý zahliněný písek, 14 - zelenavý jíl, 15 - hnědý písek s uhlíky, drobné kousky mazanice, 16 - zelenomodrý jíl, 17 - dřevěná konstrukce, 18 - šedočerná hlína s podílem jílu, uhlíky, 19 - tmavě šedočerná hlína, množství drobných dřev, uhlíky, 20 - hlinitojílovitá s drobnými zlomky cihel a uhlíky, 21 - tmavě šedá písčité, 22 - černá hlinitá s četnými uhlíky, malými čáčkami jílu, mazanici a rozdrčenými cihlami, 23 - cihly, drobné opukové kameny, maltovina, 24 - hnědá hlinitopísčité, úlomky cihel, uhlíky, 25 - dlažba z kamenů s pískovou podsýpkou.

14. 1. 2 – Rozdělení sondy do úseků s vyznačeným popisem vrstev, rok výzkumu 1970

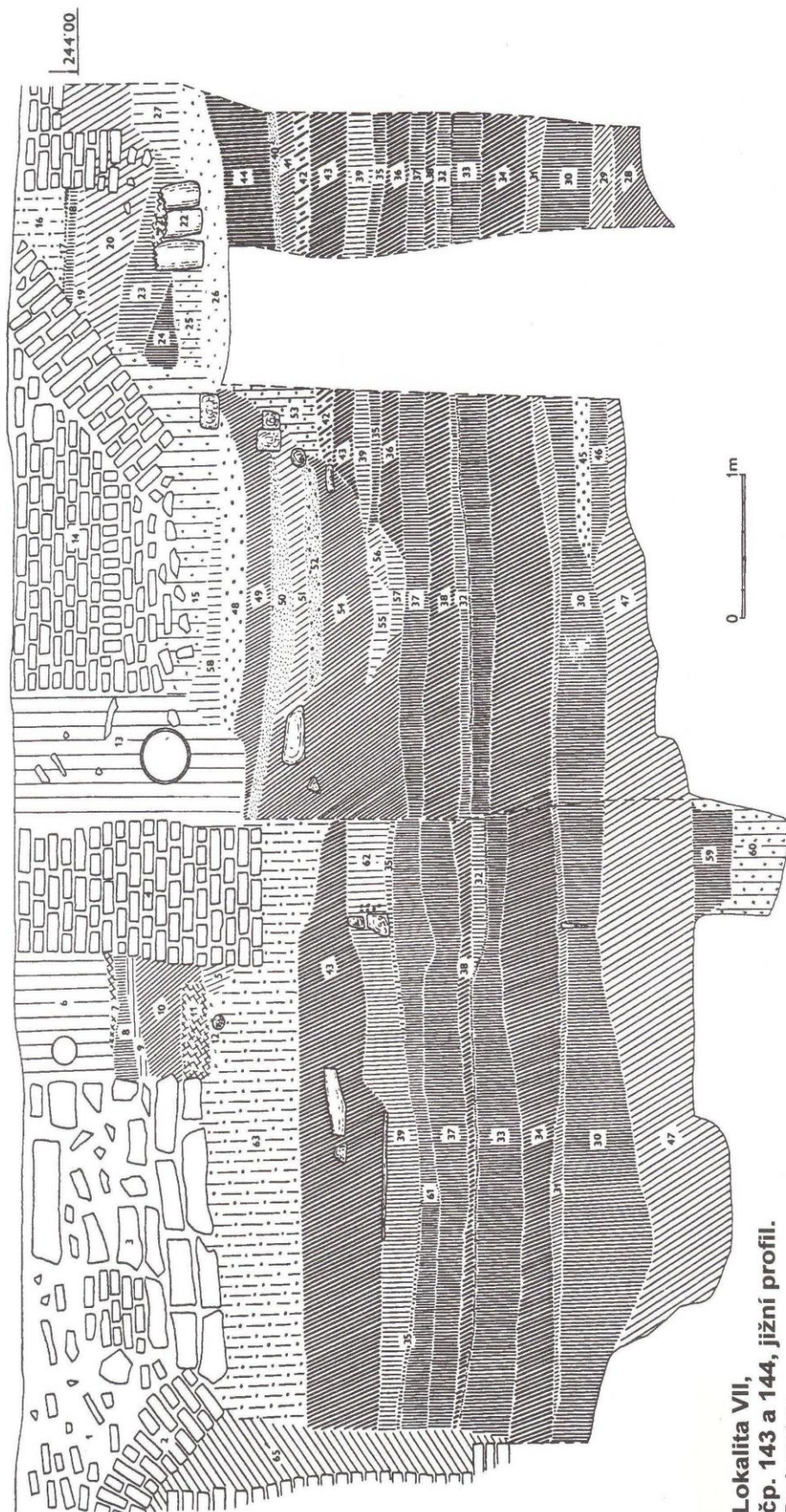

14. 1. 3 – Rozdělení sondy do úseků s vyznačeným popisem vrstev, rok výzkumu 1970

14. 1. 4 – Východní okraj Velkého náměstí v Hradci Králové s vyznačenou lokalitou č. VII, rok výzkumu 1971

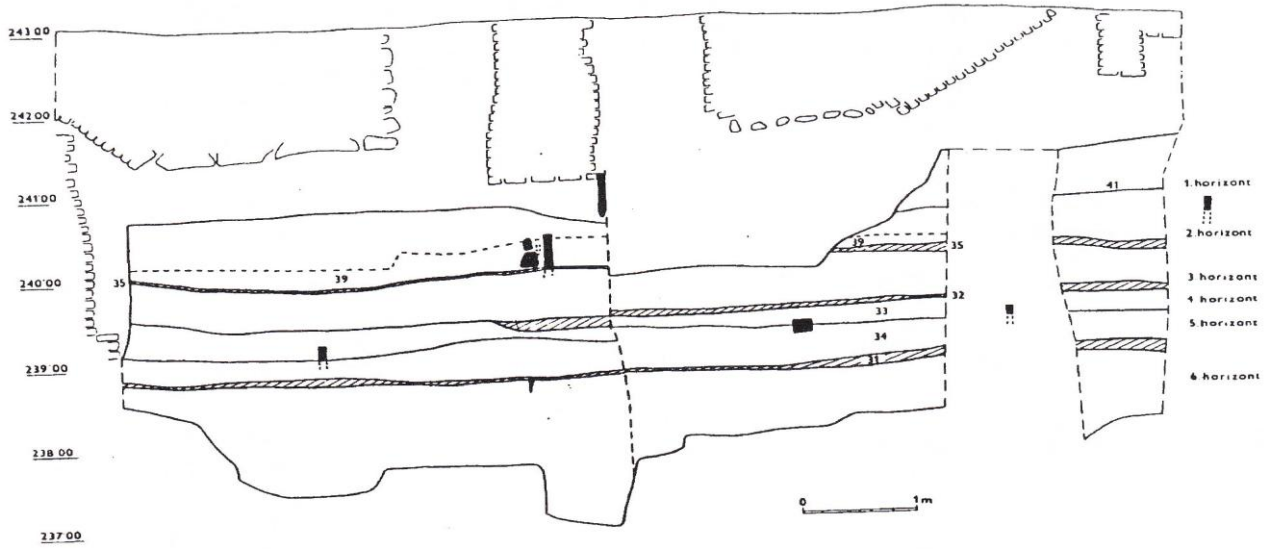
**Lokalita VII,
čp. 143 a 144, jižní profil.**

Popis vrstev:

1 - destrukcce z cihel a maltoviny, 2 - cihlová klenba, 3 - zeď z velkých opukových kvádrů, 4 - cihlová zeď, 5 - šedoohnědá hlína s úlomky cihel, základový vkop, 6 - rýha kanalizace, 7 - červenohnědá rozmočená mazanice, 8 - šedá hlína s uhlíky a zlomky cihel, 9 - žlutá písčítá, oblázky, rozdrčené cihly, 10 - hnědočerná s uhlíky a zlomky cihel, 11 - šedoohnědá až černá rozmočená mazanice, kousky dřeva, 12 - žlutozelený jíl, 13 - rýha pro kanál, 14 - zeď z cihel kladených na hlínu, 15 - šedá hlína s čočkami nazelenalého jílu, zlomky cihel, 16 - vrstva maltoviny, zlomky cihel, uhlíky, 17 - uhlíky, 18 - šedá písčítá s uhlíky, 19 - světle hnědá hlína s mazanicí a zlomky cihel, 20 - hnědá hlína se zlomky cihel, 21 - mazanice, 22 - sud, 23 - šedá jílovitá s čočkami zelenavého jílu, 24 - černá hlína s kumulacemi uhlíků a kousky cihel, 25 - tmavě zelená jílovitá, 26 - světle zelenavý jíl, 27 - šedo zelená jílovitá s rozmáčenými uhlíky, 28 - tmavě šedoohnědá písčítá, 29 - hnědošedá sypká hlína, 30 - šedočerná písčitohlinitá, 31 - šedoohnědá písčítá s jílem, 32 - šedá jílovitá, 33 - sypká černá hlína, 34 - hnědá s ulehlou slámou, 35 - šedočerná písčitohlinitá, místy velké čočky jílu, 36 - jako 34, 37 - černošedá hlinitá se zlomky dřev, 38 - jako 34, dřeva, 39 - našedlá hlína s čočkami jílu, 40 - tmavě šedý písek, 41 - hnědá jílovitá, 42 - hnědozelená ulehlá sláma, 43 - jako 34, 44 - slínavá černá hlína, 45 - rozdrčené cihly, 46 - šedočerná hlína s jílem, 47 - hnědavá hlína s kousky cihel, 49 - hnědá hlína se dřevy, 50 - šedý hrubý písek, 51 - hnědá hlína s menší příměsí dřevných dřev, 52 - světle hnědá hlína s úlomky dřev a kousky cihel, uhlíky, 53 - šedočerná hlína, zlomky cihel, 54 - tmavě hnědá hlína se zlomky dřev, 55 - šedá jílovitopísčítá, 56 - světle hnědá hlína s úlomky dřev a kousky cihel, 57 - šedočerná až tmavohnědá hlína, 58 - šedá hlína, 59 - šedočerná hlína promíšená jílem, 60 - zahliněný nazelenalý jíl, 61 - jako 37, sypká, 62 - jako 39, sypká, 63 - šedočerná hlína, rozdrčené cihly, 64 - tmavě hnědá hlína s kousky dřev, 65 - základový vkop.

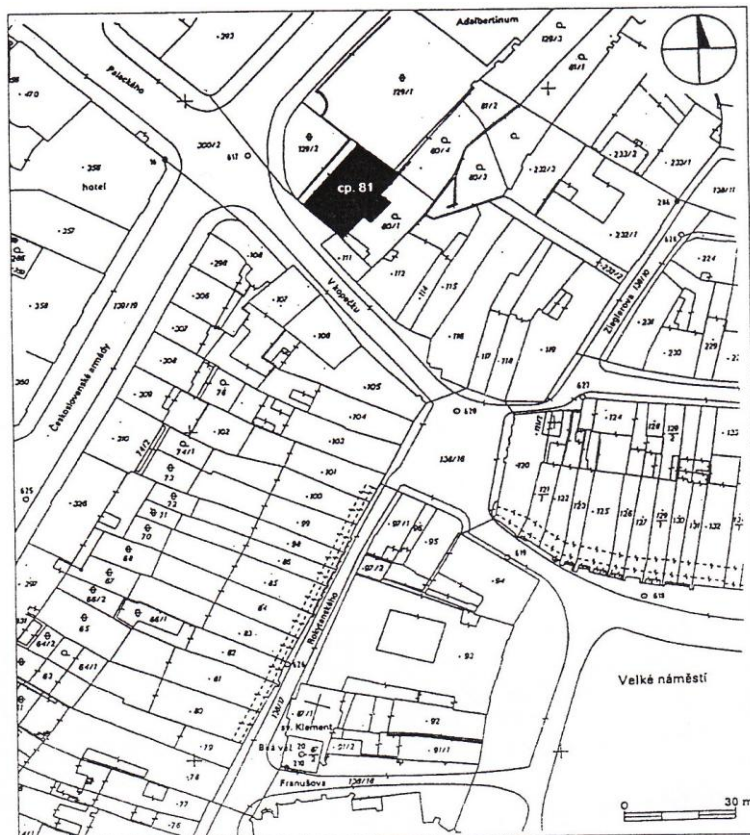
14. 1. 5 – Popis vrstev z lokality č. VII, rok výzkumu 1971

Lokalita VII, čp. 143 a 144, Velké náměstí, generalizace sídelních horizontů

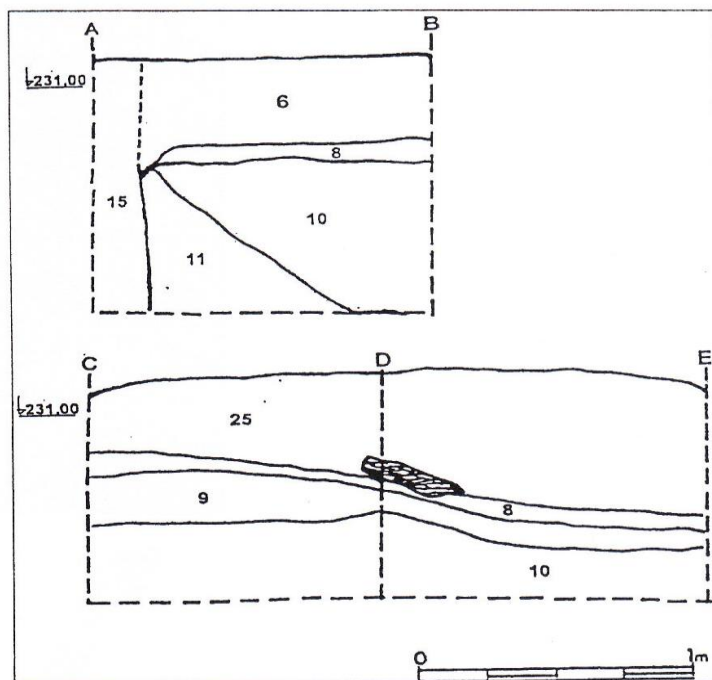
14. 1. 6 – Struktura sídelních horizontů, rok výzkumu 1971

Hradec Králové, čp. 81, celková situace, s vyznačením polohy stavby.

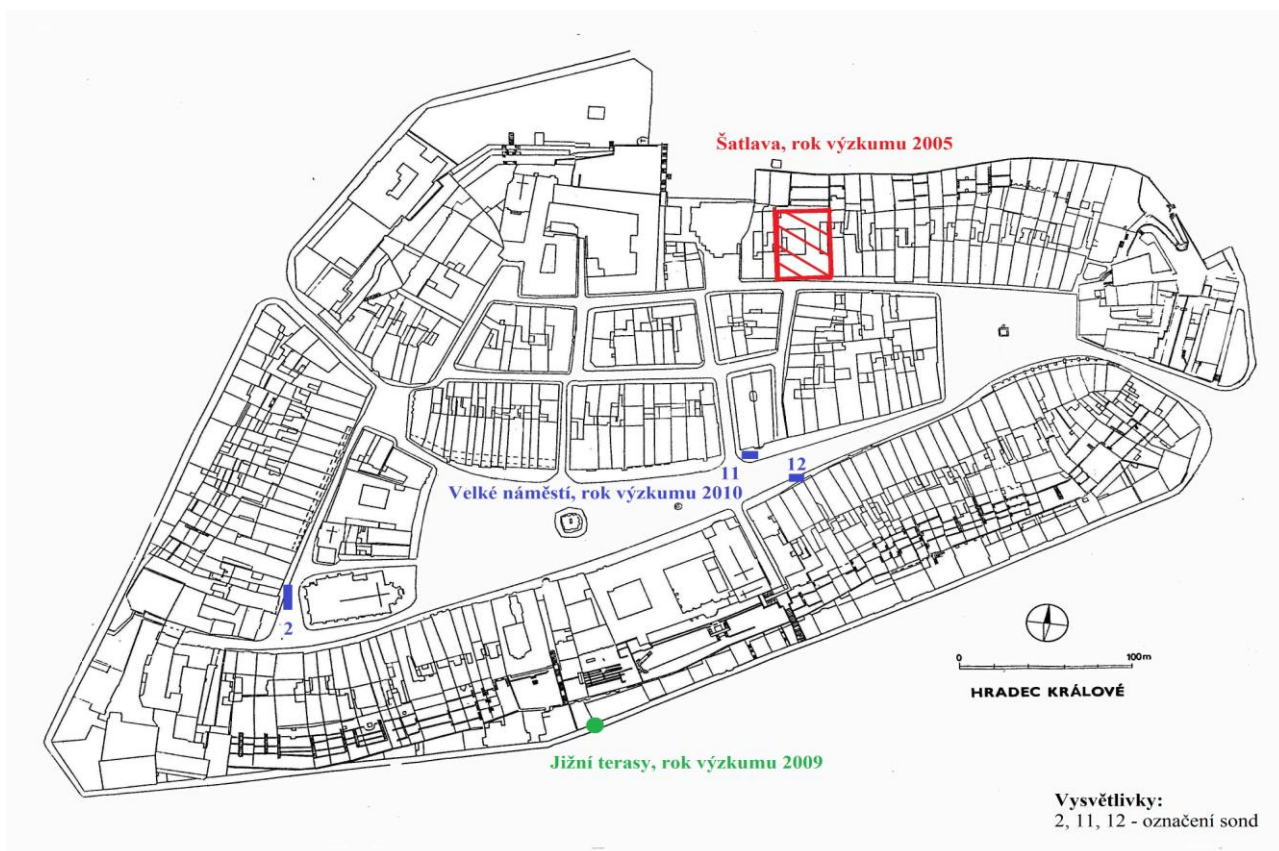
14. 1. 7 – Polohopis s vyznačením parcely č. p. 81, rok výzkumu 2001

Hradec Králové, čp. 81, řezy A–B, C–E. Popis vrstev: 6 – béžovožlutý jíł s drobnými úlomky mazanice a uhlíky; 8 – rezavě hnědý jíł; 9 – špinavě bílý jíł; 10 – černoohnědý hlinitý jíł, 25 – hnědočerný jíł s uhlíky.

14. 1. 8 – Popis a vyznačení vrstev z lokality č. p. 81, rok výzkumu 2001

14. 1. 9 – Plán jádra města s vyznačením archeologických výzkumů (Šatlava 2005, Velké náměstí 2010, Jižní terasy 2009)

14.2 Katalog nálezů z Hradce Králové

Hradec Králové, Malé náměstí, před č. p. 9

ČÍSLO SÁČKU	NALEZIŠTĚ (Č. P.)	DATUM NÁLEZU	SONDA	ÚSEK	HLOUBKA	FOTO	KRESBA
25	9	4.11.1970	1	II	195 cm	14. 3. 1	
61	9	18.11.1970	1	III	-	14. 3. 2	
29	9	-	1	III	-	14. 3. 3	
41	9	30.10.1970	1	I	130 cm	-	
99	9	-	1	III	180 - 230 cm	-	

Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144

ČÍSLO NÁLEZU	NALEZIŠTĚ (Č. P.)	DATUM NÁLEZU	ČÍSLO SÁČKU	SEKTOR	VRSTVA	M	FOTO	KRESBA
-	143/144	-	-	A	33	-	14. 3. 4	14. 4. 1
288/71	143/144	-	-	A	43	-	14. 3. 5	14. 4. 2
199/71	143/144	-	-	-	-	-	14. 3. 6	14. 4. 3
887/71	143/144	10.6.1971	94	B	11	1	14. 3. 7	-
824/71	143/144	6.6.1971	77	A	16	2	14. 3. 8	-
914/71	143/144	12.7.1971	90	A	20	1	14. 3. 9	-
830/71	143/144	7.6.1971	73	A	20	3	14. 3. 10	-
777/71	143/144	2.6.1971	94	B	7	1	14. 3. 11	-
931/71	143/144	10.6.1971	12	A	22	1	14. 3. 12	-
683/71	143/144	25.6.1971	59	A	13	2	14. 3. 13	-
683/71	143/144	26.6.1971	59	A	13	2	14. 3. 14	14. 4. 4
683/71	143/144	27.6.1971	59	A	13	2	14. 3. 15	-
852/71	143/144	9.6.1971	27	A	22	3	14. 3. 16	14. 4. 5
817/71	143/144	6.6.1971	100	A	15	2	14. 3. 17	-
801/71	143/144	5.6.1971	65	A	15	1	14. 3. 18	-
872/71	143/144	9.6.1971	11	A	25	3	14. 3. 19	-
1133/71	143/144	26.6.1971	63	B	15	1	14. 3. 20	-
-	143/144	-	-	-	-	-	14. 3. 21	14. 4. 6
1133/71	143/144	26.6.1971	63	B	15	1	14. 3. 22	14. 4. 7
1140/71	143/144	-	73	-	-	-	14. 3. 23	14. 4. 8
703/71	143/144	-	26	-	-	-	14. 3. 24	14. 4. 9
199/71	143/144	-	-	-	-	-	14. 3. 25	14. 4. 10
1061/71	143/144	20.6.1970	31	B	15	2	14. 3. 26	-
484/71	143/144	-	100	B	4	4	14. 3. 27	-
764/71	143/144	1.6.1971	17	A	-	4	14. 3. 28	-
489/71	143/144	13.6.1971	128	B	2	3	14. 3. 29	-
451/71	143/144	9.5.1971	58	B	10	3	14. 3. 30	-
462/71	143/144	10.5.1971	14	B	11	3	14. 3. 31	14. 4. 11
1179/71	143/144	-	12	B	27	3	14. 3. 32	-

635/71	143/144	21.5.1971	3	A	18	3	14. 3. 33	14. 4. 12
527/71	143/144	12.5.1971	114	B	15	3	14. 3. 34	-
1194/71	143/144	8.7.1971	23	B	18	1	14. 3. 35	14. 4. 13
512/71	143/144	12.5.1971	103	A	12	3	14. 3. 36	-
717/71	143/144	29.5.1971	117	A	4	5	14. 3. 37	-
435/71	143/144	8.5.1971	62	A	3	5	14. 3. 38	14. 4. 14
756/71	143/144	1.6.1971	20	A	podlaha	3	14. 3. 39	-
1154/71	143/144	18.6.1971	33	B	18	2	14. 3. 40	-
503/71	143/144	12.5.1971	129	B	5	1	14. 3. 41	-
739/71	143/144	31. 6. 1971	60	A	16	1	14. 3. 42	14. 4. 15
1201/71	143/144	8.7.1971	3	B	21	2	14.3.1943	-
1085/71	143/144	20.6.1971	1	B	22	3	14. 3. 44- a	14. 4. 16
1085/71	143/144	21.6.1971	1	B	22	3	14. 3. 44- b	-
660/71	143/144	24.6.1971	37	A	11	2	14. 3. 45	14. 4. 17
998/71	143/144	18.6.1971	99	A	26	3	-	-
1006/71	143/144	18. 6 1971	130	A	27	3	-	-
1022/71	143/144	18.6.1971	92	A	29	3	-	-
1050/71	143/144	19.6.1971	2	A	18	4	-	-
1054/71	143/144	20.6.1971	52	B	13	1	-	-
1071/71	143/144	20.6.1971	75	B	16	2	-	-
1092/71	143/144	20.6.1971	11	B	21	3	-	-
1113/71	143/144	22.6.1971	112	A	12	5	-	-
1125/71	143/144	-	64	B	18	2	-	-
1132/71	143/144	26.6.1971	109	B	14	1	-	-
1140/71	143/144	28.6.1971	73	B	16	1	-	-
1145/71	143/144	11.6.1971	49	B	17	1	-	-
1157/71	143/144	28.6.1971	70	B	19	2	-	-
1167/71	143/144	29.6.1971	152	B	24	2	-	-
117/71	143/144	28.6.1971	15	B	25	3	-	-
1175/71	143/144	29.6.1971	16	B	26	3	-	-
1184/71	143/144	8.7.1971	49	B	28	3	-	-
1218/71	143/144	13.7.1971	111	B	20	1	-	-
1226/71	143/144	13.7.1971	10	B	19	3	-	-
1364/71	143/144	18.6.1971	107	B	20	2	-	-
179/71	143/144	15.6.1971	10	A	15	3	-	-
313/71	143/144	29.4.1971	127	A	10	3	-	-
353/71	143/144	4.5.1971	120	A	1	4	-	-
358/71	143/144	5.5.1971	95	A	2	4	-	-
368/71	143/144	5.5.1971	138	A	13	3	-	-
385/71	143/144	6.5.1971	154	A	4	4	-	-

391/71	143/144	6.5.1971	44	A	plot	3	-	-
398/71	143/144	6.6.1971	125	B	3	3	-	-
409/71	143/144	6.5.1971	59	A	14	3	-	-
417/71	143/144	8.5.1971	133	B	6	3	-	-
441/71	143/144	9.5.1971	134	B	9	3	-	-
460/71	143/144	10.5.1971	75	B	2	4	-	-
469/71	143/144	12.5.1971	135	A	plot	3	-	-
506/71	143/144	12.6.1971	43	B	12	2	-	-
518/71	143/144	12.6.1971	102	B	13	3	-	-
522/71	143/144	-	105	B	14	3	-	-
526/71	143/144	20.5.1971	79	A	17	3	-	-
533/71	143/144	12.6.1971	31	B	5	4	-	-
543/71	143/144	15.6.1971	57	A	9	1	-	-
547/71	143/144	15.6.1971	131	A	9	2	-	-
552/71	143/144	-	119	A	5	4	-	-
566/71	143/144	18.5.1971	118	A	8	4	-	-
575/71	143/144	15.6.1971	23	A	14	3	-	-
590/71	143/144	3.6.1971	24	B	20	3	-	-
612/71	143/144	20.5.1971	42	A	16	3	-	-
648/71	143/144	23.6.1971	53	A	19	3	-	-
696/71	143/144	20.5.1971	34	A	10	4	-	-
703/71	143/144	29.5.1971	26	A	11	4	-	-
711/71	143/144	29.5.1971	90	A	12	4	-	-
726/71	143/144	30.5.1971	76	A	5	5	-	-
733/71	143/144	30.5.1971	49	A	11	1	-	-
770/71	143/144	2.6.1971	76	A	7	5	-	-
787/71	143/144	3.1.1971	113	B	19	3	-	-
808/71	143/144	5.6.1971	148	A	16	1	-	-
817/71	143/144	6.6.1971	79	A	15	2	-	-
837/71	143/144	8.6.1971	30	A	14	4	-	-
843/71	143/144	8.6.1971	545	A	15	4	-	-
850/71	143/144	8.6.1971	153	A	16	4	-	-
892/71	143/144	11.6.1971	22	A	8	5	-	-
899/71	143/144	11.7.1971	62	A	9	5	-	-
90/71	143/144	-	-	-	-	-	-	-
908/71	143/144	11.6.1971	70	A	10	5	-	-
918/71	143/144	12.6.1971	1	A	21	1	-	-
936/71	143/144	12.6.1971	47	B	12	1	-	-
948/71	143/144	13.6.1971	151	A	23	1	-	-
953/71	143/144	13.6.1971	108	A	24	1	-	-
956/71	143/144	13.6.1971	150	A	25	1	-	-
981/71	143/144	18.6.1971	5	A	22	2	-	-

Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81

NALEZIŠTĚ (Č. P.)	DATUM NÁLEZU	VÝKOP	VRSTVA	FOTO	KRESBA
81	9.2.2001	blok 1 a 2	10	14. 3. 46	-
81	5.2.2001	3	10	14. 3. 47	-
81	5.2.2001	3	10	14. 3. 48	-

Hradec Králové, Šatlava

ČÍSLO SÁČKU	NALEZIŠTĚ	DATUM NÁLEZU	ETAPA	SONDA	KONTEXT	FOTO	KRESBA
236	Malý dvorek - sever	20.1.2005	II A1	10	127	14. 3. 49	-
382	Malý dvorek - jih	16.2.2005	II B16	13	114	14. 3. 50-a	14. 4. 18
382	Malý dvorek - jih	16.2.2005	II B16	13	114	14. 3. 50-b	-
1123	Velký dvůr	3.9.2005	IV	6	185	-	-
228	Malý dvorek - sever	20.1.2005	II A1	10	125	-	-
186	Malý dvorek - sever	16.1.2005	II A1	10	114	-	-
656	Malý dvorek - bagrování	-	II A1	-	-	-	-

Hradec Králové, Jižní terasy

ČÍSLO SÁČKU	NALEZIŠTĚ	DATUM NÁLEZU	SONDA	KONTEXT	FOTO	KRESBA
1189	Jižní terasy	16.6.2009	-	-	14. 3. 51	14. 4. 19
1189	Jižní terasy	16.6.2009	-	-	14. 3. 52	-

Hradec Králové, Velké náměstí

ČÍSLO SÁČKU	NALEZIŠTĚ	DATUM NÁLEZU	POČET	SONDA	KONTEXT	FOTO	KRESBA
135	Velké náměstí	15.6.2010	4 Ks	2	2108	-	-
1761	Velké náměstí	20.8.2010	50 Ks	12	12111	-	-
2032	Velké náměstí	1.9.2010	21 Ks	11	11125	14. 3. 53	-
2037	Velké náměstí	1.9.2010	10 Ks	12	12116	14. 3. 54	-
2037	Velké náměstí	1.9.2010	10 Ks	12	12116	14. 3. 55	-

14.3 Fotografická dokumentace

14. 3. 1 – Nálezový soubor č. 1

14. 3. 2 – Nálezový soubor č. 2

14. 3. 3 – Nálezový soubor č. 3

14. 3. 4 – Nálezový soubor č. 4

14. 3. 5 – Nálezový soubor č. 5

14. 3. 6 – Nálezový soubor č. 6

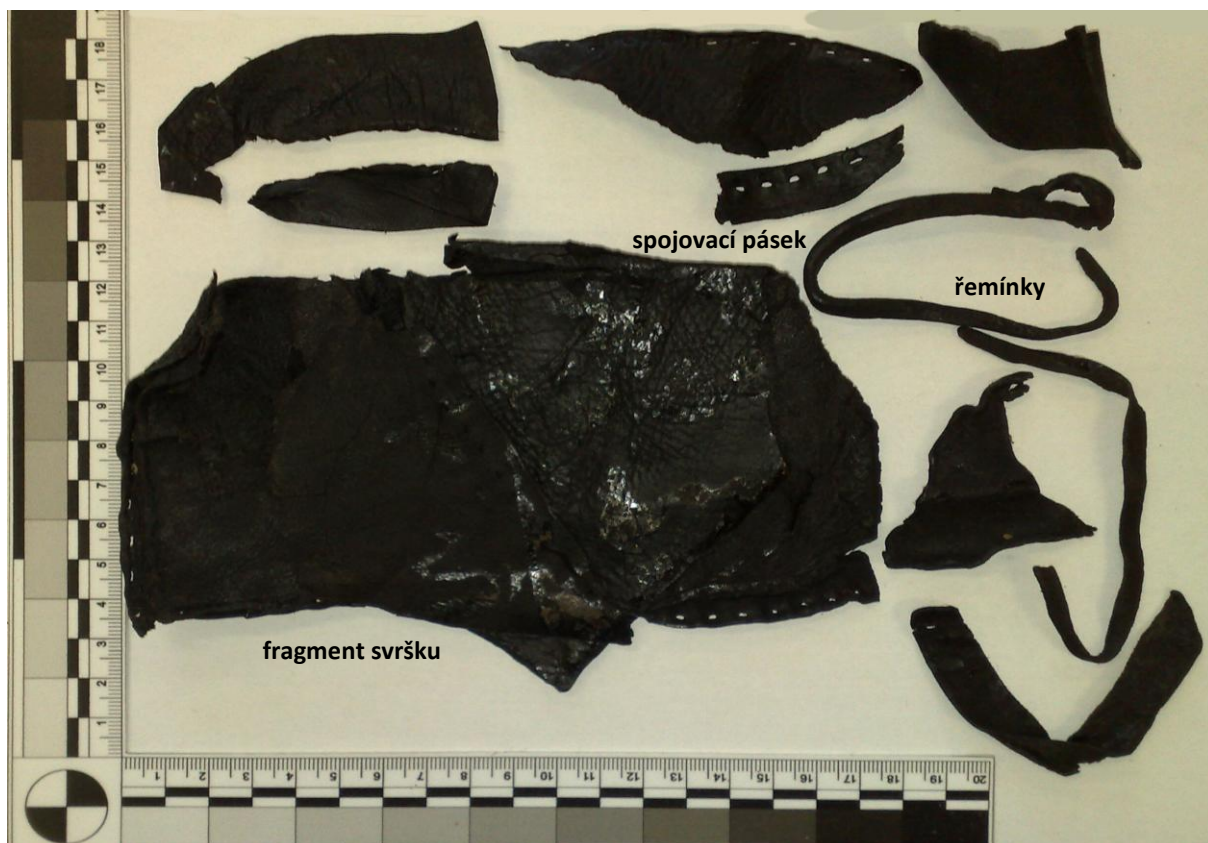

14. 3. 7 – Nálezový soubor č. 7

14. 3. 8 – Nálezový soubor č. 8

14. 3. 9 – Nálezový soubor č. 9

14. 3. 10 – Nálezový soubor č. 10

14. 3. 11 – Nálezový soubor č. 11

14. 3. 12 – Nálezový soubor č. 12

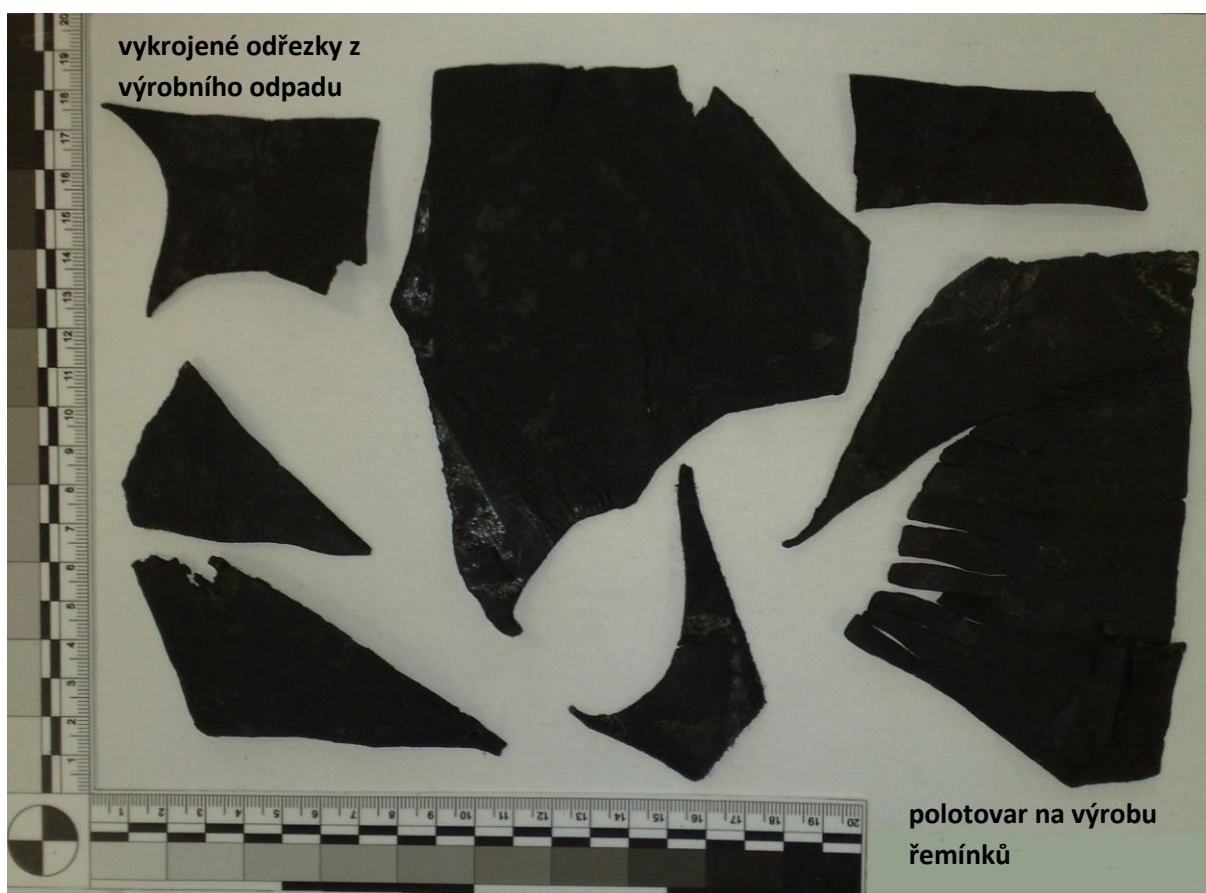
14. 3. 13 – Nálezový soubor č. 13

14. 3. 14 – Nálezový soubor č. 14

14. 3. 15 – Nálezový soubor č. 15

14. 3. 16 – Nálezový soubor č. 16

14. 3. 17 – Nálezový soubor č. 17

14. 3. 18 – Nálezový soubor č. 18

14. 3. 19 – Nálezový soubor č. 19

14. 3. 20 – Nálezový soubor č. 20

14. 3. 21 – Nálezový soubor č. 21

14. 3. 22 – Nálezový soubor č. 22

14. 3. 23 – Nálezový soubor č. 23

14. 3. 24 – Nálezový soubor č. 24

14. 3. 25 – Nálezový soubor č. 25

14. 3. 26 – Nálezový soubor č. 26

14. 3. 27 – Nálezový soubor č. 27

14. 3. 28 – Nálezový soubor č. 28

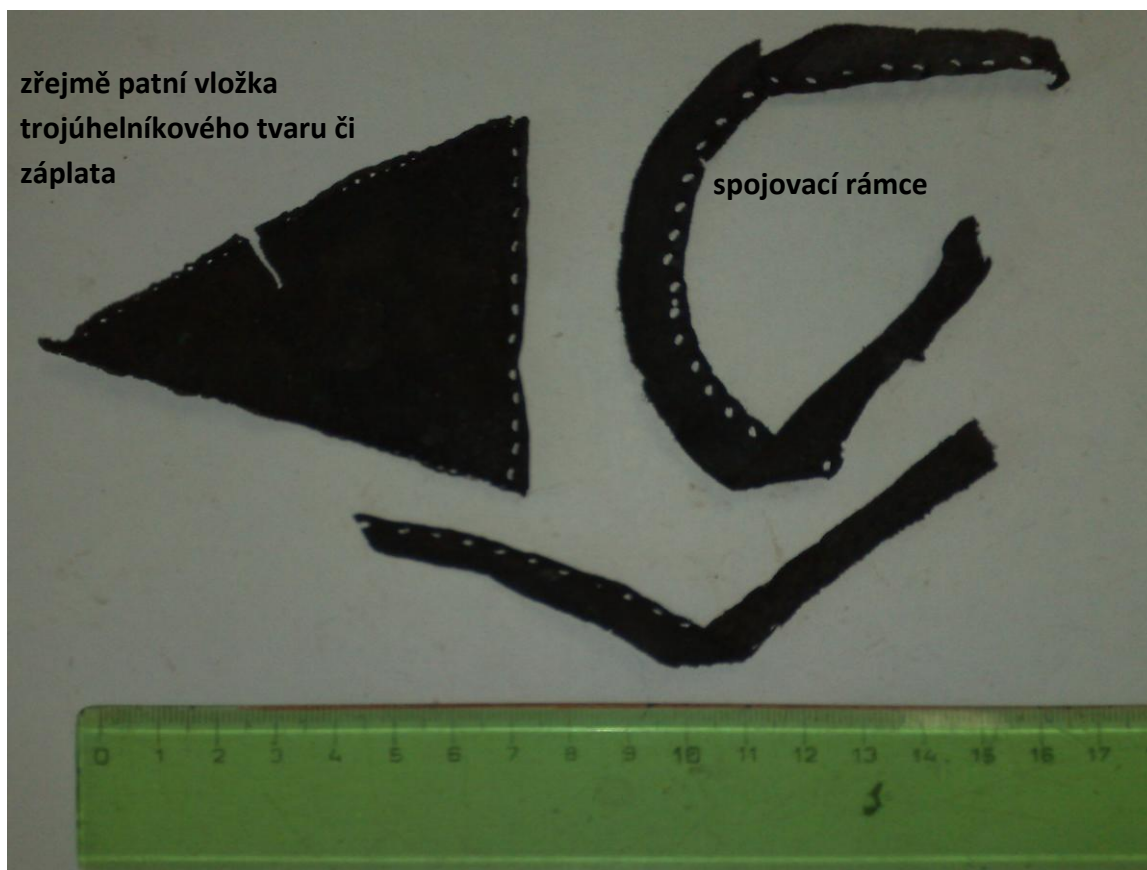

14. 3. 29 – Nálezový soubor č. 29

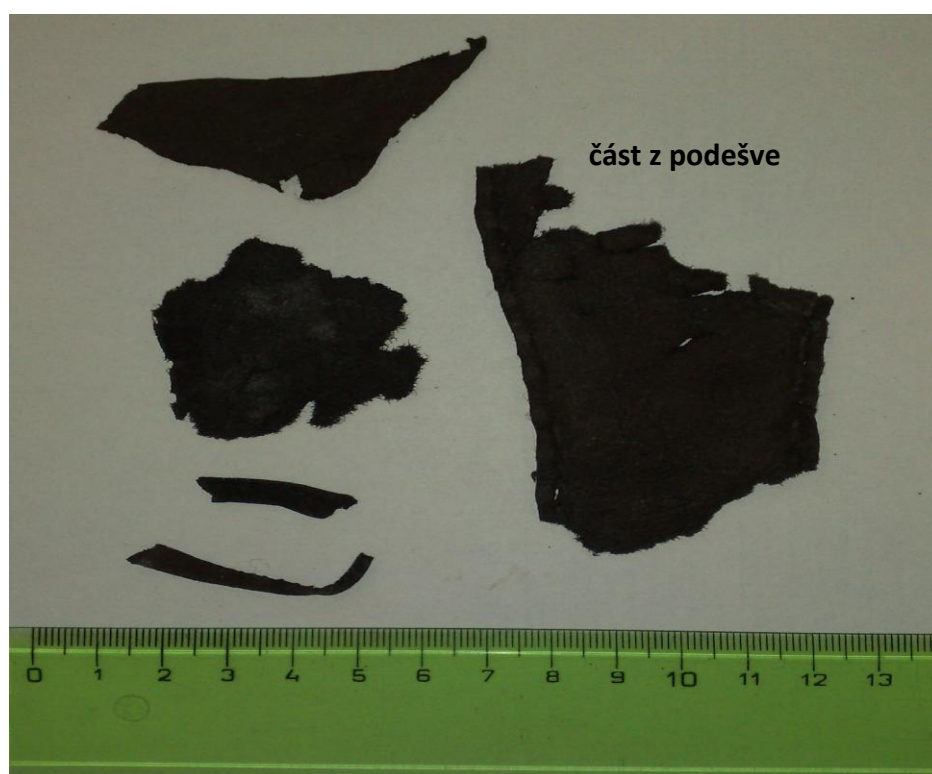

14. 3. 30 – Nálezový soubor č. 30

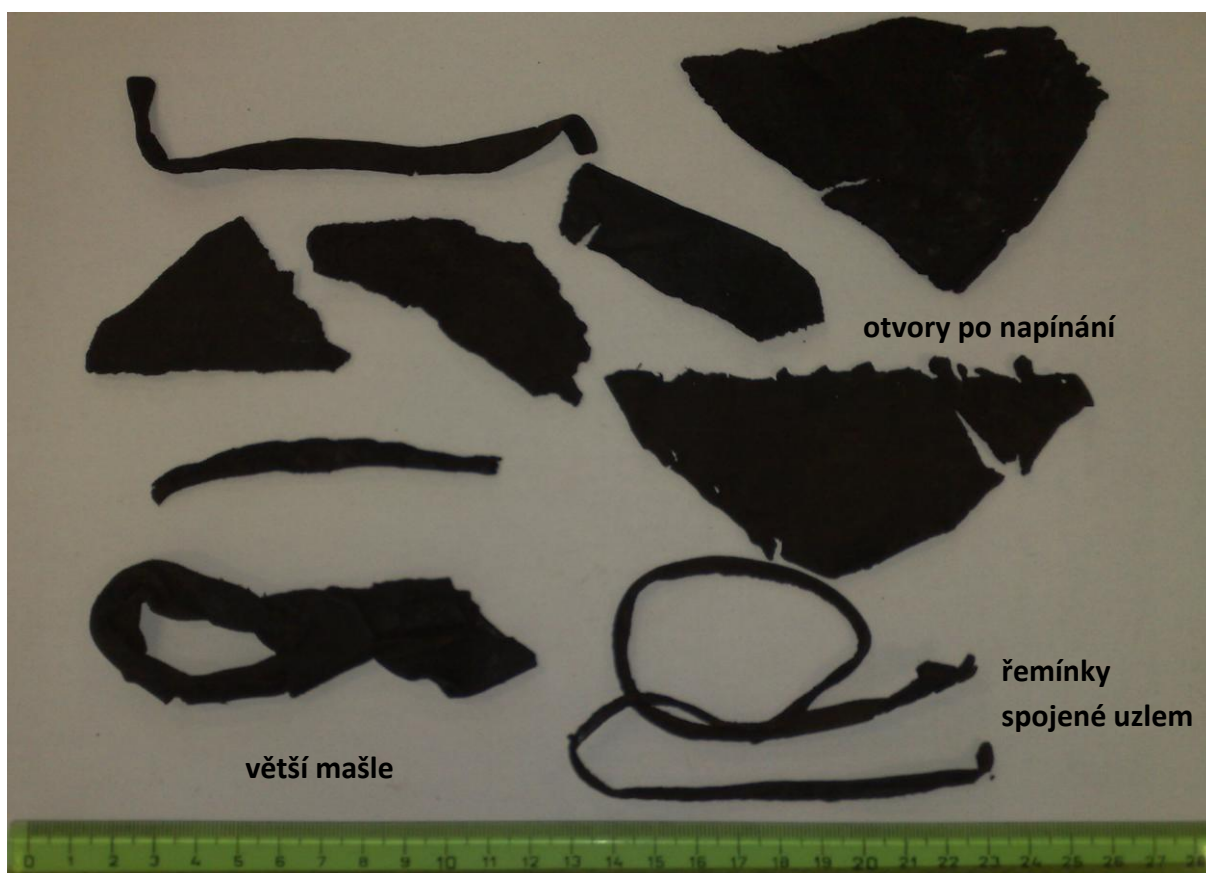

14. 3. 31 – Nálezový soubor č. 31

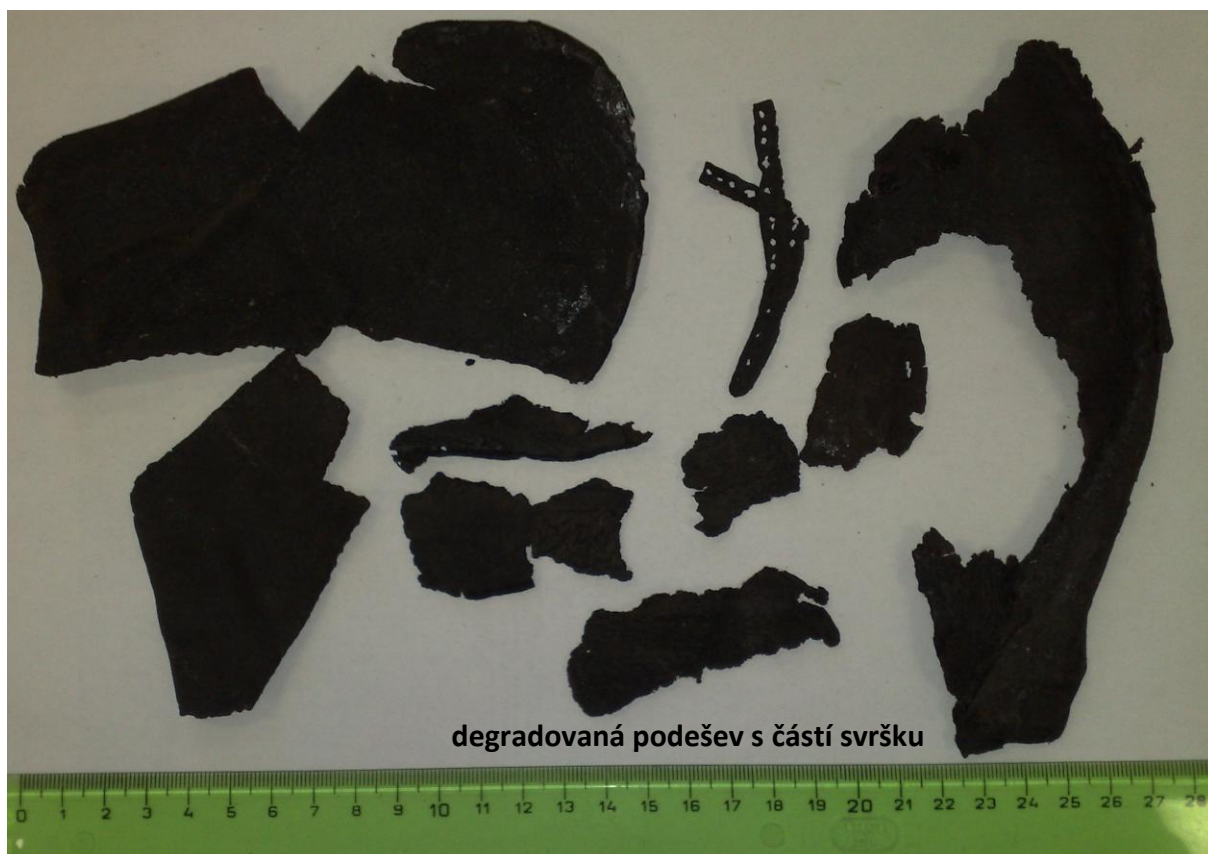
14. 3. 32 – Nálezový soubor č. 32

14. 3. 33 – Nálezový soubor č. 33

14. 3. 34 – Nálezový soubor č. 34

14. 3. 35 – Nálezový soubor č. 35

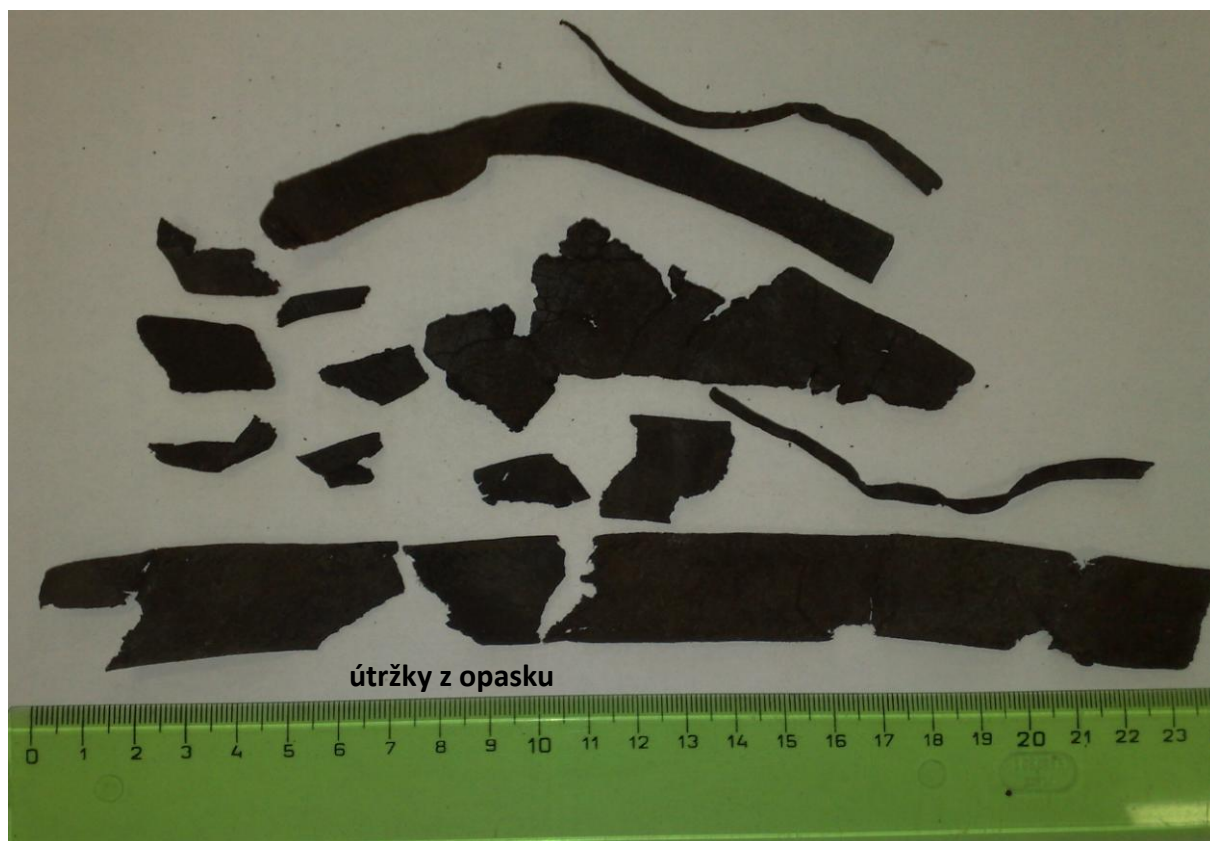

14. 3. 36 – Nálezový soubor č. 36

14. 3. 37 – Nálezový soubor č. 37

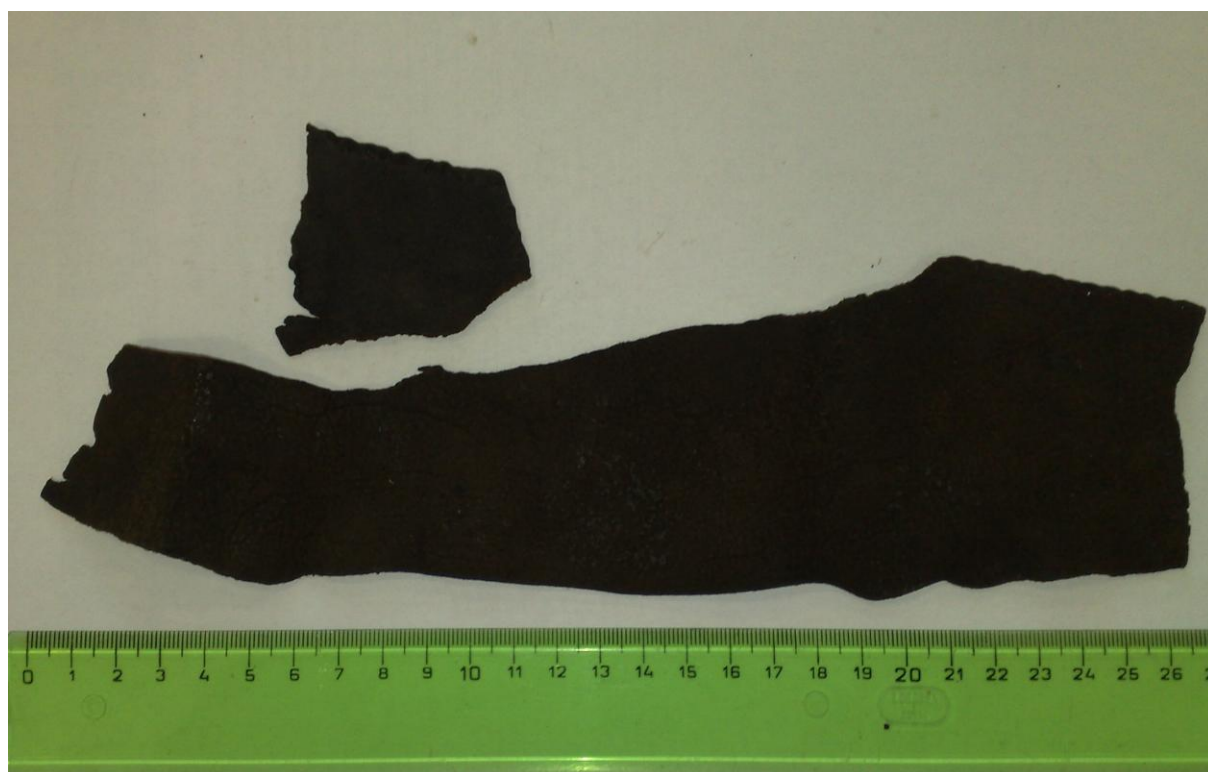

14. 3. 38 – Nálezový soubor č. 38

14. 3. 39 – Nálezový soubor č. 39

14. 3. 40 – Nálezový soubor č. 40

14. 3. 41 – Nálezový soubor č. 41

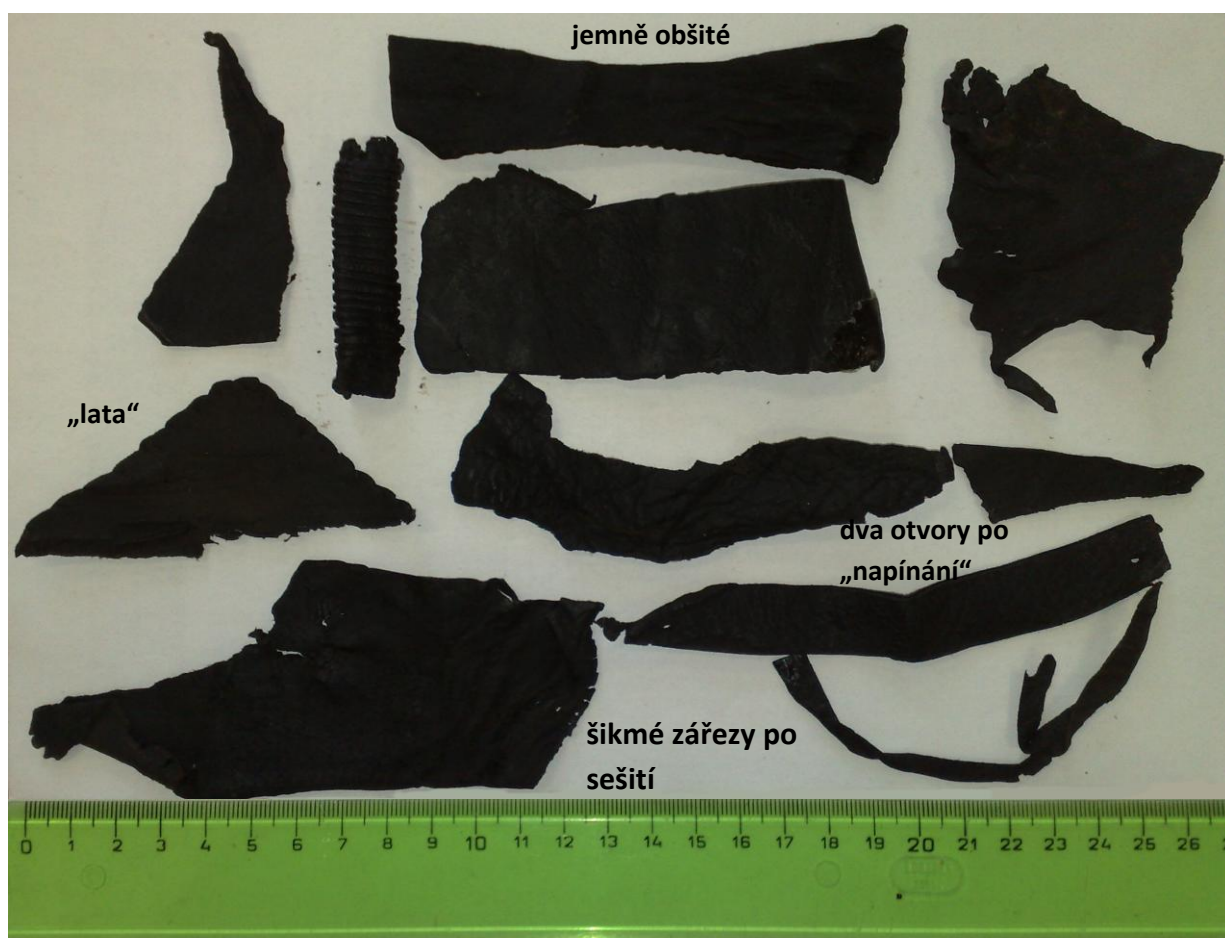

14. 3. 42 – Nálezový soubor č. 42

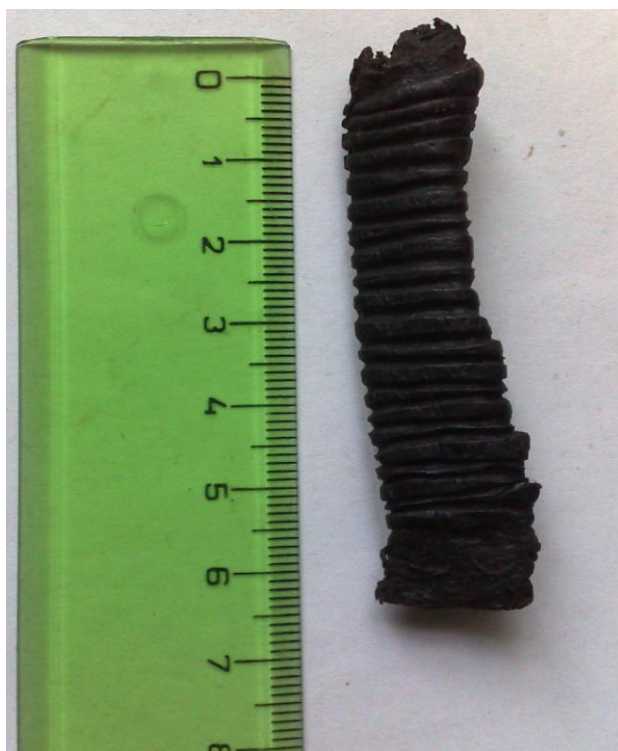

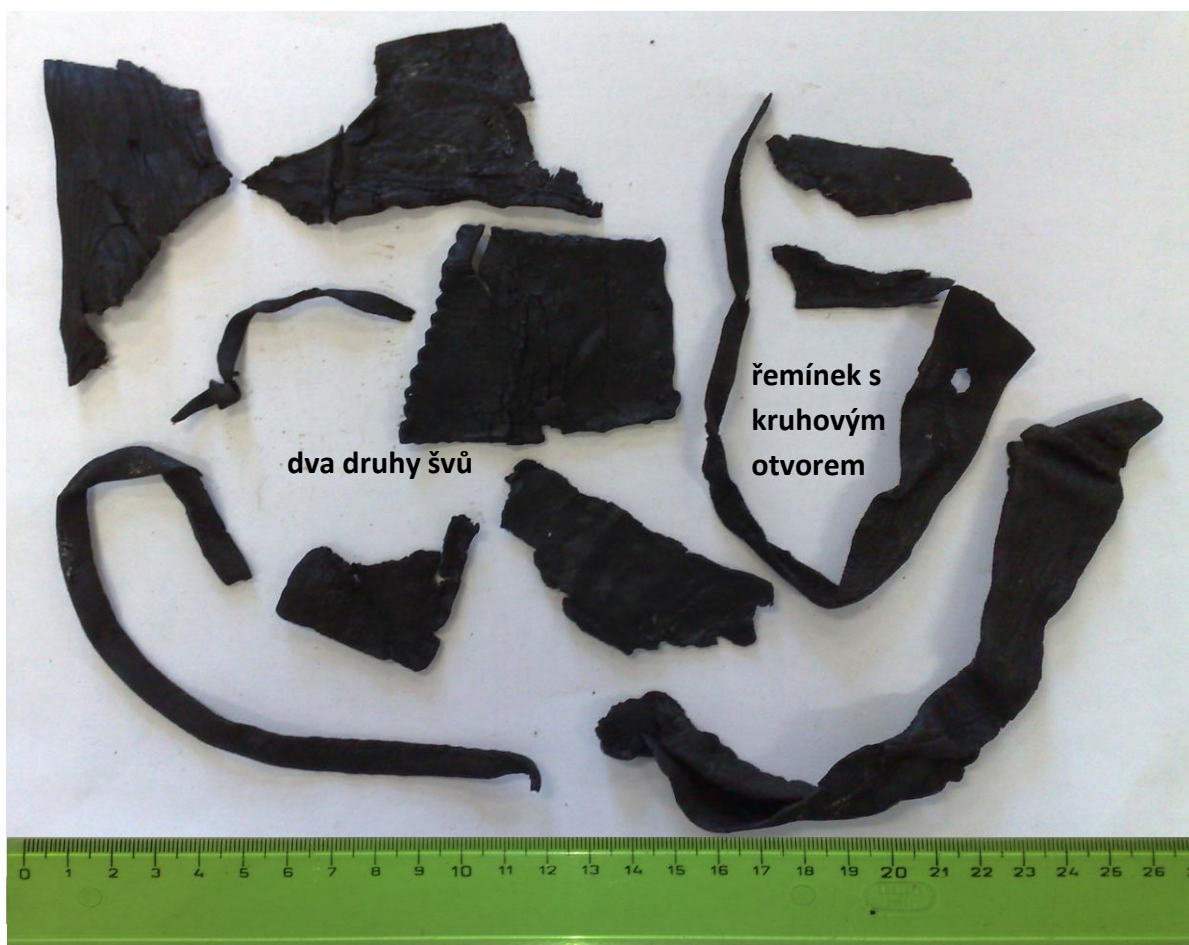
14. 3. 43 – Nálezový soubor č. 43

14. 3. 44 – Nálezový soubor č. 44-a

14. 3. 44 – Nálezový soubor č. 44-b

14. 3. 45 – Nálezový soubor č. 45

14. 3. 46 – Nálezový soubor č. 46

14. 3. 47 – Nálezový soubor č. 47

14. 3. 48 – Nálezový soubor č. 48

14. 3. 49 – Nálezový soubor č. 49

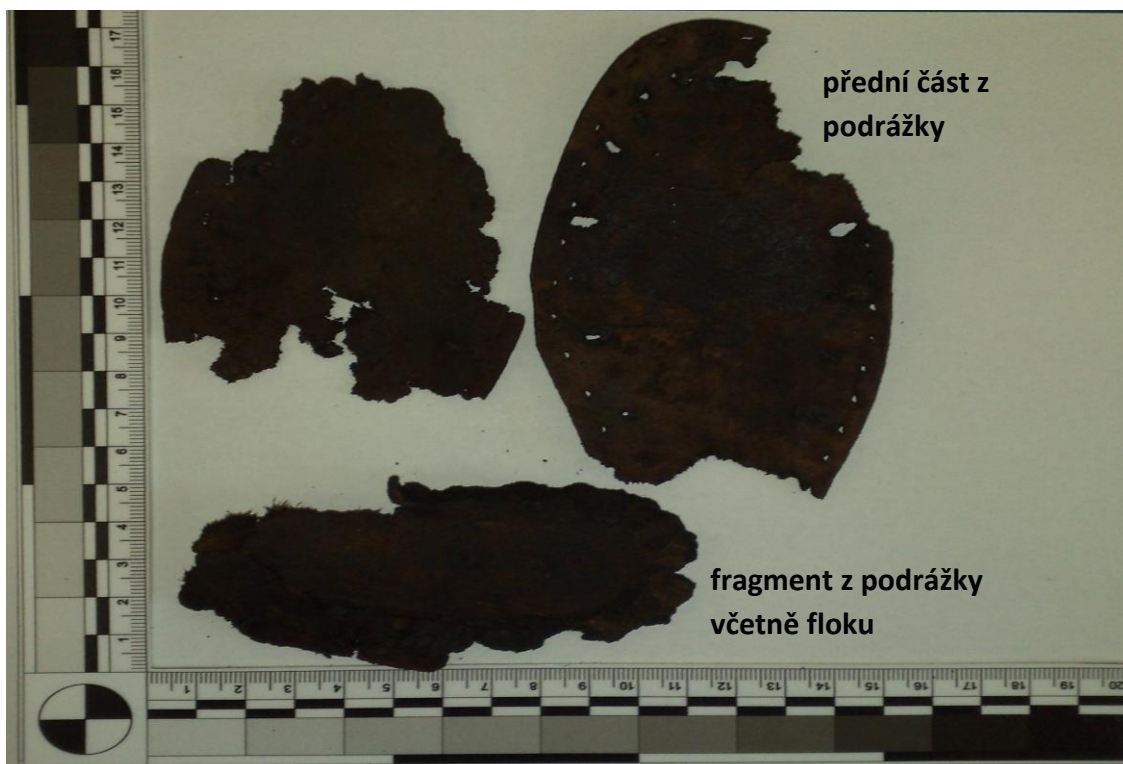
14. 3. 50-a – Nálezový soubor č. 50-a

14. 3. 50-b – Nálezový soubor č. 50-b

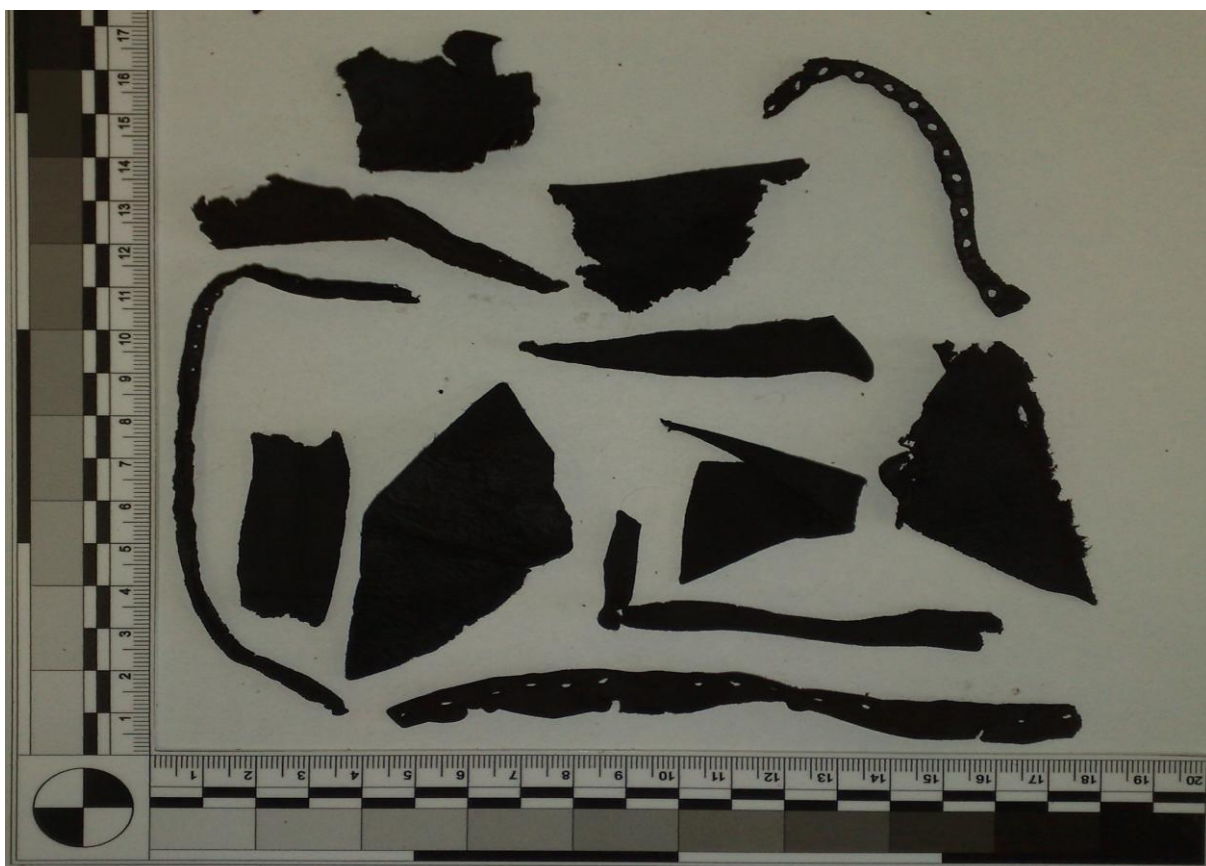

14. 3. 51 – Nálezový soubor č. 51

14. 3. 52 – Nálezový soubor č. 52

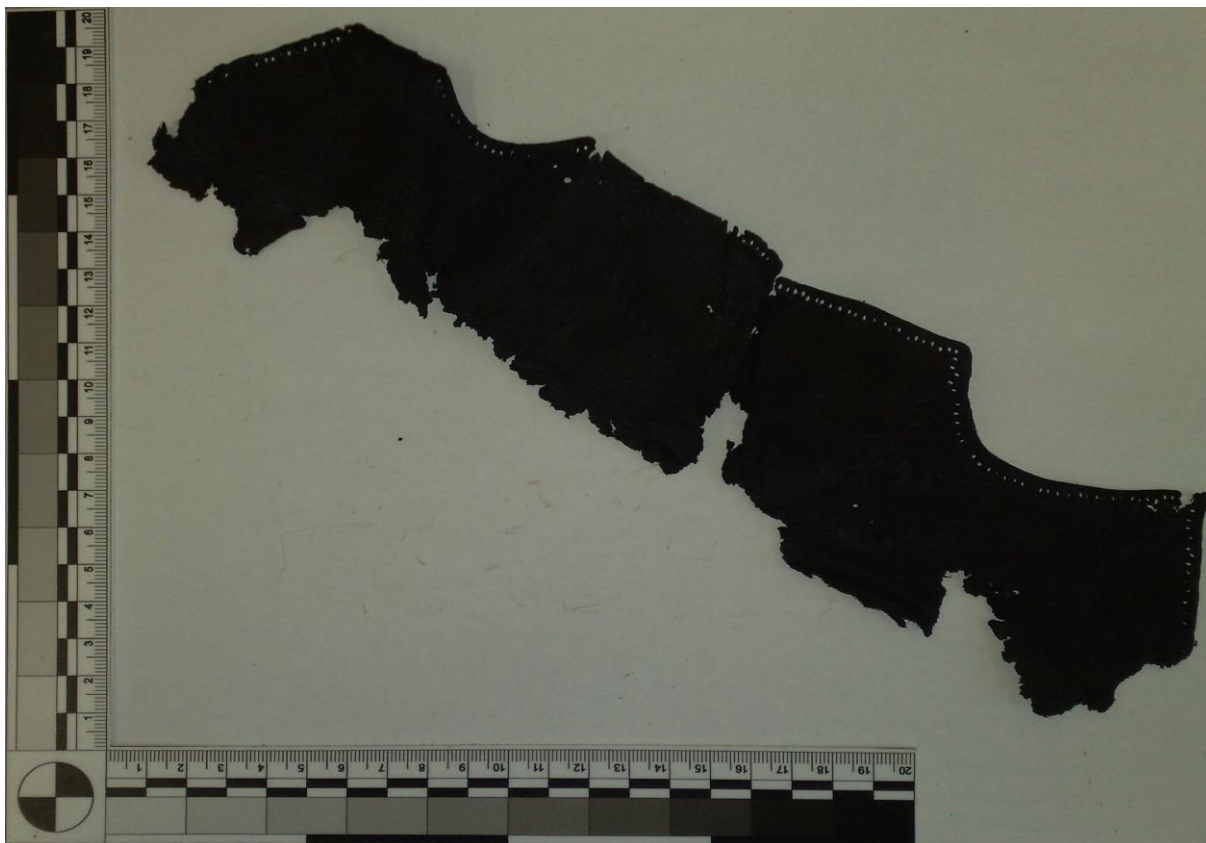

14. 3. 53 – Nálezový soubor č. 53

14. 3. 54 – Nálezový soubor č. 54

14. 3. 55 – Nálezový soubor č. 55

14. 3. 56 – Nálezový soubor č. 56

14. 3. 57 – Nálezový soubor č. 57

14. 3. 58 – Nálezový soubor č. 58

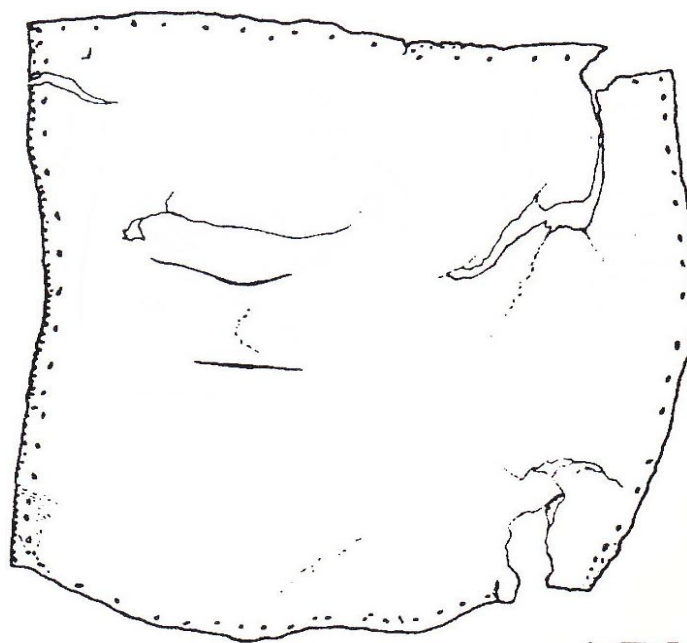

14. 3. 59 – Nálezový soubor č. 59

14. 4 Kresebná dokumentace

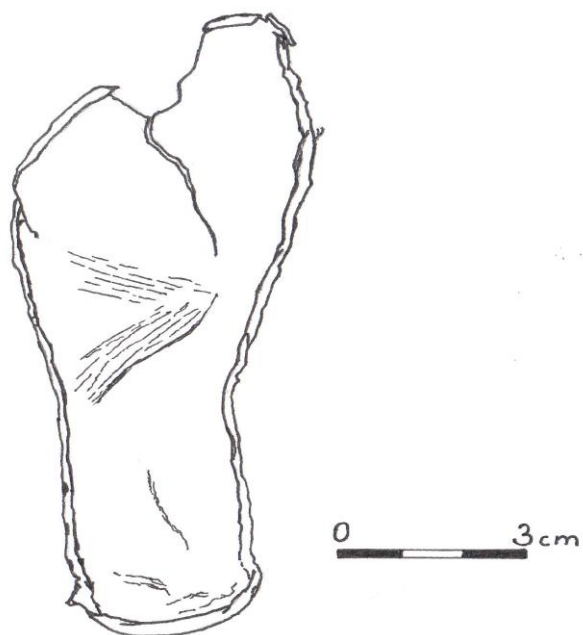

14. 4. 1 – Nálezový soubor č. 4

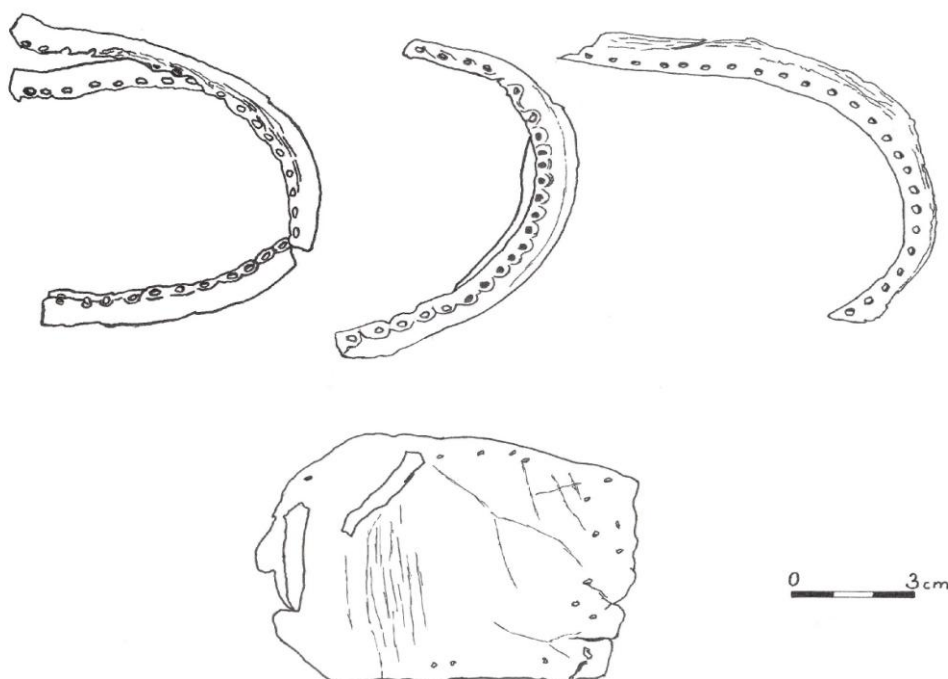

14. 4. 2 – Nálezový soubor č. 5¹⁰⁵

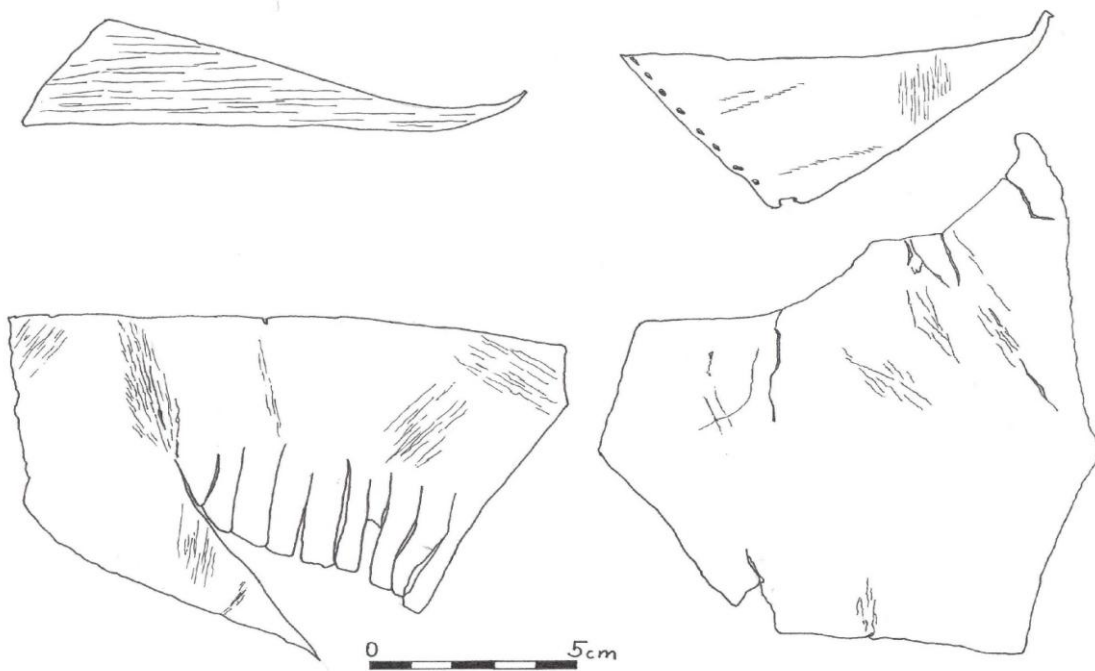
¹⁰⁵ RICHTER, Miroslav – VOKOLEK, Vít. *Hradec Králové: Slovanské hradiště a počátky středověkého města.* Hradec Králové - Praha, 1995. Tabulka 131: 10. ISBN 80-85031-14-0.

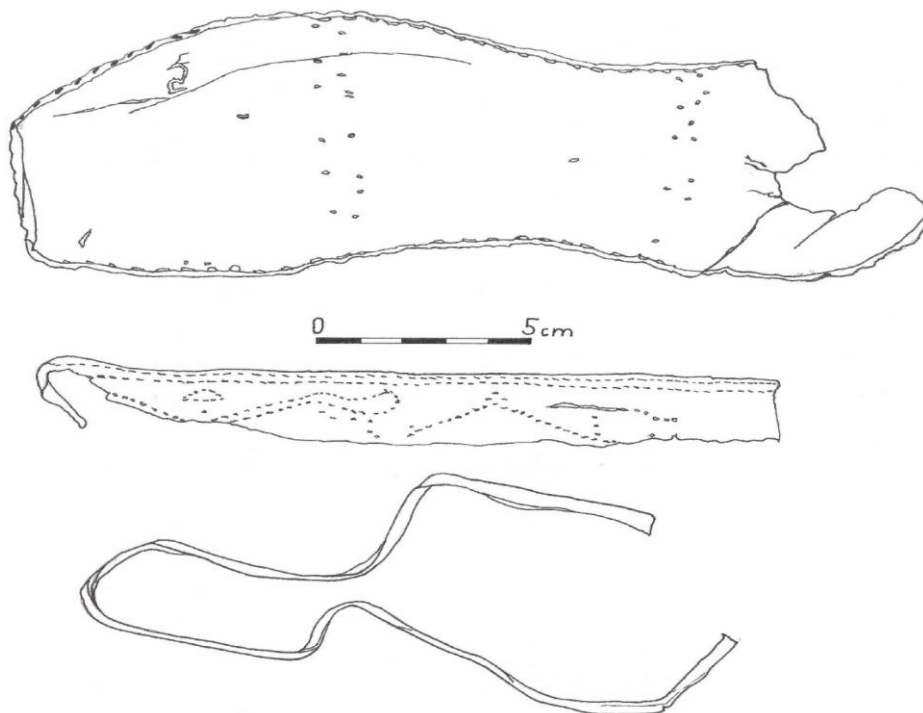
14. 4. 3 – Nálezový soubor č. 6

14. 4. 4 – Nálezový soubor č. 14

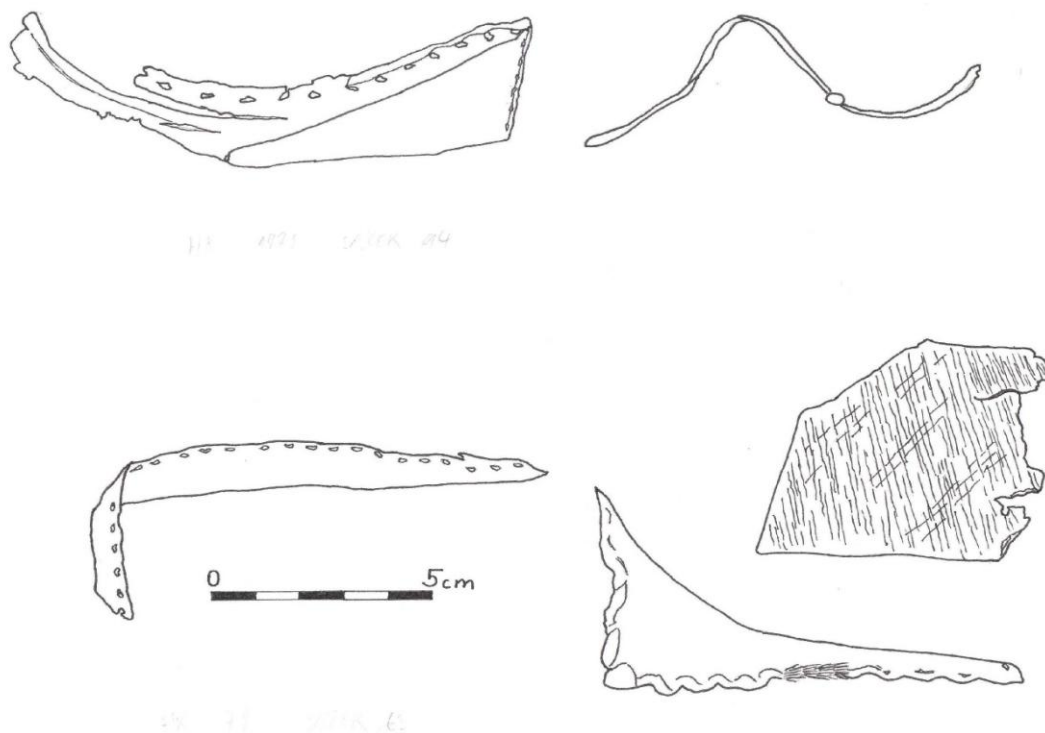

14. 4. 5 – Nálezový soubor č. 16

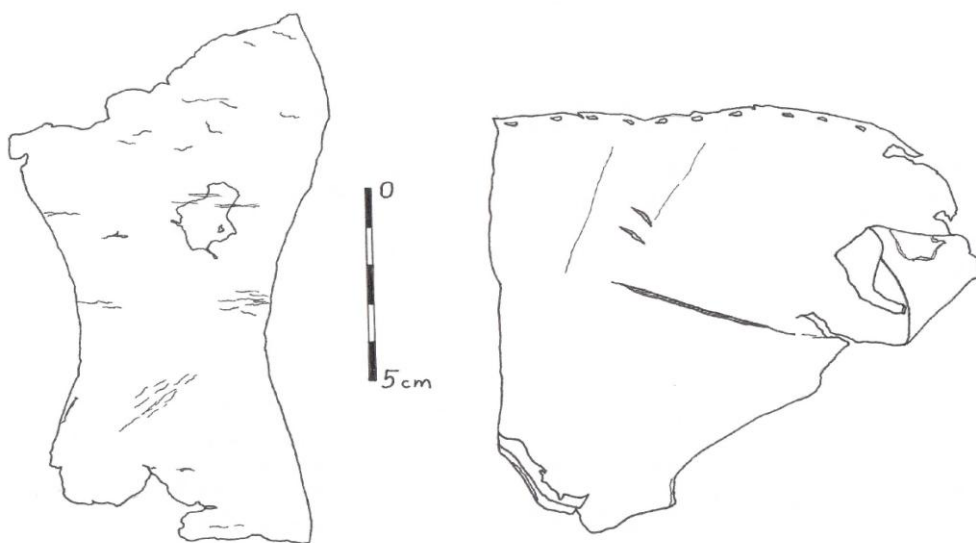

14. 4. 6 – Nálezový soubor č. 21

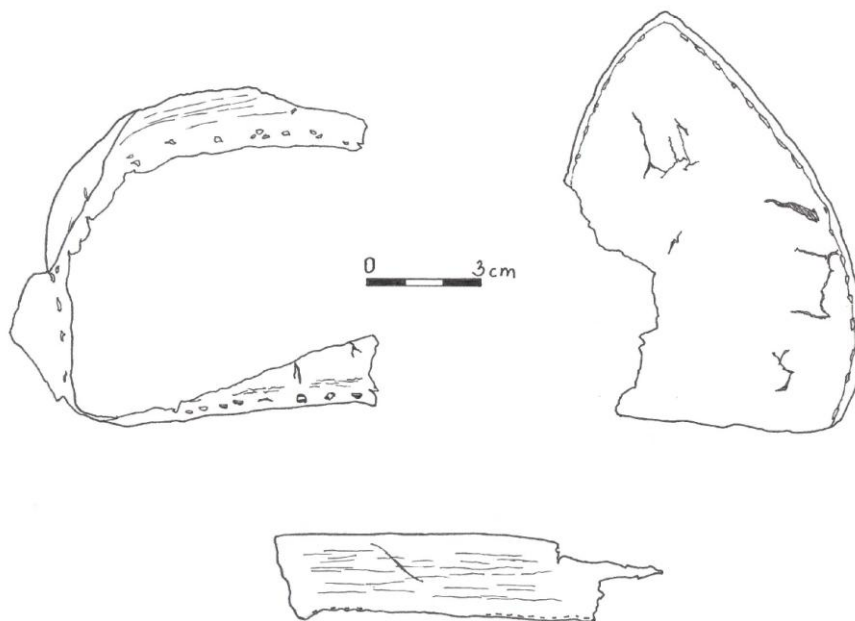

14. 4. 7 – Nálezový soubor č. 22

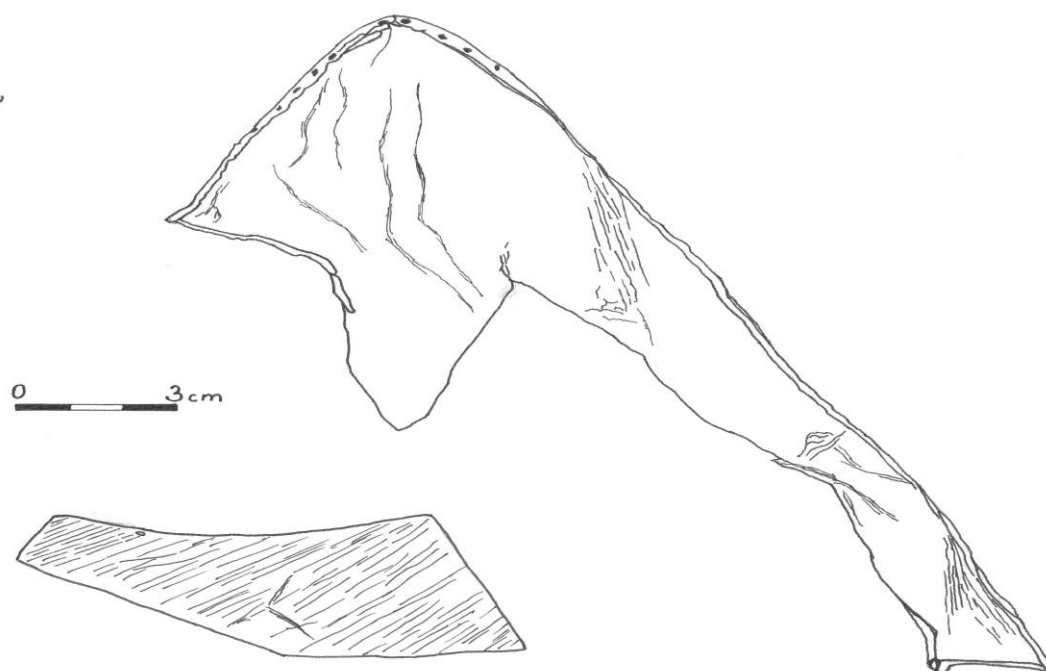

14. 4. 8 – Nálezový soubor č. 23

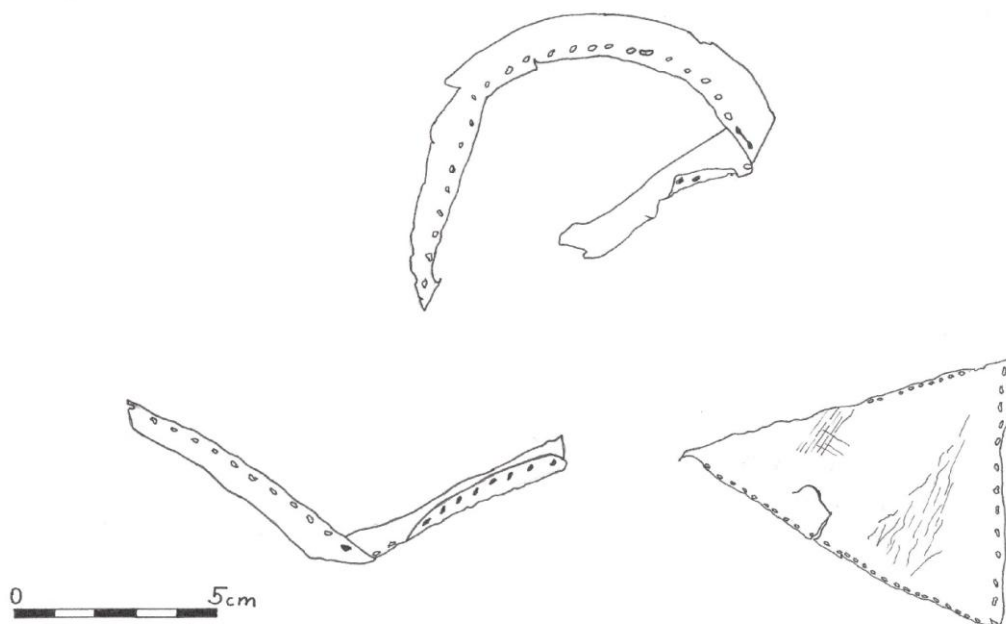

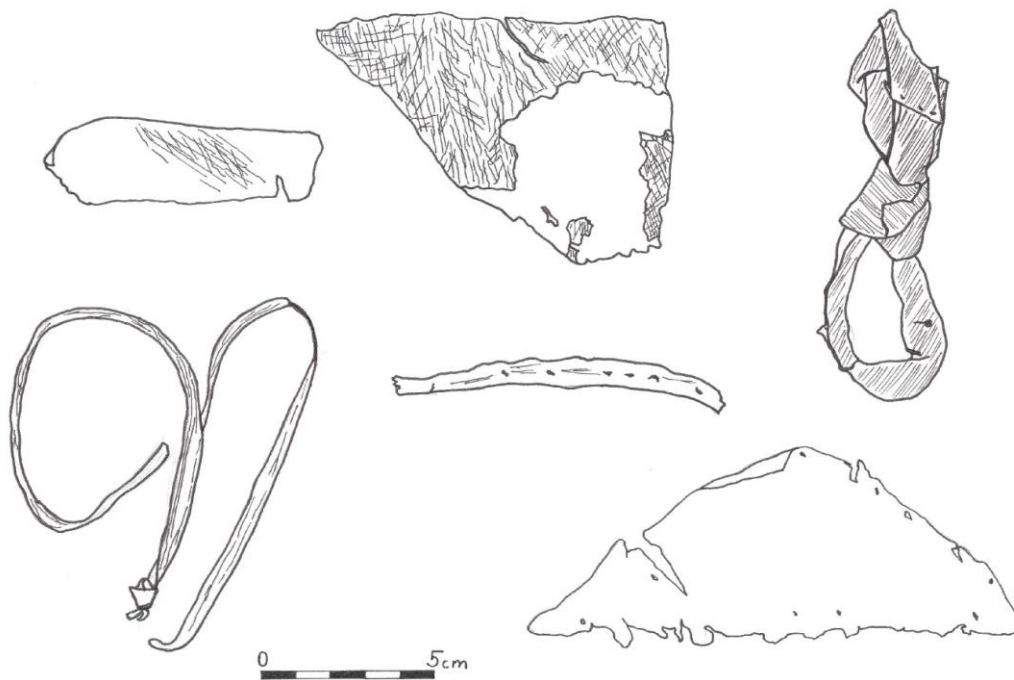
14. 4. 9 – Nálezový soubor č. 24

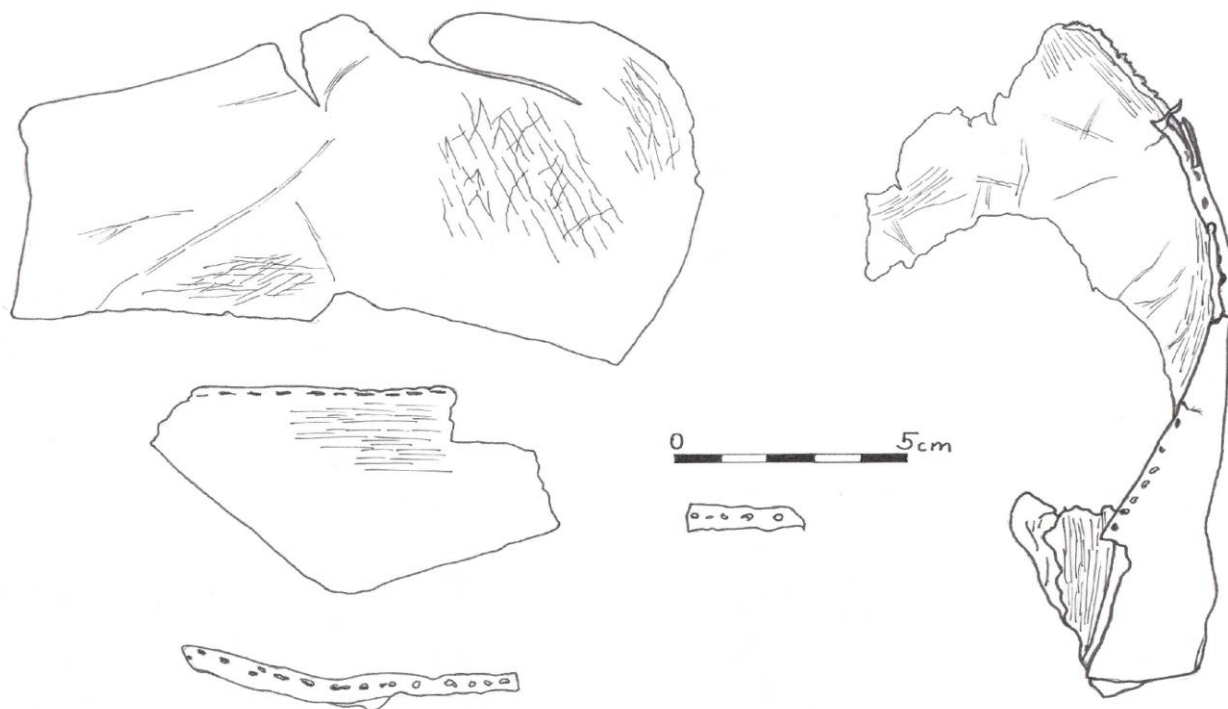
14. 4. 10 – Nálezový soubor č. 25

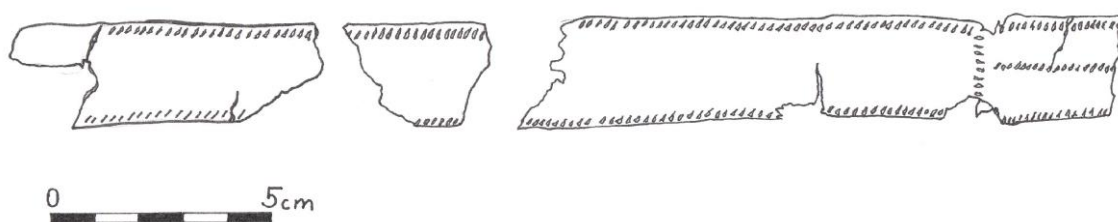
14. 4. 11 – Nálezový soubor č. 31

14. 4. 12 – Nálezový soubor č. 33

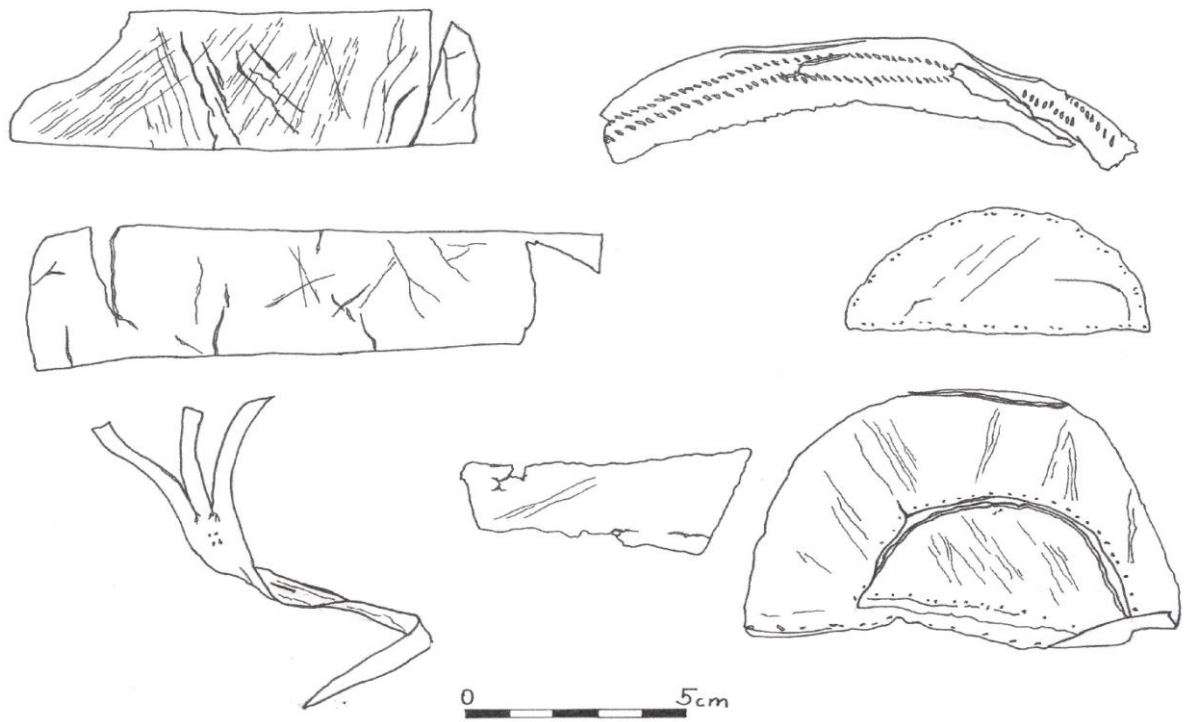

14. 4. 13 – Nálezový soubor č. 35

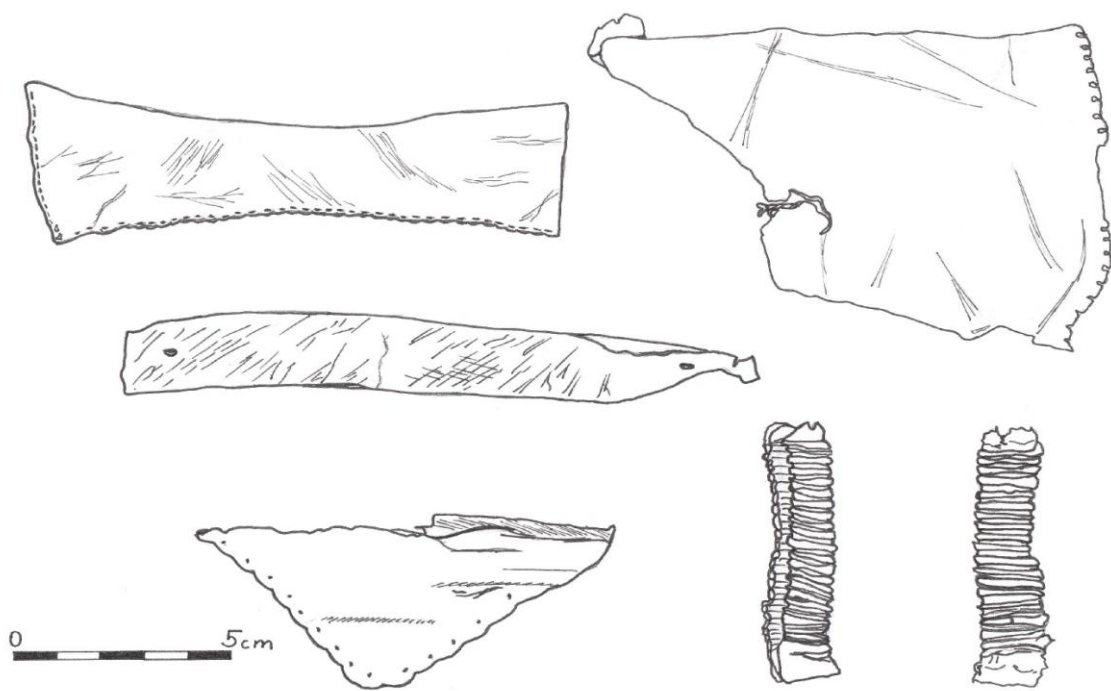

38 145/190 1799 5/11 62

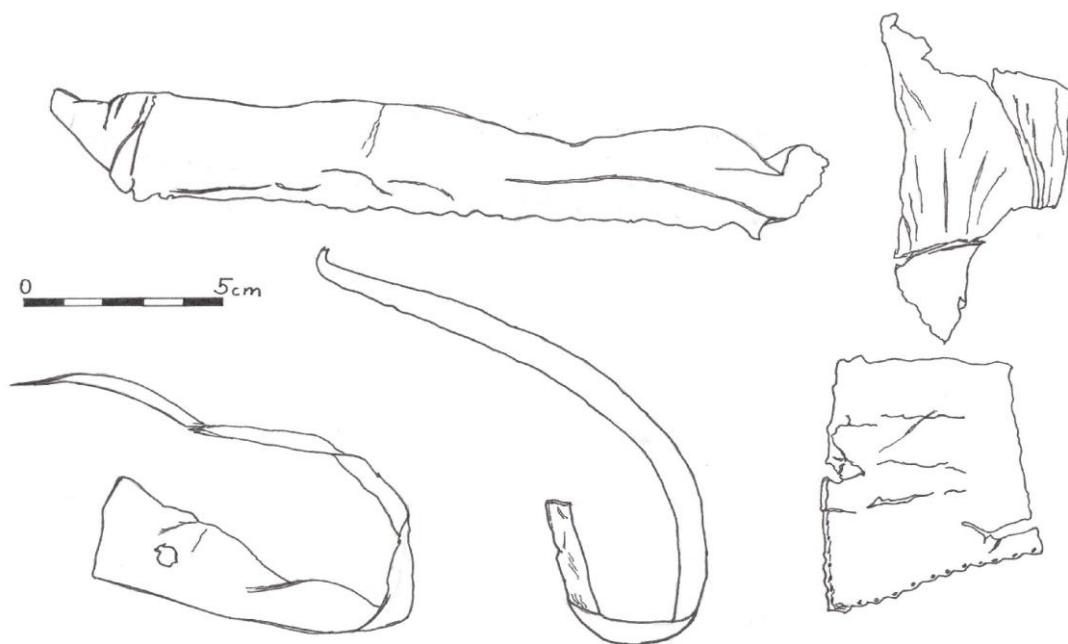
14. 4. 14 – Nálezový soubor č. 38

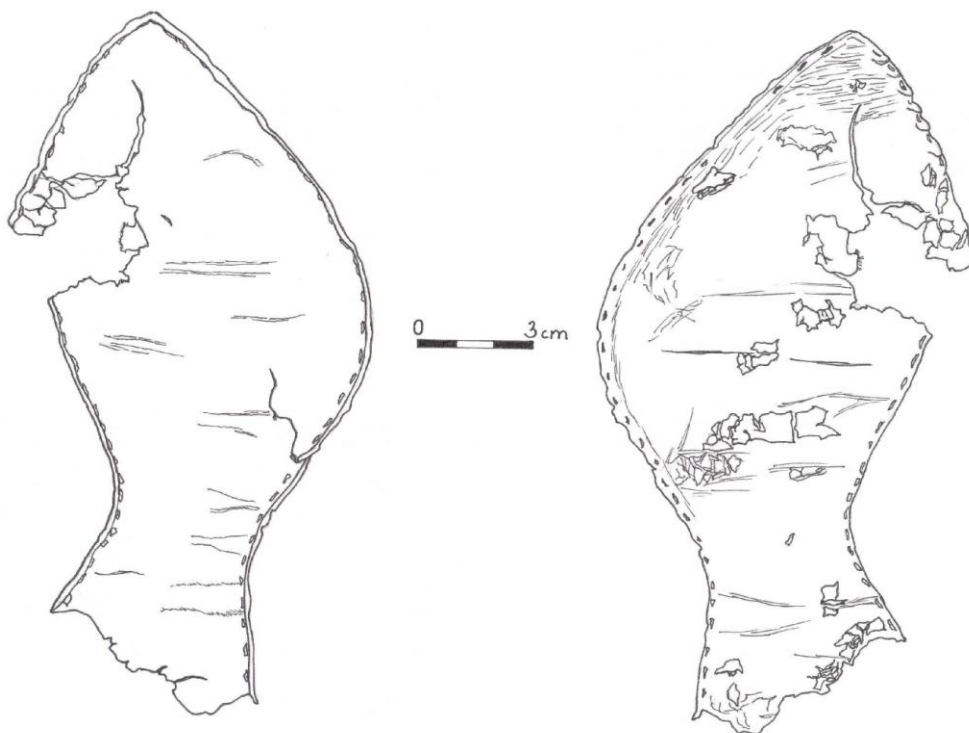
14. 4. 15 – Nálezový soubor č. 42

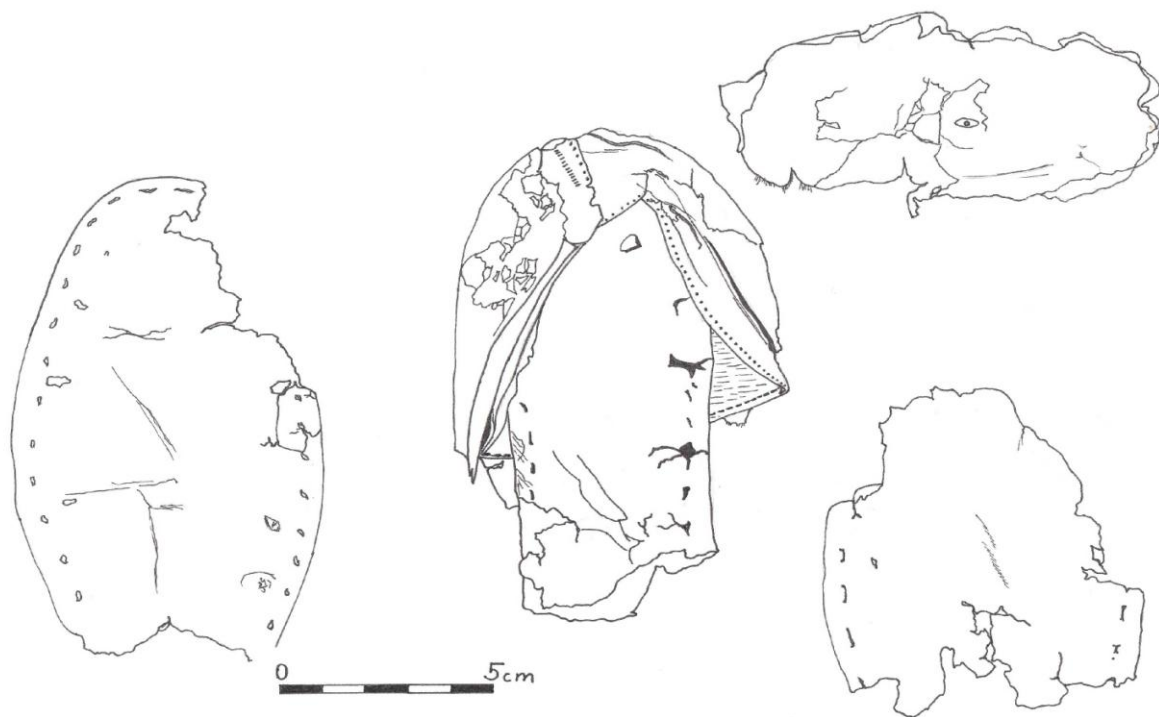
14. 4. 16 – Nálezový soubor č. 44

14. 4. 17 – Nálezový soubor č. 45

14. 4. 18 – Nálezový soubor č. 50

14. 4. 19 – Nálezový soubor č. 51

14. 5 Zpráva o výsledku průzkumu archeologických nálezů z usní z Hradce Králové

Zpráva o výsledku průzkumu archeologických nálezů z usní z Hradce Králové

K analýze usní byly dodány 4 skupiny (tašky) archeologických nálezů usní v papírových sáčcích. Všechny dodané usně byly podrobeny mikroskopickému průzkumu s cílem identifikace živočišného původu zpracovaných materiálů. Usně byly vloženy pod stereomikroskop a fotograficky zdokumentovány při 20-ti násobném zvětšení. Pod mikroskopem byla pozorována lícová kresba jednotlivých usní (tvar a uspořádání chlupových kanálků), na základě kterých byl srovnáním se standardy vzorků usní určen jejich živočišný původ. Z důvodu velmi tmavé barvy a konzervaci povrchu tukováním u řady z analyzovaných vzorků nebylo možné stanovit původní způsob jejich činění pomocí mikrochemických reakcí.

Z výsledků vyplývá, že soubor studovaných usní se převážně skládá ze tří identifikovaných koželužských surovin – teletiny, koziny a skopovice. Všechny tyto materiály jsou zastoupeny nahodile a vyskytují se namíchané také ve skupinách, kde se v analyzovaném sáčku nachází více usní pohromadě.

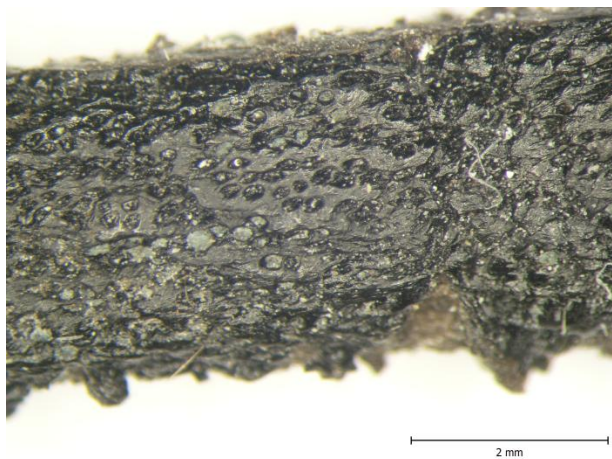
Výsledky:

Nálezové soubory – Hradec Králové, V Kopečku, č. p. 81, 2000/2001

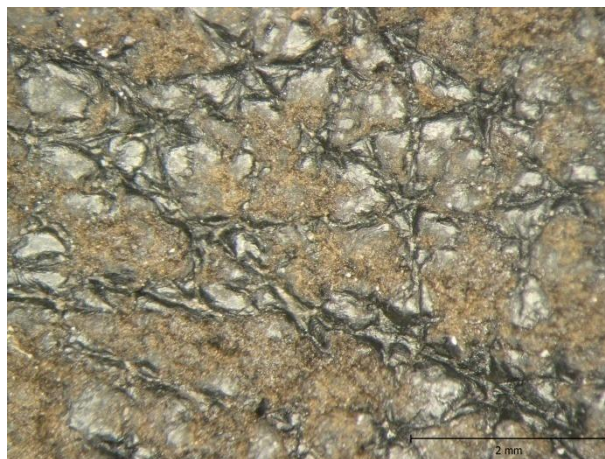
Nálezový soubor č. 46

- a) největší kulatý kus má povrch z obou stran velmi vláknitý (patrně odřený; nebo daný způsobem výroby či nevhodným způsobem konzervace) - identifikace zvířecího původu není možná
- b) u středně velkého pásku je zachovalá lícová kresba (chlupové kanálky stejně velké uspořádané do zvlněných řad) – skopovice
- c) u nejmenšího kusu zachovány pouze zbytky lícové kresby (chlup. kanálky hodně hluboké, uspořádané v řadách po třech v řadě) – kozina

detail povrchu usně b)

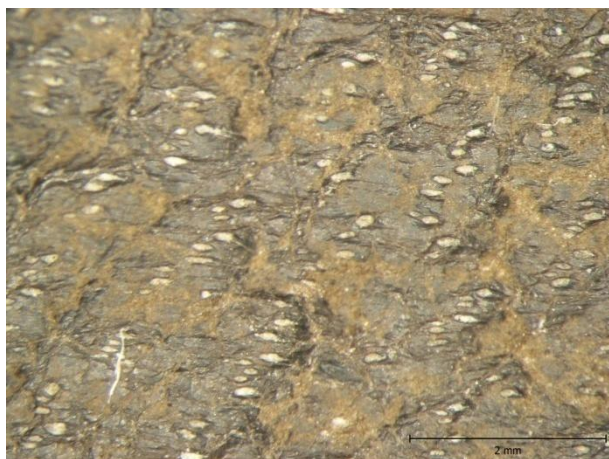

detail povrchu usně c)

Nálezový soubor č. 47

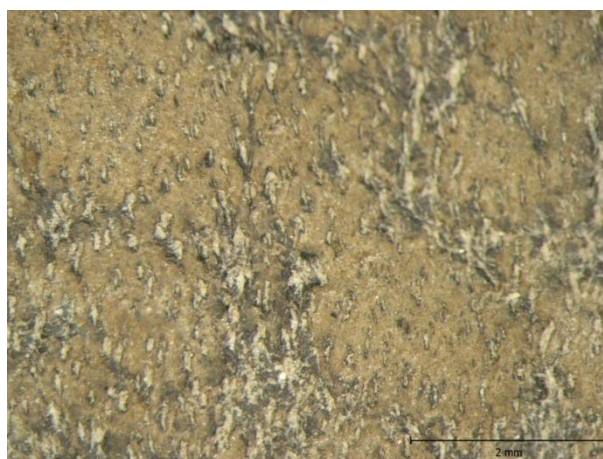
- a) u největšího kusu zachovalá lícová kresba viditelná pouhým okem (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádaných do řad) – kozina
- b) u středně velkého pásku zachovalá lícová kresba, která není vidět pouhým okem (pravidelná struktura líce, chlupové kanálky stejně velké rovnoměrně rozmístěné v celé ploše) - teletina/hovězina
- c) u prostředně velkého kusu zachovalá lícová kresba, která není vidět pouhým okem (pravidelná struktura líce, chlupové kanálky stejně velké rovnoměrně rozmístěné v celé ploše) - teletina

detail povrchu usně a)

detail povrchu usně b)

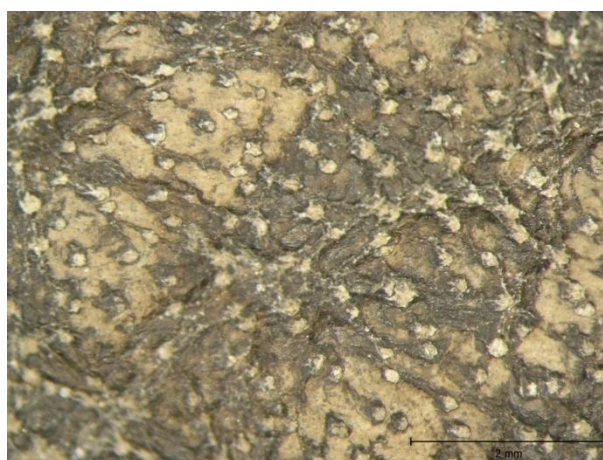

detail povrchu usně c)

Nálezový soubor č. 48

zachovalá lícová kresba, která není patrná pouhým okem (všechny chlupové kanálky stejně velké, rovnoměrně rozmístěné po celém povrchu) – teletina

detail povrchu usně

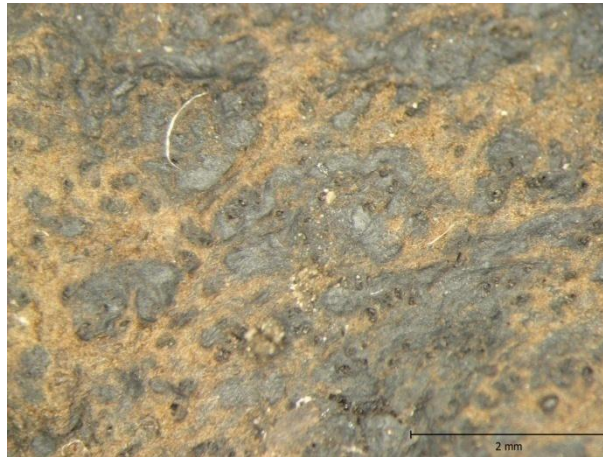
Nálezový soubor - Hradec Králové, Šatlava, 2005

Nálezový soubor č. 49

povrch velmi degradovaný se zbytky lícové kresby (chlupové kanálky stejně velké a uspořádané do zvlněných řad) – skopovice
- velký zápach (podezření na biologické napadení)

detail povrchu usně

Nálezové soubory - Hradec Králové, Velké náměstí, č. p. 143 a 144, 1971

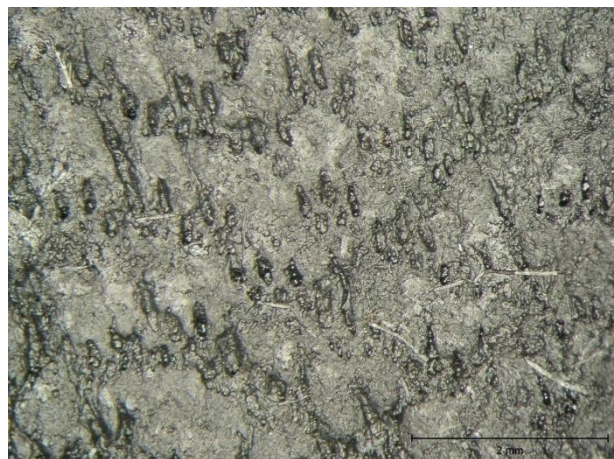
Nálezový soubor č. 16

- a) největší kus má zachovalou lícovou kresbu (stejná velikost chlupových kanálků, které jsou rovnoměrně rozloženy po celé ploše) - teletina
- b) povrch usně s nařezanými proužky má zachovalou lícovou kresbu viditelnou pouhým okem (chlupové kanálky uspořádané do skupin po pěti, mírně zvlněné řady) – patrně skopovice

detail povrchu usně a)

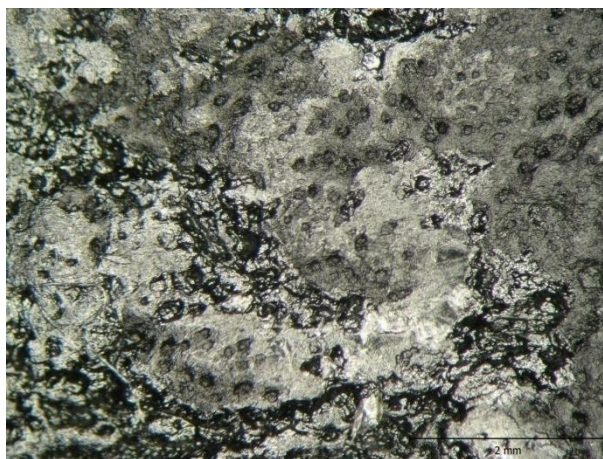

detail povrchu usně b)

Nálezový soubor č. 13

a) u velkého kusu zachovalá lícová kresba (stejná velikost kanálků, které jsou rovnoměrně rozloženy v celé ploše, velmi silná useň) – hovězíina - velmi přetukováno

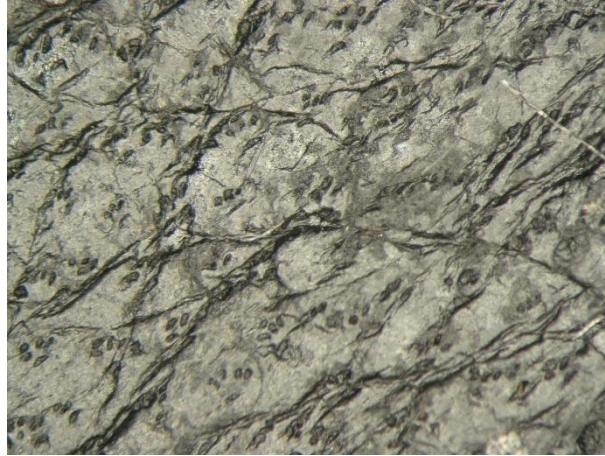
detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 11

useň se zachovalou lícovou kresbou viditelnou pouhým okem (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do zvlněných řad tvořících „krajku“) - skopovice

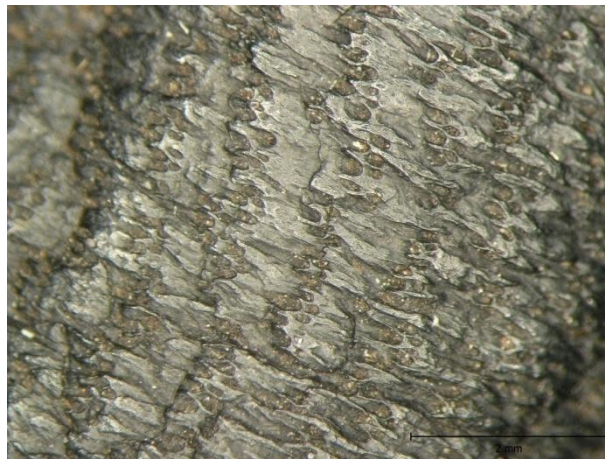

detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 6

useň se zachovalou lícovou kresbou viditelnou pouhým okem (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) - kozina

detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 21

a) povrch usně podrážky je z obou stran velmi vláknitý (patrně odřený; nebo daný způsobem výroby či nevhodným způsobem konzervace) - identifikace zvířecího původu není možná

b) prostředně velká useň, kusu ve tvaru trojúhelníku a pásku zbytky lícové kresby (drobné chlupové kanálky stejné velikosti rovnoměrně rozmístěné po celé ploše) – teletina

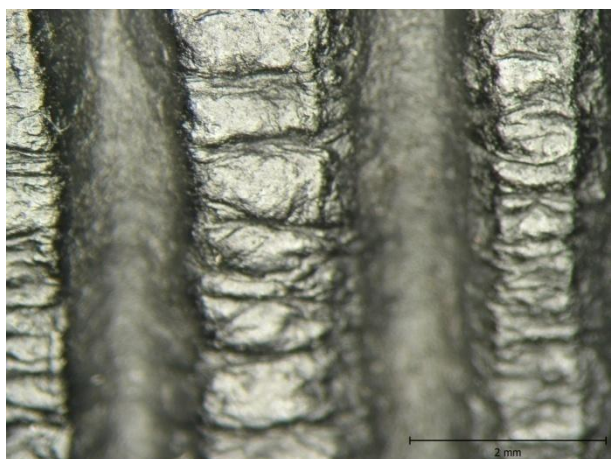

detail povrchu usně a)

Nálezový soubor č. 44 - a

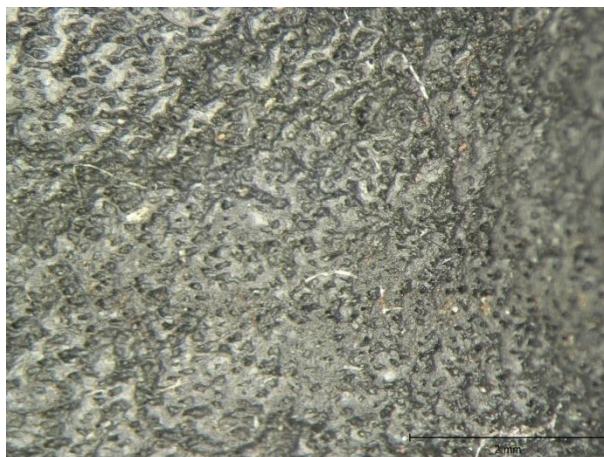
- a) povrch tvarovaného pásku je povrchově upravován a z tohoto důvodu není zachovaná lícová kresba – identifikace není možná
- b) všechny ostatní malé kousky vykazují stejnou drobnou lícovou kresbu (husté chlupové kanálky jednoho rozměru rovnoměrně rozprostřené po celé ploše) – teletina

detail povrchu usně a)

detail povrchu usně b)1

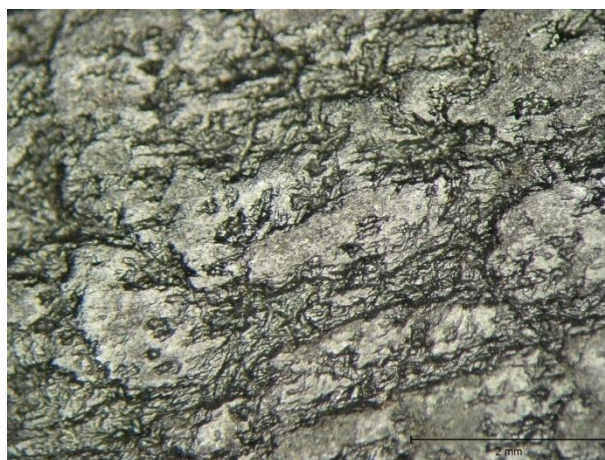
detail povrchu usně b)2

Nálezový soubor č. 43

povrch líce usně povrchově upravován tukováním se zbytky lícové kresby (odřeno nebo mechanicky upravováno) – identifikace není možná

detail povrchu usně

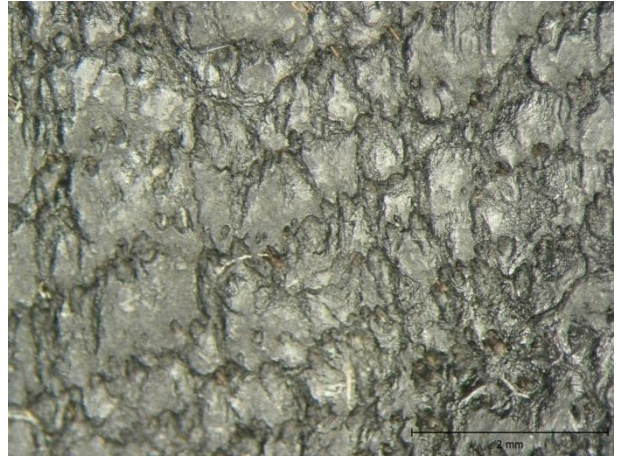
Nálezový soubor č. 33

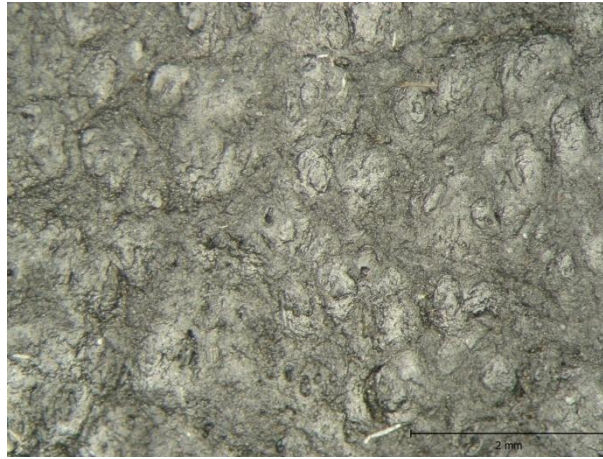
- zbytky lícové kresby usně ve tvaru mašle viditelné pouhým okem, povrch ale dost odřen (chlupové kanálky uspořádané do skupin) – skopovice/kozina
- lícová kresba pásku zachována (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) - kozina
- u prostředně velkého kusu usně dochovány pouze zbytky lícové kresby (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do skupin) – kozina/skopovice
- u zbytku usní se nedochovala lícová kresba (povrch odřen a přetukován)

detail povrchu usně a)

detail povrchu usně b)

detail povrchu usně c)

Nálezový soubor č. 32

- a) povrch zbytku podrážky velmi rozvlákněn – identifikace není možná
- b) u prostředně velkého kusu usně dochovaná lícová kresba (husté chlupové kanálky jednoho rozměru rovnoměrně rozprostřené po celé ploše) - teletina
- c) u trojúhelníkového kusu usně není zachována lícová kresba – identifikace není možná

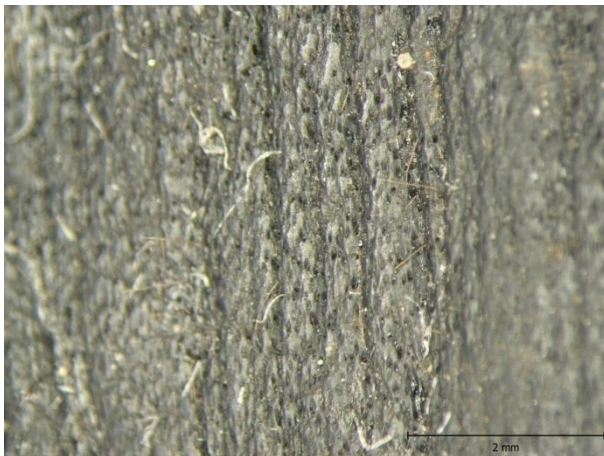

detail povrchu usně a)

Nálezový soubor č. 39

- a) u kratší čtvercového kusu usně není lícová kresba viditelná pouhým okem (chlupové kanálky velmi drobné a stejně velké, rovnoměrně rozmístěné v celé ploše) – patrně teletina
- b) u delšího kusu usně lícová kresba viditelná už pouhým okem, kresba je velmi hrubá (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) – patrně kozina

detail povrchu usně a)

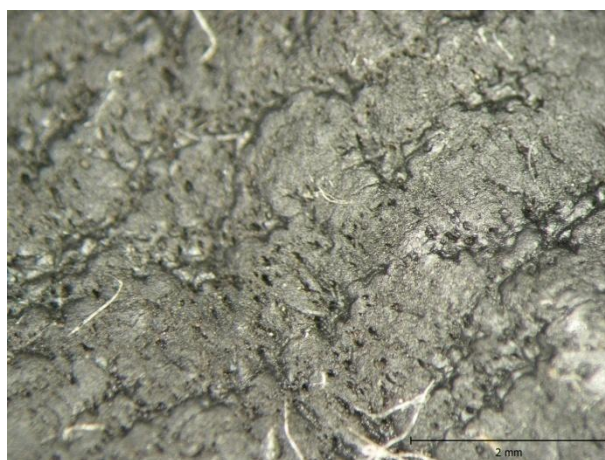

detail povrchu usně b)

Nálezový soubor č. 26

povrch usně dochovaný s lícovou kresbou viditelnou pouhým okem (dvě velikosti chlupových kanálků uspořádaných do řad) - kozina

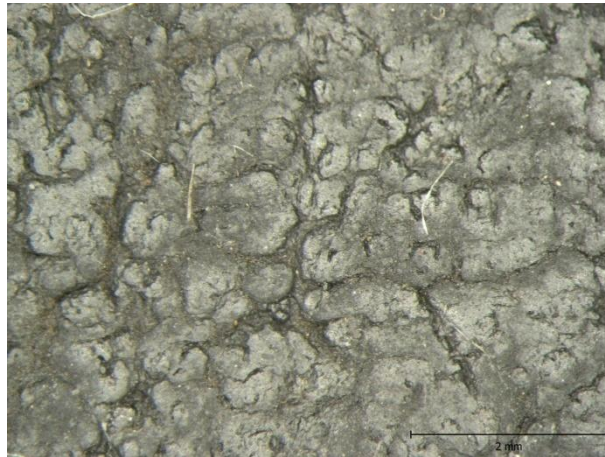

detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 40

u obou kusů usně povrch líce se na povrchu nedochovala lícová kresba, usně velmi krakelované – identifikace není možná

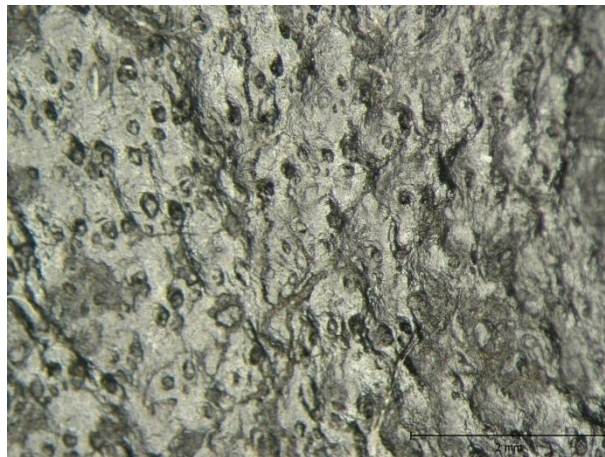

detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 30

povrch líce usně s hrubou lícovou kresbou (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) - kozina

detail povrchu usně

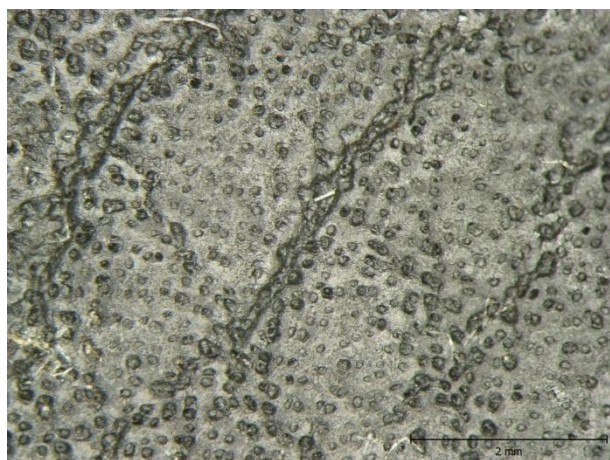
Nálezový soubor č. 42

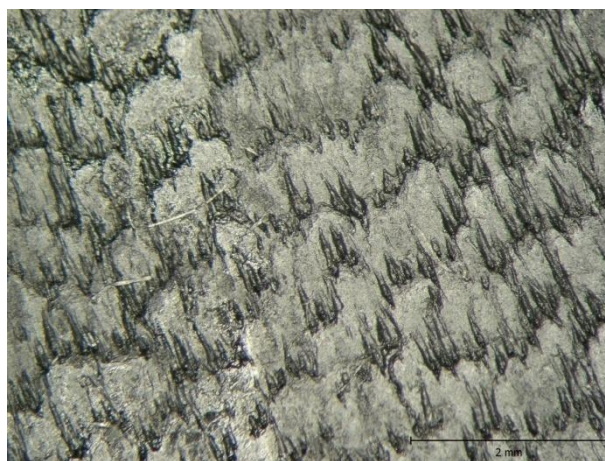
- a) povrch usně ve tvaru půlměsíce velmi natukován pouze se zbytky lícové kresby (chlupové kanálky uspořádané do skupin) – skopovice/kozina
- b) povrch obou pásků vykazuje výraznou lícovou kresbu, která není viditelná pouhým okem (chlupové kanálky velmi drobné a stejně velké, rovnoměrně rozmístěné v celé ploše) - teletina
- c) povrch malé usně v tvaru půlměsíce vykazuje výraznou lícovou kresbu (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) - kozina

detail povrchu usně a)

detail povrchu usně b)

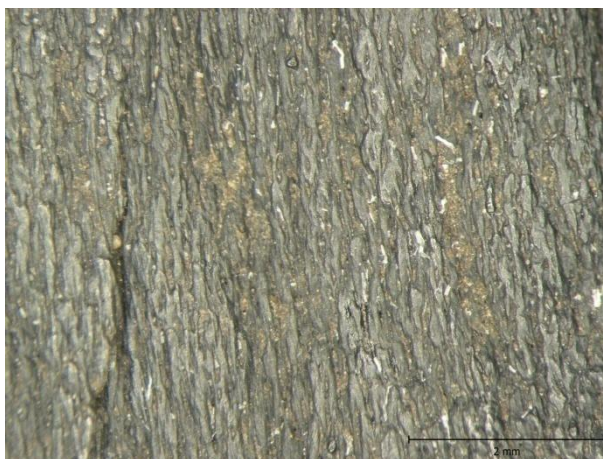

detail povrchu usně c)

Nálezový soubor č. 36

povrch všech zbytků usní je velmi přeschlý a zkrakelovatělý, což ztěžuje identifikaci zvířecího původu (drobná lícová kresba, hodně chlupových kanálků stejné velikosti) – díky lamelami povrchu se pravděpodobně jedná o skopovici

detail povrchu usně

Nálezový soubor č. 37

povrch obou zbytků usní je velmi přeschlý a zkrakelovatělý, což ztěžuje identifikaci zvířecího původu (chlupové kanálky stejně velké, rovnoměrně rozmístěné v celé ploše) – patrně teletina

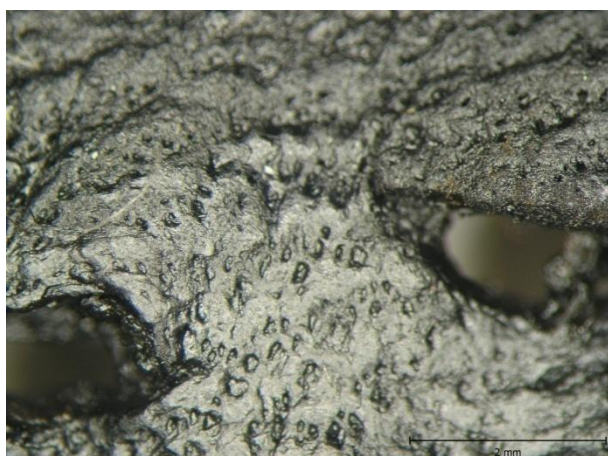
detail povrchu usně a)

Nálezový soubor - Hradec Králové, Malé náměstí, před č. p. 9, 1970

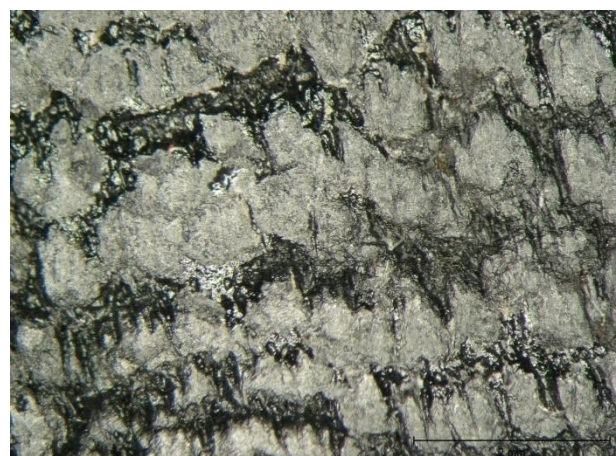
Nálezový soubor č. 3

- a) povrch zbytku malé podrážky se zbytky lícové kresby, přes velkou vrstvu tukovadla problematická identifikace (stejná velikost chlupových kanálků, které jsou rovnoměrně rozloženy v celé ploše a velmi malé) – patrně teletina
- b) povrch malého pásku se zachovalou lícovou kresbou (chlupové kanálky dvou velikostí uspořádané do řad) - kozina

detail povrchu usně a)

detail povrchu usně b)

Doporučení

Stav analyzovaných usní není příliš dobrý. Řada studovaných usní je velmi přetukována z dřívějšího restaurátorského zásahu (bylo použité velké množství tukovacího činidla, které zůstalo na povrchu materiálu). U těchto vzorků by bylo vhodné nadměrnou vrstvu tuku stáhnout vhodným rozpouštědlem, aby po konzervaci usně nelepily. Některé materiály jsou zase velmi přesušené a je nezbytné pro zachování jejich materiálové podstaty je konzervovat. Deponování těchto materiálů by mělo být v obalu z vhodného materiálu, kterým bude difundovat vzdušná vlhkost. Klimatické podmínky uložení by měly být co nejvíce stabilní. Ideálně by archeologické usně měly být uloženy při teplotě 16-20 °C a relativní vlhkosti prostředí 50±5 %.

V Praze dne 16. 11. 2011

Ing. Martina Ohlídalová

Oddělení správy, evidence a péče o sbírky
Historické muzeum NM
Václavské náměstí 68
Praha 1

14. 6 Ostatní přílohy

Lokalita VII, čp. 143 - 144; sektor A, vrstva 37 :1-6; 39:7-9.

14. 6. 1 - Nálezy kožených předmětů z lokality č. p. 143/144

Lokalita VII, čp. 143 - 144; sektor A, vrstva 39 :1; 43:2-4,10; 41:5-9; 37:11; 33:12,13; 33:14 - ukázka odřezků kůže.

14. 6. 2 - Nálezy kožených předmětů z lokality č. p. 143/144